

شناخت جامعه، حکومت، بازار و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری در کشور عراق

مجتبی اسماعیلی
مجتبی تل سرخی
پرویز نصیری
عبدالحسین حویزه

این کتاب در یازده فصل تنظیم شده است. در فصل‌های اول تا سوم، محیط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حکومتی و اقتصادی عراق تشریح داده شده است. در فصل چهارم، سرمایه‌گذاری در عراق و فرصت‌های موجود در آن بیان شده است. فصل پنجم به تبیین زیرساخت‌های عراق تخصیص داده شده است. منطقه سلیمانیه عراق، پست‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی آن در فصل ششم مورد بحث واقع شده است. در فصل هفتم و هشتم، تجارت‌های خارجی عراق و روابط اقتصادی این کشور با ایران، مورد بررسی قرار داده شده است. فصل نهم به ملزومات ورود به بازار عراق اختصاص دارد. فرصت‌ها و تهدیدهای حضور در بازار عراق نیز در فصل دهم مورد مطالعه قرار گرفته است. در انتها در فصل یازدهم تعرفه‌های صادرات به عراق تدوین شده است.

بلاغ الرحمن

عراق

شناخت حکومت، جامعه، بازار و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری

مولفان:

مجتبی اسماعیلی / مجتبی تل سرخی

پرویز نصیری سواد کوهی / عبدالحسین حویزه

۱۳۹۸

عنوان و نام پدیدآور	عراق: شناخت حکومت، جامعه، بازار و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری / مجتبی اسماعیلی... (و دیگران).
مشخصات نشر	تهران: نخبه‌سازان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۴۴ ص: مصور (بخشی رنگی)، نقشه (بخشی رنگی)، جدول (بخشی رنگی)، نمودار (بخشی رنگی).
شابک	978-964-5938-65-7
وضعیت فهرست‌نویسی	فبا
یادداشت	مجتبی اسماعیلی، مجتبی تل‌سرخ، پرویز نصیری سوادکوهی، عبدالحسین حویزه.
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۴۱-۲۴۴.
موضوع	عراق
موضوع	Iraq
شناسه افزوده	اسماعیلی، مجتبی، ۱۳۶۹ -
رده‌بندی کنگره	DS ۷۰ / ۶
رده‌بندی دیویی	۹۵۶/۷
شماره کتابشناسی ملی	۵۸۰۶۴۶۸

عراق

شناخت حکومت، جامعه، بازار و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری

مجتبی اسماعیلی / مجتبی تل‌سرخ

پرویز نصیری سوادکوهی / عبدالحسین حویزه

چاپ اول

تابستان ۱۳۹۸

۳۹۰۰۰ تومان

لیتوگرافی نقش سبز

چاپ ترانه

صحافی تیرگان

۵۰۰ نسخه

شابک: ۷-۶۵-۵۹۳۸-۹۶۴-۹۷۸

نشانی انتشارات: خیابان جمهوری - خیابان دانشگاه شمالی - کوچه بهار - پلاک ۳ - واحد ۵
تلفن: ۶۶۹۶۲۸۰۲ فکس: ۶۶۴۹۳۱۸۵

تقديم به ساحت مقدس امام مهدی (عج الله تعالى فرجه الشريف)
سلامتی و تعجیل در فرج حضرت ولیعصر ارواحنا له الفداء **صلوات**

مقدمه مولف

کشور عراق با جمعیتی ۴۰ میلیونی خود و با واردات بیش از ۹۰ میلیارد دلاری در سال، که بیش از ۹۰ درصد نیاز این کشور توسط واردات جبران می‌شود، یک بازار بسیار جذاب، مهم و استراتژیک برای کشورهای دارای قدرت صادرات محسوب می‌شود که حضور در این کشور هم از بعد اقتصادی و هم از بعد سیاسی برای هر کشوری می‌تواند دارای مزایای متعدد باشد. جمهوری اسلامی ایران، علاوه بر مرز مشترک گسترده با عراق، دارای پیوندهای تاریخی، مذهبی و امنیتی گسترده با این کشور می‌باشد، داشتن حتی یکی از این پارامترها می‌تواند تاثیر و نقش تعیین کننده برای زمینه‌سازی گسترش یافتن حضور در بازار یک کشور شود، اما متأسفانه از این ظرفیت بسیار مهم برای صادرات، استفاده کافی و وافی صورت نپذیرفته است، به طوری که متوسط صادرات کشورمان به عراق در طی چند سال اخیر در حدود ۶ میلیارد دلار بوده که کمتر از ۷ درصد حجم واردات این کشور بوده است.

قطعا در عصر امروز، حضور در بازار کشورهای هدف در امر صادرات با وجود حضور رقبای قدرتمند از سایر کشورها، نیازمند شناخت دقیق و علمی جامعه هدف و آگاهی نسبت به ملزومات ورود به آن عرصه می‌باشد که با توجه به این شناخت بتوان به مدل‌ها و طرح‌های اقتصادی متناسب با جامعه هدف رسید. در این کتاب سعی شده است تمام وجوه کشور عراق از نگاه فرهنگی، حکومتی، اجتماعی و اقتصادی مورد تحقیق و بررسی واقع شود تا ان‌شاءالله بتواند کمک‌کننده و راه‌گشای تمام سازمان‌ها و افرادی باشد که تصمیم به تجارت و توسعه روابط اقتصادی با کشور عراق دارند.

در این کتاب در فصل‌های اول تا سوم، محیط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حکومتی و اقتصادی تشریح داده شده است. در فصل چهارم، سرمایه‌گذاری در عراق و فرصت‌های موجود در آن بیان شده است. فصل پنجم به تبیین زیرساخت‌های عراق تخصیص داده شده است. منطقه سلیمانیه عراق و بسترها و پتانسیل‌های اقتصادی آن در فصل ششم مورد بحث واقع شده است. در فصل هفتم و هشتم، تجارت‌های خارجی عراق و روابط اقتصادی ایران و عراق، مورد بررسی قرار داده شده است. فصل نهم به ملزومات ورود به بازار عراق اختصاص دارد. فرصت‌ها و تهدیدهای حضور در بازار عراق نیز در فصل دهم مورد مطالعه قرار گرفته است.

"وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ"

مجتبی اسماعیلی

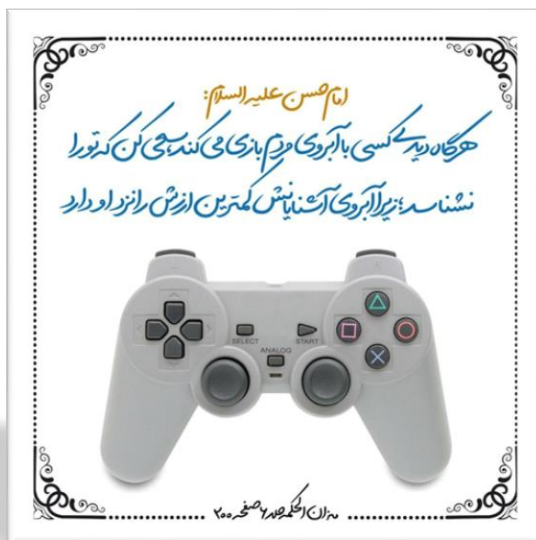
بهار ۱۳۹۸

فهرست

فصل اول (کشور عراق، محیط فرهنگی و اجتماعی).....	صفحه ۱
فصل دوم (محیط سیاسی و حکومتی عراق).....	صفحه ۱۹
فصل سوم (محیط اقتصادی عراق).....	صفحه ۵۵
فصل چهارم (سرمایه‌گذاری در عراق).....	صفحه ۷۹
فصل پنجم (زیر ساخت‌های عراق).....	صفحه ۹۷
فصل ششم (سلیمانیه).....	صفحه ۱۰۵
فصل هفتم (تجارت خارجی).....	صفحه ۱۱۷
فصل هشتم (روابط اقتصادی ایران و عراق).....	صفحه ۱۷۳
فصل نهم (ملزومات ورود به بازار عراق).....	صفحه ۲۰۵
فصل دهم (مدل تجزیه و تحلیل SWOT).....	صفحه ۲۲۱
فصل یازدهم (تعرفه‌های صادرات به عراق ۲۰۱۸).....	صفحه ۲۲۹
منابع.....	صفحه ۲۴۱

تقدیم به امام حسن مجتبی (علیه السلام):

حجم ثنای شما در تنگ دستی چند واژه نمی گنجد؛ که فراتر از لیاقت و باور زمینید؛ هر چند تنهاترین مرد در تنگنای برهه‌هایی ناجوان مرد... بسیار می شود که به شما فکر می کنم؛ به جَمَل که در آتش حمله‌های مهلکتان سوخت و به صدای ضربه‌های توفانی شمشیرتان؛ به صفین، به نهروان، به روزهایی که در کنار پدر بودید... پس با ما بگوئید ای سردار، چه شد که یک روز با یک میلیون زخم از مدائن باز می گشتید؟ شما که روزی به رگم کارشکنی‌های ابوموسی اشعری و هم‌دستانش، متجاوز از ۹ هزار نفر را از شهر کوفه به میدان جنگ گسیل داشتید و در صفین، بارها تا مرز شهادت پیش رفتید؟ با ما بگوئید چه شد که آتش جنگ فرو نشست و معاویه جان سالم به در برد؟ با ما از آن یک میلیون زخم که به همراه داشتید، به اندازه یک میلیون درهمی که با آن عبیدالله بن عباس را خریدند بگوئید! لب می گزیم و دندان می فشاریم از اینکه جگرتان هنوز می سوزد و پاره پاره در تشت می ریزد. ولی با ما بگوئید این از کدام زخم است؟ زخم زهر «جعده» که همسرتان بود یا همان یک میلیون زخم؟

(منبع: <http://forum.rasekhoon.net/thread/۲۷۹۳۴۵>)

فصل اول

کشور عراق، محیط فرهنگی و اجتماعی

۱- مقدمه

اگر بخواهیم جامعه شناسی مردم عراق را بررسی کنیم باید از بافت دینی، مذهبی، قومی و فرهنگی این کشور آغاز نماییم. جمعیت عراق ۴۰ میلیون نفر است که حدود ۹۷ درصد آنان مسلمان و ۳ درصد مسیحی، یهودی، صابئی، ایزدی (یزیدی)، اهل حق و شیطان پرستند، این‌ها البته گروه‌های کوچک دینی هستند. ترکیب جمعیتی مسلمانان نیز به شکل زیر است: ۶۰-۵۵ درصد شیعه و ۴۵-۴۰ درصد سنی. از نظر قومی، ۱۵ درصد جمعیت عراق، کرد، ۳ درصد ترکمن، ۲ درصد

آشوری و کلدانی و ۸۰ درصد عرب هستند. این به معنای آن است که کردها ۴ میلیون نفر، ترکمن‌ها ۷۰۰ تا ۸۰۰ هزار نفر و آشوری‌ها و کلدانی‌ها ۴۰۰ هزار نفر برآورد می‌شوند. زبان رسمی کشور عراق عربی است ولی زبان اغلب مردم این کشور عربی و کردی می‌باشد. فرهنگ در عراق قدمتی چند هزار ساله و به اندازه عمر پیدایش نخستین تمدن‌ها می‌باشد. صور فرهنگی از قبیل نقاشی، مجسمه سازی، قالی‌بافی، شاعری و بالاخص معماری همواره نزد مردم این سرزمین از محبوبیت و مقبولیت بالایی برخوردار بوده است و بیشترین تعداد عالمان و هنرمندان جهان عرب را می‌توان متعلق به این منطقه دانست.

شکل (۱-۱): عراق

سومریان که اولین اقوام ساکن در این منطقه بودند را می‌توان بنیان‌گذاران فرهنگ عراق نامید. بعد از آن تا مدت‌ها زبان و فرهنگ اقوام سامی که همسایه‌های غربی و جنوبی عراق را تشکیل می‌دادند، در عراق مورد استفاده قرار می‌گرفت. با

گسترش قلمرو امپراطوری ایران، فرهنگ عراق تحت تاثیر فرهنگ ایران قرار گرفت. با پیدایش اسلام از شبه جزیره عربستان و گسترش آن به تمام خاورمیانه، عصری جدید در زندگی مردم این منطقه آغاز شد که برگرفته از علوم، مدنیت و هنر اسلامی بود. خلافت عباسیان نیز برهه‌ای تاریخی به شمار می‌رود که در شکل‌گیری و شکوفایی فرهنگ مردم این سرزمین نقش بسزایی داشته است. با قدرت گرفتن امپراطوری عثمانی دوره‌ای جدید در گسترش و پیشرفت فرهنگ و تمدن در این ناحیه رقم خورد. با پایان یافتن جنگ جهانی اول و سلطه امپراطوری بریتانیا بر این کشور، فرهنگ این کشور تا حدودی تحت تاثیر فرهنگ غرب قرار گرفت.

ادبیات عراق به میزان زیادی تحت تاثیر تاریخ سیاسی کشور است. در اواخر ۱۹۷۰ که دوره بهبود اقتصادی بود و نویسندگان سرشناس عراقی در مقابل حمایت از رژیم بعثی هدایایی مانند منزل و ماشین دریافت می‌کردند و سالانه هر کدام حداقل یک تالیف منتشر می‌کردند. جنگ ایران و عراق دلیلی برای افزایش نوشته و ادبیات ملی بود ولی در این دوره بسیاری از نویسندگان از عراق مهاجرت کردند مانند نجم والی نویسنده معروف که به آلمان مهاجرت کرد. نویسندگانی نیز که ماندند و خواهان ادامه نویسندگی بودند باید چیزی می‌نوشتند که به ذائقه دیکتاتور سابق خوش آید چرا که حتی برخی مواقع در برابر سکوت بهای سنگینی می‌پرداختند. اواخر قرن بیستم همراه با نویسندگانی مانند سعدی یوسف، فاضل عزاوی، موشین الرملی، صلاح حمدانی و فتح شیرکو بوده است. عراق زایشگاه بسیاری از شعرای بزرگ است مانند فرزدق و ابوطیب متنبی در دوره عباسی، در دوره معاصر نیز شاعرانی مثل البیاتی، جواهری، نازک الملائکه، احمد مطر، بدر شاکر سیاب، الزهاوی، الرصافی و غیره می‌باشد.

شکل (۱-۲): عراق

جغرافیای عراق گوناگون است و به چهار ناحیه اصلی بخش می‌شود: بیابان (باختر فرات)، میان‌رودان بالا (جزیره) ناحیه‌ای در میانه بالایی دجله و فرات، کوهسارهای شمالی در کردستان عراق، و میان‌رودان پایین، دشتی آبرفتی که از نزدیک تکریت تا خلیج فارس گسترده است. کوهستان‌های شمال‌خاوری عراق بخشی از گسترش خاورسوی سامانه کوهستانی‌ای هستند که از بالکان، جنوب ترکیه، شمال عراق، ایران، و افغانستان گذشته و حتی به هیمالیا می‌رسد. ناحیه بیابانی در جنوب باختری و استان‌های مرکزی هم مرز با عربستان و اردن جای گرفته و از دیدگاه جغرافیایی بخشی از شبه‌جزیره عربستان است.

این سرزمین را از آن رو عراق گفته‌اند که از دیگر سرزمین‌های عربی پست‌تر و در نزدیکی دریاست. کلمه عراق را از «عراق القربه» گرفته اند، یعنی مشکی که پایین آن سوراخ است. برخی نیز گفته اند «عراق» جمع «عرق» است، به معنای «ساحل دریا» و منظور از آن، ساحل دجله و فرات است که به هنگام مدّ به سطح

دریا می‌رسد و به آن وصل می‌شود. برخی دیگر معتقدند که از «عروق الشجر» (ریشه‌های درخت) گرفته شده است. به همین سبب در زبان انگلیسی آن را «ایراک» تلفظ می‌کنند، به معنای جای پر نخل و درخت، که برگرفته از کلمه فارسی «ایراه» است. سرزمین عراق به لحاظ جغرافیایی، شامل سه منطقه است:

- ✓ استپ و بیابان (در جنوب و غرب)
- ✓ زمین‌های پست و دشت‌های دجله و فرات (دیار بکر و آزارات)
- ✓ ناحیه‌های کوهستانی (در شمال و شمال شرق)

دو رود دجله و فرات، که از ترکیه سرچشمه می‌گیرد، طولانی‌ترین رودهای عراق با ۱۸۵۱ و ۲۷۰۰ کیلومتر است و در شمال بصره به هم می‌پیوندد و پس از تشکیل شط العرب، که امروزه آن را «اروند رود» می‌نامند، و طی ۱۹۰ کیلومتر به خلیج فارس می‌ریزد. گاهی این دو رودخانه طغیان کرده و کمبود بارش و بارندگی را برطرف می‌سازد، زیرا بارش متوسط سالانه در آن جا ۲۵۰ میلی‌متر است. رودهای کوچک دیگری از جمله دیاله، زاب صغیر و زاب کبیر نیز از عراق می‌گذرد. در سواحل این رودها کشاورزی، به ویژه کاشت نخل‌های خرما و انواع میوه، رونق دارد. شایان ذکر است که از تمامی خاک عراق تنها ۳٪ آن قابل کشت است. دجله و فرات از دیر باز سرچشمه حیات و تمدن بوده و تمدن شکوفای بین‌النهرین میان این دو رود شکل گرفته است و در حقیقت، آبادانی، شکوه و برپایی این سرزمین در گرو این دو رود است. از دیرباز کناره‌های این دو رود و میان آن‌ها سرزمین‌های پست و حاصل‌خیزی وجود دارد که زندگی مردم این منطقه را تأمین می‌کرد. و البته گاهی نیز سیل‌های خروشان بنیاد همه آن‌ها را بر می‌انداخت. امروزه، سدهای

احداث شده بر روی دجله و فرات، جریان رودها را مهار می‌کند. قسمت شمالی عراق در بخشی که به نام الجزیره یا جزیره ابن عمر مشهور است و در نزدیکی آن شهر موصل قرار دارد یکی از حاصل خیزترین سرزمین‌های عراق است. قسمت‌هایی از بخش میانی عراق نیز به سواد مشهور است.

در عراق دو نوع خاک وجود دارد، خاک رسوبی سنگین که شامل گياخاک و گل می‌باشد و در مناطق رسوبی پیدا می‌شوند و خاک سبک بدون گل و گياخاک که میزان املاح آن غنی می‌باشد در مناطق صحرایی آبگیرهای رودهای دجله و فرات بیشترین زمین قابل کاشت و اکثر جمعیت را در بر دارد. بیابان جنوب غربی تقریباً نصف مساحت عراق را پوشانده است. دارای زمستان‌های سرد ملایم و تابستان خشک و بدون ابر، مناطق کوهستانی شمال در راستای مرزهای ایران و ترکیه زمستان سرد و بارش‌های سنگینی را در به همراه دارد که گاهی باعث سیل گسترده در مرکز و جنوب می‌شود.

در مجموع عراق ۱۸ استان دارد که به ترتیب عبارتند از: بصره، المثنی، ذی قار، میسان، نجف، کربلا، انبار، قادسیه، بابل، واسط، دیالی، بغداد، صلاح الدین، سلیمانیه، التأمیم، نینوی، اربیل و دهوک. مرکز این کشور شهر بغداد است که پایتخت عراق به شمار می‌رود. این شهر توسط ابوجعفر منصور خلیفه عباسی بنا شد و جز دوره‌ای کوتاه، در تمام دوران خلافت عباسی پایتخت این دولت به شمار می‌رفت.

۱-۲- دین

۹۷ درصد مردم عراق پیرو دین اسلام (که در این میان ۶۵ درصد شیعه و ۳۲ درصد سنی هستند)، ۳ درصد نیز پیرو مسیحیت و سایر ادیان هستند.

۱-۳- زبان

زبان رایج این کشور عربی است. زبان کردی نیز در مناطق کردنشین رایج است. افزون بر آن، زبان‌های ترکمن، آشوری و ارمنی در بخشهایی از عراق کاربرد دارد، همچنین در میان اقلیتهای ساکن در عراق، فارسی و ترکی نیز کاربرد دارد.

۱-۴- الگوی زندگی

مردم عراق به دلیل ویژگی‌های خاص فرهنگی و اجتماعی خود، از علایق و الگوی زندگی و مصرف خاصی برخوردارند. در زیر به برخی از این ویژگی‌ها اشاره شده است. مردم عراق به لحاظ تاریخی، موقعیتی و وجود شهرهای دینی اکثراً افرادی مذهبی و معتقد به آموزه‌های اسلامی می‌باشند. همانند مردم ایران در بیشتر جشن‌ها و اعیاد اسلامی مانند عید فطر، عید قربان، عید غدیر و میلاد امامان، هر سال مراسمی به این مناسبت‌ها برگزار می‌کنند. سرود ملی عراق به نام موطنی شناخته می‌شود.

شکل (۱-۳): عراق

۱-۵- نهادهای اجتماعی و دینی

اکثریت مردم کشور عراق تابع دین اسلام می باشند. در حدود دو سوم جمعیت مسلمانان عراق، شیعه و یک سوم نیز اهل سنت هستند، در حالی که پیروان سایر ادیان نیز درصد کمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. عراق کشوری با

قومیت‌های گوناگون است و ساکنان آن را عرب، کرد، ترکمن، گورانی، لک، آسوری، مندایی و صابیین و ... تشکیل می‌دهند. کردها در نواحی شمال و شمال شرقی عراق که به کردستان عراق مشهور است زندگی می‌کنند و از لحاظ فرهنگی، زبانی و طرز پوشش با عرب‌ها متفاوتند.

به عنوان بخشی از امپراطوری کهن ایران، عراق مهد تمدنهای باستانی بوده و این مساله به عنوان یک سرمایه معنوی غنی مایه مباهات در بین عراقی‌ها مطرح می‌شود. شهر تاریخی بابل نیز (در نزدیکی شهر حله امروزی) یکی از مراکز تاریخی - فرهنگی عراق می‌باشد که یادآور پادشاهانی چون حمورابی و بخت‌النصر است. شهرهای سلیمانیه و اربیل در شمال عراق، از شهرهای مهم سیاسی، اقتصادی و فرهنگی محسوب می‌شوند. تعداد زیاد اماکن فرهنگی، تشکلهای سیاسی و صنفی و رسانه‌های جمعی از ویژگی‌های مهم این دو شهر محسوب می‌شوند.

۱-۶- رسانه‌ها

تلویزیون، رادیو، سینما، روزنامه، مجله و وبسایت‌های اینترنتی از جمله ابزارهای برقراری ارتباط در عراق می‌باشند. در زمان حکومت صدام کمیت و کیفیت رسانه‌های موجود در عراق از وضعیت مطلوبی برخوردار نبود اما در حال حاضر پیشرفت‌هایی در این زمینه حاصل شده‌است و سرمایه‌گذاری‌های مناسبی در این حوزه انجام می‌شود. برای مثال هم اکنون در عراق نزدیک به ۸۰ ایستگاه رادیویی وجود دارد. برخی از نکات کلیدی مرتبط با رسانه‌ها در کشور عراق شامل موارد زیر

می‌گردد: کد اینترنتی مربوط به آدرس‌های الکترونیک و یا وب سایت‌ها iq است همان‌گونه که در ایران ir می‌باشد. چندین اپراتور یا شبکه ارتباطی در عراق فعالیت می‌کنند برخی در مناطقی خاص و برخی در سراسر عراق. استان‌های کربلا و نجف سه اپراتور مخابراتی دارند (آسیا سل، اثیر و شبکه ملی عراق) در زمان حکومت صدام تنها دو شبکه عامه و الشباب به ریاست پسر صدام (که در واقع متعلق به حکومت بعث بود)، وجود داشت و استفاده از ماهواره و اینترنت در عراق ممنوع بود. اینترنت، تلفن ثابت و همراه در چهار سال اخیر رشد مناسبی داشته است. در حال حاضر عراقی‌ها به بیش از ۳۰۰ شبکه ماهواره‌های عربی زبان دسترسی دارند. برخی از شبکه‌های تلویزیونی در عراق عبارتند از:

- ✓ شبکه الفرات
- ✓ شبکه المسار
- ✓ شبکه البغداد
- ✓ شبکه الشرقیه
- ✓ شبکه الحره
- ✓ شبکه النهرین

بیشتر حزب‌ها و گروه‌ها دارای شبکه ماهواره‌های معینی می‌باشند. برای مثال حزب اسلامی، شبکه‌های البغداد، النهرین، رافدین را در اختیار دارد. استقبال مردم عراق از بیشتر سریال‌های ایرانی به علت سازگاری آن‌ها با اخلاق اسلامی و انسانی و محوریت دین و خانواده در آن‌هاست و در سال‌های اخیر تعداد زیادی از فیلم و سریال‌های ایران در شبکه‌های تلویزیونی عراق به نمایش درآمده است. در حال

حاضر در شمال عراق دو ایستگاه تلویزیون فضایی (ماهواره) تحت عنوان Kurdsat و Kurdistan TV دایر هستند. در حال حاضر در شهر سلیمانیه شمار زیادی از گروه‌های فرهنگی و سیاسی وجود دارند.

۱-۷- عادات‌های خرید و مصرف

استاندارد زندگی مردم عراق طی سال‌های اخیر وضعیت مناسبی نداشته است. با پایان یافتن چندین دوره جنگ در این کشور بازار بزرگی برای محصولات داخلی و خارجی در حال شکل‌گیری است. آداب و سنن و شیوه زندگی مردم به تدریج در حال تغییر است، این وضعیت به ویژه در نسل‌های جدید و رفتارهای مصرفی آنها به وضوح مشاهده می‌شود. مصرف‌گرایی در عراق امروز بارز است اما به پدیده جدیدی تبدیل شده که آثار آن در بازارهای عراق مشهود است. مردان و خصوصاً جوانان در موارد زیادی لباس‌های یکدست ورزشی (بلوز و شلوار) می‌پوشند و به همین صورت در سطح شهر حاضر می‌شوند. تعداد زیادی نیز از شلوارهای جین استفاده می‌کنند و برخی شلوارهای پارچه ای ساده می‌پوشند. طرح بسیاری از لباس‌های مردم نیز پلنگی و نظامی است. قیمت تلفن همراه تقریباً برابر با ایران است. متداولترین نام تجاری در عراق نوکیا است، پس از آن موتورولا و سپس سامسونگ و ال جی و مارک‌های متفرقه چینی قرار دارند. در مجموع زندگی امروزه مردم عراق تا حدود زیادی به مصرف‌گرایی و جنس‌های لوکس گرایش دارد.

شکل (۱-۵): عراق

۱-۸- تعطیلات رسمی

روزها و مناسبت‌های مهم در کشور عراق به دو دسته تعطیلات ملی و مناسبت‌های مذهبی تقسیم می‌شوند. زمان‌های برگزاری مناسبت‌های یاد شده به شرح زیر می‌باشند:

۱-۸-۱- تعطیلات سیاسی و ملی

استقلال عراق از حکومت بریتانیا در ۳ اکتبر ۱۹۳۲، انقلاب عراق در ۱۷ جولای ۱۹۶۸، تصویب حکومت جمهوری در ۱۴ ژوئیه ۲۰۰۵ و تحویل سال نو میلادی از جمله مهم‌ترین جشن‌ها، تعطیلات و مناسبت‌های این کشور می‌باشد.

تاریخ روزهای جشن ملی و تعطیلات رسمی عراق عبارتند از:

- ✓ روز سال نو: اول ماه ژانویه میلادی
- ✓ روز ارتش: ششم ماه ژانویه میلادی
- ✓ سال نو اسلامی: نهم ماه ژانویه میلادی
- ✓ روز استقلال (روز ملی): سوم ماه اکتبر میلادی
- ✓ روز کارگر: اول ماه می میلادی
- ✓ روز جمهوری: ۱۴ ماه ژوئیه میلادی
- ✓ روز آزادی بغداد: نهم ماه آوریل میلادی
- ✓ روز فائو: ۱۷ ماه آوریل میلادی
- ✓ روز آتشبس: هشتم ماه آگوست میلادی
- ✓ سالگرد انقلاب: ۱۷ ماه ژوئیه میلادی
- ✓ روز بهار: ۲۱ ماه مارس میلادی

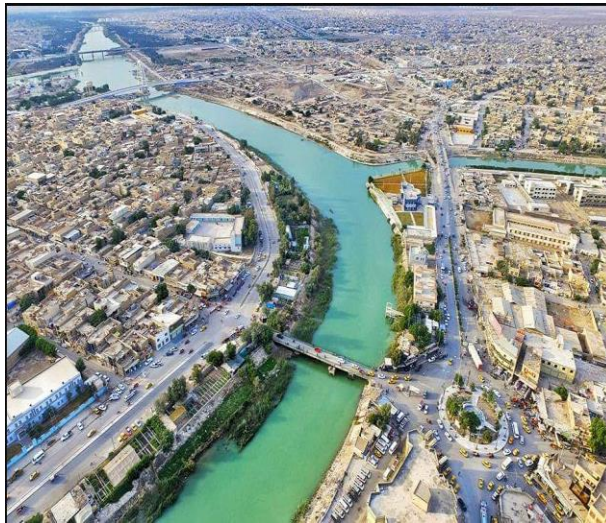
۱-۸-۲- مناسبت‌های مذهبی

در کشور عراق پیروان ادیان اسلام، مسیحیت و یهود و نیز اقلیتهای ترکمن و آشوری زندگی می‌کنند. از این رو در این کشور مناسبت‌های مختلف مذاهب یاد شده وجود دارد.

تاریخ مناسبت‌های مذهبی عراق عبارتند از:

- ✓ عید فطر: اول ماه شوال هجری قمری

- ✓ میلاد پیامبر: ۱۲ و ۱۷ ماه ربیع الاول هجری قمری
- ✓ عاشورا: ده محرم الحرام هجری قمری
- ✓ عید قربان: ۱۰ ماه ذیحجه هجری قمری
- ✓ عید غدیر: ۱۸ ماه ذیحجه هجری قمری

شکل (۶-۱): عراق

۱-۹- فرهنگ مذاکره

بعد از آشنایی با فرهنگ عمومی و عادت‌ها و رفتارهای معمول شهروندان و مردم عراق، زمان آن فرارسیده است تا کمی هم با آداب و رفتارهای ایشان در هنگام مناسبات تجاری و مذاکرات مربوطه آشنا شویم.

۱-۹-۱- دیدگاه کلی نسبت به ایران

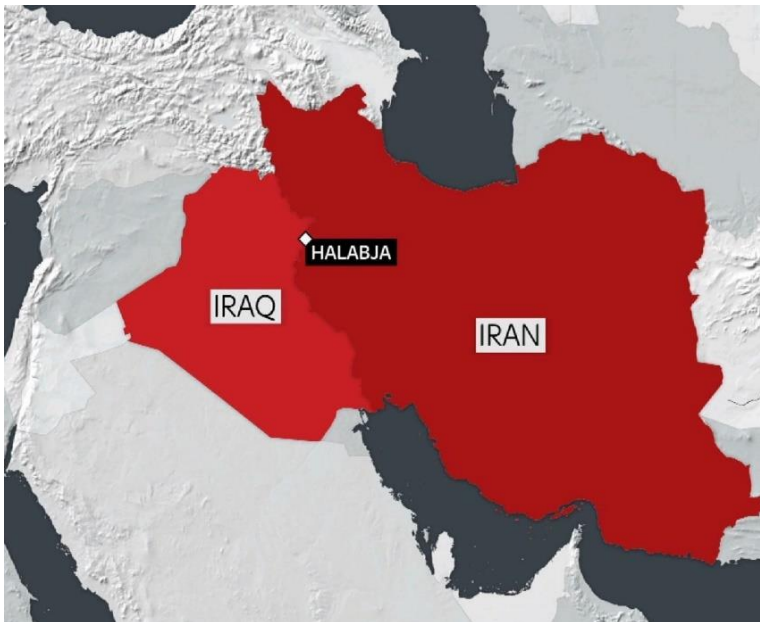
طبیعی است که جنگ بین دو کشور و برخی از تفرقه افکنی‌ها جهت ایجاد اختلاف، موجب دوری میان مردمان دو کشور شده است. اما به طور کلی بیشتر عراقی‌ها نیز، از یادآوری دوران جنگ هشت ساله با ایران احساس مثبتی ندارند. عراقی‌ها در توصیف مسائلی همچون اخبار ایران، آب و هوا، مناطق جغرافیایی، مسائل روز و حتی میزان پیشرفت تکنولوژیکی ایران نسبتاً منصفانه برخورد می‌کنند. اما برخی از گروه‌های تندرو گاهی در مقام مقایسه دیدگاه بی‌طرفی ندارند، البته این امر نیز اغلب به طور غیررسمی بیان می‌شود. اما معمولاً پیشرفته بودن ایران در مسائل علمی و قدرت منطقه‌ای ایران را می‌پذیرند و بدان اذعان دارند، به ویژه اساتید دانشگاه‌ها از ایران امروز با مباحثات و تحسین سخن می‌گویند و یا برخی جوانان عراقی به حضور در ایران و نیز ادامه تحصیل در آن علاقه زیاد نشان می‌دهند و انتظار کمک به عراق و همکاری در پیشرفت آن را دارند.

مردم عراق کمک‌های ایران را رابطه جنگ با گروه تروریستی داعش هیچ وقت فراموش نمی‌کنند و حتی گروه‌های غیر شیعه آن را اذعان می‌کنند و خود را به ایران وفادار می‌دانند. به هر حال غیرقابل انکار است که اشتراکات و پیوندهای مذهبی و اعتقادی بخصوص پیاده روی اربعین و پذیرایی آنها از زائران ایرانی موجب نزدیک شدن دو ملت گشته است. همواره مردمان ایران و عراق به ویژه در مراسم مذهبی، اعیاد اسلامی، ولادت‌ها و شهادت ائمه آیین‌های سنتی و دینی را همانند یکدیگر برگزار می‌کنند و این عامل ارتباط مناسبی را میان دو ملت و حتی دو حکومت برقرار نموده است.

۱-۹-۲- آداب مذاکره

برخی از ویژگی‌های فرهنگی مردم و تجار عراقی، که به منظور بهبود فرایند مذاکره می‌توان از آن‌ها استفاده نمود، در زیر بیان شده‌است.

- ✓ آداب سلام و احوال پرسی در عراق بدین صورت است که معمولاً با افرادی که بعد از مدت‌ها می‌بینند یا تازه آشنا می‌شوند، سه بار سلام می‌کنند و در سلام علیک روزانه یک بار روبوسی می‌کنند.
- ✓ افراد توسط عنوان یا عنوان و نام خانوادگی آنها مورد خطاب قرار می‌گیرند.
- ✓ در اولین دیدار، دست دادن با دیگران امری عادی است.
- ✓ معمولاً حفظ ارتباط چشمی با فرد مذاکره کننده خواهد بود.

شکل (۱-۷): عراق

۱-۹-۳- پایبندی به زمان

مردم عراق در رابطه با زمان بندی و انجام رفتارهای برنامه‌ریزی شده به مواردی خاص پایبند می‌باشند. برخی از این موارد به شرح زیر می‌باشند:

مشابه اکثر مردم خاورمیانه معمولاً در قرارها و ملاقات‌های کاری با تاخیر حاضر می‌شوند. بنابراین شروع جلسات تجاری با تاخیر زمانی، امری غیرمعمول نمی‌باشد. اماکن عمومی اندکی در عراق فضاهای مناسب جهت برگزاری ملاقات‌های تجاری را در اختیار تجار قرار می‌دهند. در رابطه با وضعیت عمومی رفت و آمد در عراق باید ذکر شود که امنیت راه‌های بین شهرها عمدتاً توسط نیروهای ارتش عراق تامین می‌گردد. البته در برخی مناطق نیروهای خارجی نیز به این امر می‌پردازند. نیروهای عراقی به منظور تامین امنیت در عراق در فاصله‌های بسیار نزدیک به هم ایست و بازرسی‌های متعدد قرار داده‌اند و در آن‌ها گذرنامه مسافری خارجی بررسی می‌شود. همچنین در برخی مکان‌ها نیز تفتیش بدنی و بررسی ساک‌ها و کیف‌ها صورت می‌گیرد. لذا در برنامه‌ریزی زمان و محل قرارهای تجاری بایستی، این موارد را مورد نظر قرار داد.

فصل دوم

محیط سیاسی و حکومتی عراق

۲-۱- تاریخچه حکومت

کشور عراق در تاریخ یک اکتبر ۱۹۱۹ از حکومت عثمانی استقلال یافت و همچنین در سه اکتبر ۱۹۳۲ از بریتانیا مستقل شد. پس از متلاشی شدن امپراتوری عثمانی کشور کنونی عراق که جزیی از آن بود در سال ۱۹۲۰ به تصرف بریتانیا درآمد. کشور عراق از سه ولایت موصل در شمال، بغداد در مرکز و بصره در جنوب تشکیل شد. تا سال ۱۹۵۸ خاندان هاشمی که تحت حمایت بریتانیا بود بر عراق حکومت می کرد، تا اینکه در ۱۴ ژوئیه ۱۹۵۸ با کودتای عبدالکریم قاسم برکنار شد.

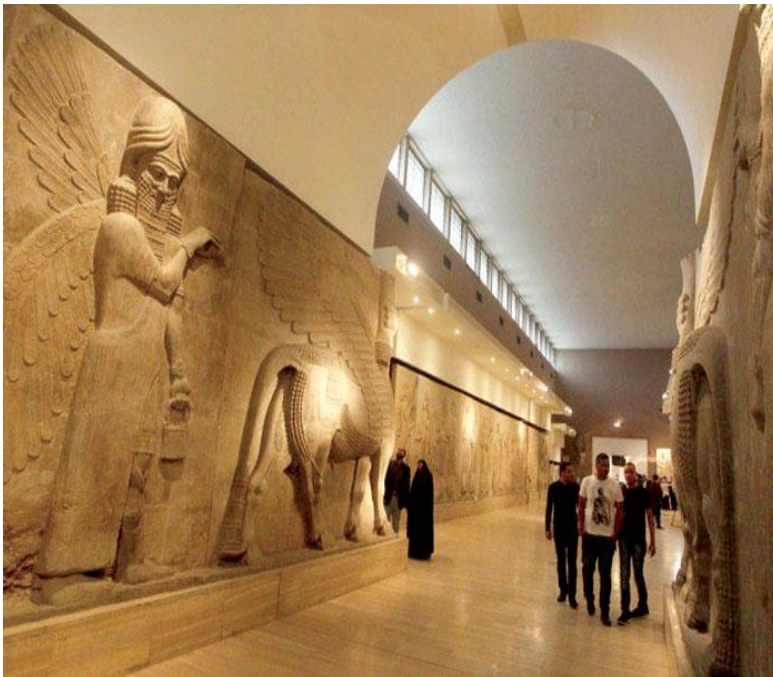
عبدالکریم قاسم با برانداختن حکومت سلطنتی، حکومت جمهوری تشکیل داد. دوران حکومت عبدالکریم پنج سال طول کشید تا اینکه در سال ۱۹۶۳، عبدالسلام عارف وی را از حکومت خلع نمود. عبدالسلام عارف در سال ۱۹۶۶ درگذشت و برادرش عبدالرحمان عارف، زمام امور را در دست گرفت. در سال ۱۹۶۸، عبدالرحمان عارف توسط جناح راست حزب سوسیالیستی عربی بعث برکنار شد و حزب بعث توانست قدرت را در دست گیرد. و این آغازی برای به قدرت رسیدن و حاکمیت صدام حسین در دهه‌های آتی شد.

شکل (۱-۲): آثار باستانی عراق

در سال ۱۹۸۰ جنگ ایران و عراق با حمله غافلگیرانه صدام به مرزهای ایران آغاز شد که تا سال ۱۹۸۸ ادامه یافت. به دنبال تهاجم ارتش عراق به کویت و جنگ خلیج فارس کشور عراق با تحریم‌های اقتصادی روبرو شد و قسمت شمالی آن منطقه

پرواز ممنوع اعلام شد. نهایتاً در پی تهاجم نظامی ایالات متحده آمریکا و هم‌پیمانانش در سال ۲۰۰۳ میلادی، حکومت صدام سرنگون شد. اما پس از حمله نظامی آمریکا که سریع به پایان رسید، این کشور در سال‌های پس از آن، دوران تازهای به خود دید. به طوری که همزمان با حضور نیروهای نظامی خارجی و نا آرامی‌های متعدد در نقاط مختلف، سران سیاسی عراق فوراً نسبت به ایجاد تشکیلاتی موقت به منظور اداره امور جاری کشور و برگزاری انتخابات مجلس و ریاست جمهوری، اقدام نمودند. هم‌اکنون دولت موقت و پارلمان عراق که برآمده از آرای مردم هستند، مسئولیت اداره امور این کشور را برعهده دارند.

شکل (۲-۲): آثار باستانی عراق

۲-۲- نوع و ارکان اصلی حکومت

کشور عراق دارای حکومت جمهوری فدرال است. حکومت کشور دارای سه شاخه قوه مجریه با ۳۴ وزیر، قوه مقننه (یا همان پارلمان عراق با ۲۷۵ عضو) و قوه قضاییه می‌باشد.

۲-۲-۱- قوه مقننه

قوه قانون‌گذاری در کشور عراق از دو رده مجمع ملی، شورای منطقه‌ای و استان‌ها تشکیل شده‌است. مجمع ملی از نمایندگان تمامی ملت عراق تشکیل شده و هر عضو نماینده ۱۰۰ هزار فرد است. نمایندگان بر اساس قانون از طریق انتخابات سراسری انتخاب می‌شوند. مجمع ملی باید قوانین دولت فدرال را وضع کند و بر انجام کارها و سیستم‌های دولتی بر اساس آنچه در قانون اساسی آمده، نظارت داشته باشد و نیز برای سازماندهی کارها و انجام وظایف محوله یک سیستم داخلی تدوین کند. حد نصاب برگزاری جلسات مجمع با حضور اکثریت اعضا، معادل نصف تعداد کل به اضافه یک است. تصمیمات در نشست‌های مجمع ملی با رای اکثریت است، مگر در مواردی که در قانون اساسی رویه دیگری ذکر شده باشد.

مدت دوره‌ی پارلمان چهار سال بوده و ۳۲۹ کرسی دارد که هم اکنون ۵۴ کرسی آن به حزب اتحاد انقلابیون برای اصلاحات (سائرون) تعلق دارد، ائتلاف فتح، ۵۳ کرسی را در اختیار دارد. حزب ائتلاف نصر با ۴۲ کرسی و ائتلاف دولت قانون (نوری مالکی) با ۲۶ کرسی، ائتلاف حزب دموکرات کردستان عراق (بارزانی)

با ۲۵ کرسی، حزب الوطنیه با ۲۱ کرسی، جنبش ملی الحکیم به رهبری سید عمار حکیم با ۱۹ کرسی، اتحادیه میهنی کردستان ۱۸ و ائتلاف متحدون با ۱۴ کرسی نمایندگان پارلمان عراق را تشکیل می‌دهند. در واقع پارلمان عراق نماد آشکار نظام دموکراتیک در این کشور محسوب می‌شود. کلیه قوانین و مقررات کشوری باید در این نهاد به تصویب نمایندگان مردم و گروه‌ها برسد.

شکل (۲-۳): احزاب عراق

۲-۲-۲- قوه مجریه

در کشور عراق، ریاست جمهوری مقام رئیس قوه مجریه را دارا می‌باشد. قوه مجریه از رئیس جمهور و شورای وزیران تشکیل شده‌است. مجمع ملی رئیس

جمهور و معاونش را با اکثریت دو سوم آراء انتخاب می‌کند، دوره ریاست جمهوری پنج سال است. ریاست جمهوری، ۳۴ وزیر را تعیین می‌کند.

نظام فدرال در جمهوری فدرال عراق از مناطق، استان‌ها و پایتخت مناطق تشکیل می‌شود. هر منطقه از دو استان و یا بیشتر تشکیل شده است، بنابراین هر منطقه حق دارد که یک منطقه واحد به شمار بیاید و دولت‌های منطقه‌ای بر سرزمین خود و اهالی آن بر اساس مرزهای اداری حکمرانی می‌کنند. دولت‌های منطقه‌ای از قوه قضاییه، مجریه و قانون گذاری تشکیل می‌شوند.

۲-۲-۳- قوه قضاییه

سیستم قضائی این کشور ترکیبی از مجموعه قوانین مدنی اروپایی و قوانین شرع اسلام می‌باشد. وظیفه قوه قضاییه بررسی اختلافات بین تمامی اشخاص عادی و روحانیون و همچنین سازمان‌های دولتی و غیردولتی است. قضات بر اساس دستور ریاست جمهوری و بر اساس نامزدهای معرفی شده از سوی شورای عالی قضایی و موافقت مجمع ملی انتخاب می‌شوند. قوه قضاییه از دادگاه و دادستانی کل در هر منطقه و استان تشکیل شده که دادگاه‌ها شامل دادگاه‌های درجه یک، استیناف، هیات‌های تحقیقاتی و دادگاه عالی هستند. دادگاه عالی از دو هیات قضایی و دیوان عالی تشکیل می‌شود. قوه قضاییه فدرال از دادگاه عالی فدرال تشکیل شده که خود متشکل از دو هیات قضایی و دیوان عالی است. شورای عالی قضایی بر دادگاه‌های قضایی فدرال نظارت دارد و بودجه شورا را تعیین می‌کند. این شورا رییس دادگاه عالی فدرال را به عنوان رییس و ریاست دیوان عالی را به عنوان معاون تعیین می‌کند

که اعضای آن را معاونان رئیس دیوان عالی، روسای دادگاه‌های فدرال استیناف و روسای دیوان عالی منطق‌های تشکیل می‌دهند. شورای عالی قضایی اختیارات زیر را بر عهده دارد:

- ✓ تعیین رئیس اعضای دادگاه عالی فدرال و ارائه اسامی آن‌ها به مجمع ملی برای تصویب
- ✓ نظارت بر وظایف دادگاه قضایی فدرال
- ✓ تهیه بودجه قوه قضائیه با هماهنگی وزارت دارایی، این بودجه باید علاوه بر بودجه کل دولت، از سوی مجمع ملی تصویب شود
- ✓ ارائه اسامی قضات دادگاه‌های فدرال

شکل (۲-۴): قوه قضائیه عراق

۲-۲-۳-۱- دیوان عالی

امور قضایی در عراق توسط شورای عالی قضایی اداره می‌شود که این نهاد اعضای دیوان عالی دادگستری، بازرسی ملی و دیگر مقامات عالی قضایی را برای تأیید توسط شورای نمایندگان تعیین می‌نماید. اعضای دیوان عالی باید در زمینه حقوق مدنی و قانون شرع اسلام متخصص بوده و با دو سوم آراء قوه مقننه انتخاب می‌شوند.

۲-۲-۳-۲- دادگاه فدرال قانون اساسی

دادگاه فدرال قانون اساسی یک هیات قضایی مستقل از نه عضو است که از سوی مجمع ملی با اکثریت دوسوم انتخاب می‌شوند. این انتخاب به شرح زیر است:

پنج قاضی از بین ۱۰ تن از نامزدهایی که شورای عالی قضائی معرفی می‌کند، چهار عضو از بین فقهای شریعت و اساتید حقوق و کسانی که لقب استاد، وکیل، مشاور حقوقی دارند و یا در عرصه حقوق فعالیت دارند با حداقل ۲۰ سال سن انتخاب خواهند شد. این چهار تن از میان هشت تن از افرادی هستند که از سوی شورای وزیران معرفی می‌شوند. دادگاه فدرال قانون اساسی باید بر قانونی بودن قوانین نظارت داشته باشد و به توضیح متون قانون اساسی بپردازد.

۲-۲-۳-۳- دادگاه عالی

دادگاه عالی عراق قوانین خاص خود را دارد و در عین حال قوانین و حقوق وضع شده در این کشور را به رسمیت می‌شناسد از جمله وظایف و مسئولیتهای مصوب سال ۱۹۶۹ میلادی دادگاه عالی فدرال به شرح زیر است:

- ✓ نظارت بر مسایلی که در راستای اجرای قوانین فدرال است
- ✓ نظارت بر دعاوی که بین دولت فدرال، دولت‌های منطقه‌های و استان‌ها پیش می‌آید
- ✓ نظارت بر دعاوی میان دولت‌های منطقه ای و ادارات استانی
- ✓ نظارت بر دعاوی بین افراد و دولت فدرال

عزل قاضی یا اعضای شورای عالی قضایی جز در صورت محکوم شدن به جنایت و یا محکوم شدن به فساد مجاز نیست. عزل قاضی یا اعضای شورا بر اساس تصمیم رئیس جمهوری، درخواست شورای عالی قضایی و موافقت شورای وزیران است. انجمن حقوقدان‌های عراق نیز از مراجعی است که در مباحث قانونی، فقهی و حقوقی صاحب‌نظر بوده و در شکل‌گیری قوانین و مقررات نقش دارد.

شکل (۲-۵): قوه قضائیه عراق

۲-۲-۴- هیات عمومی آزاد اندیشی

رسالت اصلی هیات، نظارت بر درستی انجام وظایف دولت می‌باشد. این هیات که از استقلال مالی و اداری برخوردار است، از یک رییس و یک معاون رییس تشکیل شده که از سوی مجمع ملی و از بین چهار قاضی که شورای عالی قضایی آن‌ها را معرفی کرده، تعیین می‌شوند. در هیات یک روحانی نیز حضور دارد. وظایف این هیات به شرح زیر است:

- ✓ پیگیری اجرای مناسب قوانین و آئین نامه‌های مربوط به خدمات کلی و ارزیابی میزان تناسب آن

- ✓ کشف تخلفات اداری و مالی که به سلامت و انجام وظایف و خدمات عمومی لطمه وارد می‌کند، تحقیق در خصوص تخلفات، ارجاع آن به مسئولان ذی‌ربط و پیگیری آن
- ✓ صدور دستورات مقتضی برای تسهیل در اجرای قوانین مربوط به کار هیات

تمامی موسسات دولتی موظفند تسهیلاتی برای انجام کار این هیات ایجاد و در صورت امکان مستقیماً به آن کمک کنند. تشکیل هیات، مدت کار رئیس هیات و معاونش، حقوق افراد هیات، وظایف، مصونیت‌ها و وظایف هیات‌های دیگری که وظیفه نظارت را برعهده دارند، بر اساس قانون است.

۲-۳- وضعیت ریسک سیاسی

بر اساس ارزیابی‌های انجام شده توسط مراجع بین‌المللی، کشور عراق یکی از مناطق با ثبات نسبی کم می‌باشد. طبق ارزیابی‌های انجام شده توسط صندوق ضمانت صادرات ایران، این کشور در طبقه بندی ریسک، رتبه هفت را دارا می‌باشد و سقف اعتبارات کوتاه مدت (زیر دو سال) برای این کشور معادل یک میلیارد دلار و برای اعتبارات میان مدت و بلندمدت (بالای دو سال) نیز معادل یک میلیارد دلار است.

۲-۴- افراد و گروه‌های با نفوذ

به طور کلی در مورد گروه‌ها یا دسته‌های اصلی موجود در عراق می‌توان به پنج گروه زیر اشاره نمود:

- ✓ شیعیان که حدود ۶۵ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند
- ✓ کردهای شیعه با ۲۰ درصد جمعیت عراق در استان‌های سلیمانیه، اربیل، دهوک و کرکوک ساکن هستند
- ✓ اهل سنت که با ۳۲ درصد جمعیت عراق، بیشتر در مناطق شمالی و پیرامون بغداد قرار دارند
- ✓ ترکمن‌ها که اکنون توسط حزب ترکمن ملی به فعالیت سیاسی می‌پردازند
- ✓ آشوری‌ها با ۳ درصد جمعیت، بخش بزرگی از غیرمسلمان‌های عراق را تشکیل می‌دهند و در دوره‌های مختلف اغلب درگیری‌هایی با حکومت‌های موجود در عراق را داشته‌اند

نمایندگان احزاب نیز از طریق حضور در مجلس و اعلام نظر در خصوص برنامه‌های پیشنهادی دولت، در هدایت کشور نقش دارند. این روند توسط کلیه احزاب به رسمیت شناخته شده است. در راستای حفظ دموکراسی، احزاب به این فرایند قانونی پایبند می‌باشند. مجموعه قوانین مصوب مجلس در خصوص گروه‌های سیاسی، نحوه حضور آن‌ها در فعالیت‌های سیاسی و جایگاه آن‌ها در فعالیت‌های کشور را به روشنی مشخص نموده‌است. چند نهاد قدرت سیاسی دارند که عبارتند

از: عشیره (به معنای همان قبایل یا عشایر)، مراجع دینی و احزاب سیاسی. قدرت گروه عشیره در این میان بیشتر است که عمده دلیل آن به وجود ساختار بومی و سنتی در عراق امروز برمی‌گردد. بزرگترین مرجع در عراق، آیت الله سیستانی می‌باشد که برخی از احزاب نیز با حمایت ایشان عمل می‌کنند و مردم و احزاب مختلف به فتواها و دستورات آن توجه زیادی دارند همانند فتوای ایشان برای اتحاد جهت مبارزه با گروه داعش، امور دفتر ایشان به عهده پسرشان می‌باشد.

در ادامه احزاب قدرتمند کشور عراق معرفی می‌گردد. سید مقتدی صدر روحانی بانفوذ شیعه رهبر جریان صدر یک لیست مشترک با حزب کمونیست عراق که (سائرون) اتحاد انقلابیون برای اصلاحات نام دارد را معرفی کرد. این ائتلاف بر اساس همکاری‌های پیشین با کمونیست‌ها از سال ۲۰۱۶ است که هر دوی آن‌ها تظاهرات‌هایی در بغداد علیه فساد و فرقه‌گرایی در دولت را سازمان‌دهی کردند.

حیدر العبادی، نخست‌وزیر عراق، رهبری ائتلاف موسوم به «النصر» (به معنای پیروزی، اشاره‌ای به پیروزی بر داعش) را برعهده داشت، در حالی که معاون رئیس‌جمهور، نوری مالکی، ائتلاف دولت قانون را رهبری کرد. اعضای حزب الدعوه اسلامی که عبادی و مالکی از اعضای آن هستند به طور آزادانه از هریک از این دو حزب حمایت می‌کنند.

اعضای اصلی بسیج مردمی عراق که اکثراً از شبه نظامیان شیعه عربی هستند و در کنار نیروی زمینی عراق از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ علیه داعش جنگیدند، ائتلاف فتح را تشکیل دادند. ائتلاف فتح شامل سپاه بدر، عصائب اهل حق، کتائب حزب‌الله و کتائب امام علی است و توسط هادی العامری رهبری می‌شود. این قبلاً بخشی از

ائتلاف دولت قانون بوده‌است که در دسامبر ۲۰۱۷ از این ائتلاف خارج شد.

سید عمار حکیم رهبر ائتلاف موطن، سومین ائتلاف بزرگ مجلس عراق، در ژوئیه ۲۰۱۷ اعلام کرد که مجلس اعلاهی اسلامی عراق (که پس از مرگ پدرش عبدالعزیز حکیم، رهبر آن بوده‌است) را ترک خواهد کرد، و یک «جنبش ملی غیراسلامی» جدید را شکل خواهد داد، این جنبش تازه جنبش ملی الحکما نام دارد. از ۲۹ عضو مجلس عراق از ائتلاف موطن، ۲۴ نفر به جنبش ملی الحکما پیوسته‌اند. ۵ عضو باقی‌مانده نیز به اتحاد فتح ملحق شدند.

از میان احزاب کرد ائتلاف اتحادیه میهنی کردستان و حزب دموکرات کردستان از گروه‌های مهم و تاثیر گذار کردهای عراق می‌باشند. در میان احزاب عرب سنی، ائتلاف متحدون که توسط اسامه نجیفی رهبری می‌شود البته حزب اسلامی عراق که رهبر آن، سلیم الجبوری رئیس مجلس عراق است، از این ائتلاف خارج شده‌است و به حزب الوطنیه متعلق به ایاد علاوی، نخست‌وزیر سابق عراق، و حزب العربیه متعلق به صالح مطلک پیوسته‌است، این فهرست مشترک، الوطنیه نامیده خواهد شد. در میان احزاب مدنی که در تلاش برای تشکیل دولتی مدنی هستند، ائتلاف اصلی تشکیل شده «ائتلاف تمدن» است که توسط فائق شیخ علی رهبری می‌شود این ائتلاف از چهار حزب ملی، غیرفرقه‌ای و لیبرال به نام‌های حزب مردم برای اصلاحات، حزب ملی الاتفاق، جنبش مدنی ملی، و جنبش ملی عراق تشکیل شده‌است. در حال حاضر در مجلس عراق، جنبش دموکراتیک آشوریان دارای ۲ کرسی، مجلس ملی کلدانی سریان‌آشوری ۲ کرسی، و حزب کمونیست عراق دارای ۱ کرسی هستند.

پس از جنگ کویت و عراق و وضع ممنوعیت پرواز عراق به بالای خط ۲۳ درجه در سال ۱۹۹۱ کردهای عراق عملاً توانستند حکومت خود را تأسیس نمایند و با حل اختلافات گروهی و قیام علیه حکومت بعث، حکومت منطقه را به عهده گرفتند. کردها این خیزش را «راپه رین» می‌نامند. پس از ده سال و با حمله دوباره آمریکا به عراق در شمال و شمال شرقی عراق که به کردستان عراق معروف است کردها حکومت خودمختار کردستان را در جمهوری فدرال عراق به طور رسمی تشکیل دادند. در دوره اخیر نیز نهادهای اصلی سیاست شامل ریاست جمهوری و وزارت امور خارجه عراق توسط کردها اداره می‌گردد. کردستان عراق به شش استان تقسیم شده است که از این میان بر سه استان اربیل، سلیمانیه، دهوک و قسمت‌هایی از استان‌های نینوا و دیاله تسلط دارند. در چنین شرایطی جهت موفقیت در بازار این کشور و انجام طرح‌های کلان اقتصادی، تجاری و سرمایه‌گذاری در عراق، برقراری و حفظ ارتباط با اعضای گروه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و بازرگانی راهگشا می‌باشد.

۲-۵- محیط قانونی

در این بخش نظام قانون‌گذاری، حقوقی و قضایی شامل قانون اساسی، قوه مقننه (مجلس شورای ملی)، قوای مجریه و قضاییه و دادگاه‌ها، قوانین مالکیت، مالکیت فکری، گمرکی، کنسولی، سرمایه‌گذاری، ثبت و راه‌اندازی شرکت‌ها، قوانین بانکی و مالیاتی، معافیت‌ها و مشوق‌های قانونی سرمایه‌گذاری، عضویت در پیمان‌های اقتصادی، اتحادیه‌های گمرکی و نهادهای بین‌المللی و قوانین و ضوابط برگزاری

نمایشگاه‌ها بیان می‌گردد.

۲-۵-۱- قانون اساسی

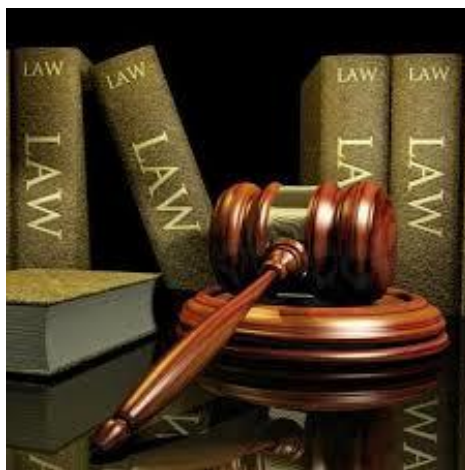
قانون اساسی عراق در سال ۲۰۰۵ تدوین و پس از انجام همه پرسی تصویب گردید. در این قانون ۶ فصل جداگانه وجود دارد که عبارتند از:

- ✓ اصول قانون اساسی
- ✓ حقوق اساسی و آزادی‌های عمومی
- ✓ نهادهای دولت فدرال
- ✓ نهادهای دولت‌های منطقه‌ای
- ✓ ضمانت‌های قانون اساسی
- ✓ احکام پایانی

برخی از اصول کلی قانون اساسی عبارتند از:

- ✓ حکومت عراق جمهوری، فدرال، دموکراتیک و کثرت‌گراست
- ✓ عراق کشوری چندملیتی، چندمذهبی و چند فرهنگی است
- ✓ آزادی مذهبی و آزادی برگزاری مراسم مذهبی به رسمیت شناخته شده‌است
- ✓ دین رسمی کشور اسلام است

در عراق، قانون اساسی جدید بر مبنای فدرالیزم تصویب شده و همه نیروهای سیاسی، قومی و مذهبی (و اغلب نیروهای سیاسی شیعه از جمله مجلس اعلای انقلاب اسلامی به رهبری آقای حکیم) با آن موافق هستند و زبان کردی را که زبان ۱۸ درصد مردم عراق است در کنار زبان عربی که زبان حدود ۷۵ درصد مردم عراق است رسمی اعلام کرده‌اند. قانون اساسی جدید عراق علاوه بر زبان‌های عربی و کردی، همچنین زبان‌های سریانی، ارمنی و ترکمنی را در مناطق و استان‌های خودشان رسمی اعلام نموده و تدریس آن‌ها را در مدارس اجباری کرده است.

شکل (۲-۶): قانون اساسی عراق

۲-۵-۲- حقوق مالکیت

در قانون مالکیت کشور عراق به افراد و نهادهای داخلی و خارجی اجازه داده می‌شود تا جهت سرمایه‌گذاری خصوصی و توسعه ملی نسبت به مالکیت زمین به-طور خصوصی اقدام نمایند. کمیسیون دعاوی مالکیت عراق و کمیسیون حل

اختلافات مالکیت عراق مسئولیت پیگیری دعاوی مالکیت در این کشور را بر عهده دارند. قوانین مالکیت عراق در سال ۱۹۶۸ تصویب شده است. این قوانین پس از اشغال عراق توسط ایالات متحده، در سال ۲۰۰۴ میلادی اصلاح گردیده است.

۲-۵-۳- قانون مالکیت فکری

عراق از ۲۱ ژانویه ۱۹۷۶ میلادی به سازمان جهانی مالکیت فکری ۳ پیوست. همچنین این کشور کنوانسیون پاریس در زمینه حمایت از حقوق مالکیت صنعتی را در سال ۱۹۶۷ امضاء کرده است. مجموعه قوانین و مقررات حمایتی عراق در زمینه مالکیت فکری با حداقل استانداردهای تعیین شده همخوانی دارند. با این وجود با استناد به مجموعه قوانین یادشده، دولت با جدیت از این مالکیت حفاظت و متخلفین را مورد پیگرد قانونی قرار می دهد.

۲-۵-۴- علائم تجاری

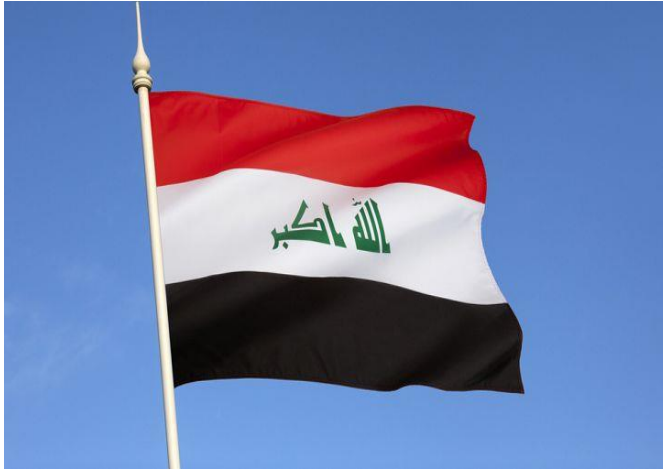
ثبت علائم تجاری در کشور عراق بر مبنای قانون شماره ۲۱ مصوب سال ۱۹۵۷ در زمینه حمایت از علائم تجاری و اصلاحیه‌های بعدی آن می باشد. پس از تکمیل فرمهای مخصوص ثبت علائم تجاری در اداره ذی ربط، (این اداره بایستی از عدم ثبت علائم مشابه اطمینان حاصل کند) انجام گیرد. آخرین آگهی فرصت دارند تا اعتراض خود را به اداره ثبت علائم تجاری عراق ارائه نمایند. علائم تجاری ثبت شده تا ۱۵ سال دارای اعتبار بوده برای همین مدت نیز قابل تمدید می باشند.

۲-۵-۵- حق التألیف

قانون حمایت از حق التألیف کشور عراق در سال ۱۹۷۱ میلادی به تصویب رسیده است. این قانون دارای ۵۳ ماده است. پس از حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳، این قانون در سال ۲۰۰۴ میلادی اصلاح و نسخه نهایی آن تدوین گردیده است. بر اساس قانون حمایت از حق التألیف در کشور عراق، دولت متخلفین به این قانون را به شدت مورد پیگرد قانونی قرار می‌دهد.

۲-۵-۶- حق انحصاری اختراع

کشور عراق در سال ۱۹۷۰ قانون ثبت حق انحصاری اختراع را تصویب نموده است. این قانون در ۲۶ آوریل سال ۲۰۰۴ میلادی توسط فرماندار نظامی ائتلاف حاکم بر عراق با اصلاحات متعددی رو به رو شده است. حق انحصاری اختراع به مدت ۲۰ سال از تاریخ تکمیل فرم‌ها و تایید اداره ثبت اختراعات عراق دارای اعتبار می‌باشد. شایان ذکر است که اعتبار مذکور منوط به پرداخت مبالغ سالیانه تعیین شده توسط اداره ثبت اختراعات از سوی ذی‌نفع حق اختراع به حساب دولت می‌باشد.

شکل (۷-۲): عراق

۲-۵-۷- قانون سرمایه‌گذاری

قانون سرمایه‌گذاری عراق توسط پارلمان این کشور در نشست دهم اکتبر سال ۲۰۰۶ میلادی به تصویب رسید که پس از تایید رییس جمهور در رسانه‌های رسمی منتشر گردید. شرایط و فرایند سرمایه‌گذاری محلی و خارجی در این قانون تشریح شده است. هدف از این قانون شامل موارد زیر می‌گردد:

- ✓ تشویق سرمایه‌گذاری و انتقال فناوری جدید جهت پیشرفت اقتصاد و تولید متنوع
- ✓ تشویق بخش خصوصی عراق و سرمایه‌گذاران خارجی جهت سرمایه‌گذاری در عراق
- ✓ کارایی و ایجاد اشتغال
- ✓ حمایت از حقوق و اموال سرمایه‌گذاران

✓ توسعه صادرات و افزایش حجم تجارت خارجی عراق

در رابطه با طرح‌های مسکن و ساخت و ساز، سرمایه گذار عراقی و خارجی حق نگهداری زمین‌های پروژه را فقط جهت احداث واحدهای مسکونی برابر تعرفه‌های که با موافقت مجلس وزرا تعیین می شود، دارد.

۲-۵-۸- تعهدات سرمایه گذاران

تعهدات سرمایه گذاران خارجی شامل موارد زیر می گردد:

- ✓ اعلام دقیق زمان آغاز کار پروژه
- ✓ ارائه صحیح دفاتر حساب‌های شرکت به وکیل مجاز جهت حسابرسی
- ✓ ارائه مطالعات طرح و تحقیقات و امکان سنجی‌های فنی و اقتصادی مرتبط با پروژه
- ✓ ثبت و نگهداری اطلاعات مواد اولیه وارد شده، حفاظت محیط زیست و الزامات سیستم‌های کنترل کیفیت
- ✓ موافقت با قوانین عراق و عمل بر اساس برنامه‌ها و روش‌هایی که برای سرمایه گذاران تدوین شده است

۲-۵-۹- زمینه‌های سرمایه گذاری

قانون سرمایه گذاری عراق، سرمایه گذاری عراقی‌ها و خارجی‌ها در کلیه زمینه‌ها به جز موارد زیر را مجاز اعلام نموده است:

- ✓ سرمایه‌گذاری در میادین استخراج و تولید نفت و گاز
- ✓ سرمایه‌گذاری در بخش شرکت‌های بانکی و بیمه‌ها
- ✓ سرمایه‌گذاری جهت تملک اراضی خاص (به جز برای پروژه‌های خانه سازی)، این زمین‌ها صرفاً توسط اتباع عراقی قابل تملیک می‌باشد و اتباع خارجی تنها می‌توانند به مدت ۵۰ سال (این مدت قابل تمدید است) از این زمین‌ها بهره برداری نمایند

شکل (۲-۸): سرمایه‌گذاری در عراق

۲-۵-۱۰- ایجاد شعبه یا دفتر نمایندگی بازرگانی

مدارک موردنیاز جهت ثبت شعبه یا دفتر نمایندگی بازرگانی برای شرکت‌های خارجی بر اساس دستورالعمل سال ۲۰۰۴ میلادی عبارتند از:

- ✓ ارائه یک نسخه از مجوز تاسیس صادر شده و به ثبت رسیده از سوی سازمان‌های ذی ربط در وطن اصلی

✓ ارائه یک نسخه از اساسنامه تایید شده شرکت از سوی سازمان‌های ذی

ربط در وطن اصلی

✓ صورت‌های مالی آخرین سال فعالیت شرکت شامل صورت‌های سود و

زیان

✓ ارائه نامه از دفتر مرکزی شرکت به صورت رسمی و در سربرگ شرکت

که در آن خلاصه‌ای از اطلاعات و موقعیت شرکت و شخص مسئول

شرکت و یا مدیر شرکت که دارای اختیارات ثبت شعبه و یا دفتر

نماینده‌گی تجاری در عراق باشد

✓ کارمند تام الاختیار که می‌تواند نسبت به ثبت رسمی شعبه و یا دفتر

نماینده‌گی تجاری اقدام نماید و مسئولیت ثبت نیز به عهده او باشد تا

در برابر کارمند ثبت شرکتها درخواست را امضا نموده و کارهای

تبلیغاتی را از طرف شرکت انجام دهد

✓ نماینده یا وکیل که مسئول اقدامات قانونی شرکت در عراق باشد

✓ کارمند رسمی دفتر مرکزی که اداره کننده فعالیت‌های شرکت در

عراق باشد

تکمیل نمودن پرسشنامه مخصوص ثبت به طور دقیق و ارائه دو نسخه از آن

که یکی از آن‌ها نزد کارمند ثبت نگهداری می‌شود و دیگری به شرکت بازگردانده

می‌شود. کلیه مسئولیت‌ها و تبعات قانونی در رابطه با صحت و سقم مطالب اظهار

شده در نامه ثبت به عهده نماینده تام الاختیار شرکت می‌باشد.

۲-۵-۱۱- مراحل راهاندازی کار تجاری (کسب و کار)

جهت حضور در مناقصات و کسب و کار در کشور عراق و بازاریابی و فروش مستقیم در این کشور، باید شرکت، در اداره ثبت شرکتهای کشور عراق ثبت رسمی شده باشد. ثبت شرکت علاوه بر امکان بازاریابی، فروش و مشارکت در مناقصات عراق، مزایای دیگری از جمله دریافت اقامت تجاری بلند مدت، اخذ مجوز افتتاح فروشگاه و دفاتر تجاری، استفاده از تسهیلات مختلفی که کشور عراق و یا مجامع بین‌المللی به شرکت‌های عراقی اعطا می‌نمایند، به همراه دارد.

۲-۵-۱۲- انواع ثبت شرکت

به چهار شکل امکان ثبت شرکت در عراق میسر است:

- ✓ ایجاد یک شرکت مستقل جدید ایرانی که تمام سهام آن متعلق به اتباع و شرکت‌های کشور ایران می‌باشد
- ✓ ایجاد شعبه‌ای از یک شرکت ایرانی با همان نام و نشان که سهام آن نیز می‌تواند تماماً متعلق به اتباع کشور ایران باشد
- ✓ ایجاد یک شرکت جدید با مشارکت اتباع عراقی که در آن سهام طرفین به توافق تعیین می‌گردد
- ✓ اعطای نمایندگی یک شرکت ایرانی به یک شرکت یا بازرگان حقیقی عراقی بدون حضور اتباع ایرانی

شکل (۲-۹): سرمایه‌گذاری در عراق

۲-۵-۱۳- هزینه و زمان ثبت

گواهی بانکی مبنی بر پرداخت سرمایه شرکت و هزینه‌های مربوط به ثبت شرکت که این هزینه‌ها شامل مبالغ ذیل می‌باشد:

- ✓ مبلغ ۲,۰۰۰,۰۰۰ دینار به عنوان حداقل سرمایه اولیه شرکت سهامی
- ✓ مبلغ ۱,۰۰۰,۰۰۰ دینار به عنوان حداقل سرمایه اولیه شرکت با مسئولیت محدود
- ✓ مبلغ ۵۰,۰۰۰ دینار به عنوان حداقل سرمایه اولیه سایر شرکت‌ها
- ✓ در صورتی که فعالیت شرکت مورد نظر فروشندگی کالا (عمده و خرده) در عراق باشد، باید مبلغ ۱۰۰,۰۰۰ دلار آمریکا به حساب بانکی وزارت بازرگانی که متعاقباً اعلام می‌شود واریز نماید

زمان لازم برای صدور گواهی ثبت شرکت در عراق به طور متوسط دو ماه می‌باشد. این زمان ممکن است به دلایل مختلف از جمله تعطیلی‌های پیاپی ادارات بغداد و یا کامل نبودن مدارک افزایش یابد.

۲-۵-۱۴- مدارک مورد نیاز جهت ثبت شرکت

چنانچه ثبت شرکت مستقل و جدید ایرانی یا ثبت شرکت همراه با اتباع عراقی مدنظر باشد، مدارک ذیل مورد نیاز می‌باشد:

- ✓ اصل گذرنامه ایرانی به همراه ترجمه رسمی آن به عربی
- ✓ اصل شناسنامه ایرانی به همراه ترجمه رسمی آن به عربی
- ✓ گواهی عدم سوء پیشینه ترجمه رسمی شده به عربی
- ✓ ترجمه رسمی سوابق کاری
- ✓ ترجمه رسمی عدم بدهی به سیستم مالیاتی کشور ایران
- ✓ اصل کارت بازرگانی (در صورت موجود بودن)
- ✓ فرم‌های تکمیل شده اداره ثبت شرکت‌های عراق

کلیه مدارک ترجمه شده فوق باید به تایید سفارت جمهوری عراق در تهران برسد. چنانچه ثبت شعبه‌های از یک شرکت ایرانی با همان نام و نشان تجاری در عراق مدنظر باشد، مدارک ذیل مورد نیاز است:

- ✓ یک نسخه از اساسنامه و مدارک شرکت مادر
- ✓ فرم‌های تکمیل شده اداره ثبت شرکت‌های عراق

- ✓ آخرین صورت وضعیت مالی پایانی سال شرکت مادر با گزارش هیات مدیره
- ✓ نسخه‌هایی از گواهی بازرسی رسمی از دفاتر ثبت شده حسابداری
- ✓ نامه از شرکت مادر (اصلی) شامل تعهدات کامل مالی و قانونی نسبت به شعبه جدید در عراق
- ✓ وکالت نامه مدیر معرفی شده شعبه عراق از شرکت مادر
- ✓ وکالت نامه رسمی برای شخصی که جهت ثبت شرکت در عراق مراجعه می‌نماید
- ✓ فتوکپی گذرنامه و شناسنامه مدیر عامل یا مسئول معرفی شده و اصل ترجمه شده آن
- ✓ سوابقی از قراردادهای کاری همراه با گواهی‌های حسن انجام کار، شروع و پایان کار

مدارک فوق باید به تایید اداره ثبت اسناد و شرکت‌ها و سفارت عراق در ایران برسد. همچنین مدیر عامل انتخابی شعبه باید حضور دائم و اقامت در عراق داشته باشد.

۲-۵-۱۵- ثبت شرکت در منطقه کردستان

برای ثبت شرکت در سه استان شمالی عراق شامل سلیمانیه، اربیل و دهوک با توجه به شرایط مناسبتر کار و زندگی، امنیت و حضور شرکتهای خارجی و استقلال این ناحیه شرایط کمی متفاوت است از جمله ضرورت اجاره دفتر کار که قبل از صدور گواهی ثبت شرکت می‌بایست به کارشناسان اداره ثبت شرکت‌های منطقه

کردستان ارائه گردد. جهت ثبت شرکت در منطقه کردستان تکمیل و ارائه مدارک زیر ضروری می‌باشد:

- ✓ اساسنامه شرکت
- ✓ اظهارنامه ثبت شرکت
- ✓ آگهی تاسیس و تغییرات شرکت (همراه با روزنامه رسمی)
- ✓ صورت جلسه هیئت مدیره و سهام داران شرکت جهت افتتاح شعبه و تعیین نماینده
- ✓ صورت جلسه اعضای هیئت مدیره و سهام داران شرکت
- ✓ ترازنامه مالی شرکت

شکل (۲-۱۰): سرمایه‌گذاری در عراق

۲-۵-۱۶- قوانین گمرکی

آخرین قانون گمرک کشور عراق در سال ۱۹۸۴ تدوین شده است. در این قانون نام اداره گمرک عراق «کمیسیون عمومی گمرک» می‌باشد. به استثناء مواد مخدر، مشروبات حرام، مواد منفجره و اسلحه، معمولاً صادرات و واردات سایر کالاها مجاز بوده و از طریق گمرکات موجود در مرزهای عراق ترخیص می‌شوند. ارزیابی کالاهای صادره یا وارده به نحوی است که فاقد تشریفات خاص یا بررسی‌های کارشناسی ویژه است و صرفاً بر اساس گروه کالایی ارزیابی و تعیین عوارض می‌شوند.

نکات قابل توجه در رابطه با گمرکات این کشور شامل موارد زیر می‌گردد:

✓ ورود کالاهای متعدد به عراق و اتکای دولت‌های محلی به درآمدهای گمرکی (به عنوان منبع مهم داخلی در تامین مخارج دولتی) سبب گردیده که اماکن متعددی تحت عنوان گمرک در این کشور فعالیت نمایند. در بین گمرکات موجود، گمرکات زاخو و ابراهیم خلیل که در شمال منطقه کردستان و هم مرز با ترکیه و سوریه قرار دارند از حجم فعالیت و امکانات بیشتری در مقایسه با سایر گمرکات برخوردار هستند. تعداد پایانه‌های گمرکی در عراق بالاست به طوری که تنها در سطح استان سلیمانیه ۱۹ مرکز گمرکی فعالیت می‌کنند. همچنین در سلیمانیه سه واحد، شهر باژیر شش واحد، شاره زور چهار واحد و پنجوین شش واحد گمرکی وجود دارد. در شهر پنجوین دو واحد گمرکی مشابه بازارچه‌های مرزی استان کردستان ایران یعنی باشماق و سیران بند فعالیت دارند.

✓ گمرکات موجود در استان سلیمانیه به دلیل ابتدایی بودن امکانات بیشتر به ایستگاه‌های کنترل کالا شبیه‌اند و با امکانات محدود به اخذ عوارض مبادرت می‌نمایند. هم اکنون حضور در بازارچه‌های مرزی یکی از راه‌هایی است که خریداران عراقی و فروشندگان ایرانی برای تبادل کالا استفاده می‌کنند. واردات به عراق آزاد بوده و پیچیدگی‌های گمرکی چندانی ندارد. تعرفه وارداتی اقلام ضروری (همچون دارو و مواد غذایی) به عراق به جهت وجود حجم بالای تقاضا برابر صفر درصد، ماشین آلات صنعتی و کالاهای واسطه‌ای یک درصد و سایر کالاها معمولاً حداکثر تا پنج درصد می‌باشد.

۲-۵-۱۷- قوانین بانکی

بانک مرکزی، مسئول مستقیم سیاست‌های پولی کشور است و این امر از طریق حفظ اعتبار پول ملی در مقابل دیگر ارزها و همچنین کاهش نرخ تورم، امکان پذیر می‌باشد. قانون بانک مرکزی عراق دادن وام به وزارت خانه‌های دولتی را مجاز می‌شمارد. هدف اصلی بانک مرکزی، کمک به رشد اقتصادی کشور است و از مسئولیت‌های عمده آن می‌توان به تعیین نرخ برابری ارز و نرخ بهره بانکی اشاره کرد. عراق طی سال‌های گذشته از افزایش نرخ تورم در بازار، فشارهای زیادی متحمل شده، به گونه ای که این نرخ گاهی اوقات به بیش از ۶۵ درصد نیز رسیده است. در چنین شرایطی بانک مرکزی به منظور کاهش نرخ تورم وارد عمل شده و سعی نموده تا این میزان را در مرز ۱۰ درصد مهار کند.

کلیه بانک‌ها و مؤسسات مالی عراق توسط بانک مرکزی این کشور هدایت می‌شوند. در سیستم بانکی عراق علاوه بر بانک‌های این کشور بانک‌های دارای سهام خارجی، محلی، خصوصی و مؤسسات بانکی نیز فعالیت می‌نمایند.

بر اساس سیاست‌های دولت و اقدامات بانک مرکزی عراق، بانک‌های آن کشور از انواع سیستم‌های بانکداری جهت ارائه خدمات به مشتریان خود بهره می‌برند. به بیان دیگر بانک مرکزی عراق تلاش‌هایی در زمینه ایجاد پشتوانه قانونی و اجرایی لازم برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی در تأسیس بانک‌های خارجی در عراق را صورت داده است. مشارکت‌های خارجی در بانک‌های عراقی باعث ارتقای کیفیت عملکرد این بانک‌ها گردیده‌است که از تأثیرات مثبت این عملکرد می‌توان به صدور کارت‌های اعتباری، استفاده از خودپردازهای الکترونیکی و پرداخت وام‌های مختلف و حواله پول به خارج از کشور اشاره نمود. برای ارزیابی عملکرد بانک‌های عراقی از سیستم جهانی CAMEL استفاده می‌شود.

عراق سومین کشور عربی است که با هدف بهبود عملکرد بانک‌ها و پایبندی به قوانین و ارائه خدمات پیشرفته، اقدام به اجراکردن این سیستم نموده است. کشورهای حاشیه خلیج فارس، اردن، لبنان، انگلیس و ایران مشارکت بیشتری در سرمایه بانک‌های عراق داشته‌اند.

۲-۵-۱۸- قوانین مالیاتی

کمیسیون عمومی مالیات ۱ به عنوان زیرمجموعه وزارت امور مالی عراق در سال ۱۹۸۲ تشکیل گردید. تشکیل این کمیسیون بر مبنای قانون مالیاتی جمهوری عراق مصوب سال ۱۹۸۱ می‌باشد. این کمیسیون دارای ۱۴ اداره مختلف می‌باشد. تعداد ۱۸ شعبه کمیسیون مالیاتی در شهر بغداد و ۲۸ شعبه در ایالت‌های مختلف عراق قرار دارند. این کمیسیون مسئول پیگیری و اجرای شش قانون مالیاتی زیر می‌باشد:

- ✓ قانون مالیات بر درآمد مصوب سال ۱۹۸۲
- ✓ قانون مالیات بر اجاره املاک مصوب سال ۱۹۵۲
- ✓ قانون مالیات بر زمین‌های بلااستفاده مصوب سال ۱۹۶۲
- ✓ قانون مالیات بر ارث مصوب سال ۱۹۸۵
- ✓ قانون مالیات بر فروش مصوب سال ۱۹۹۷
- ✓ قانون مالیات بر نقل و انتقال املاک مصوب سال ۲۰۰۲

هدف کمیسیون مالیاتی عراق، افزایش میزان پرداخت مالیات داوطلبانه توسط افراد و شرکت‌ها، با تدوین برنامه‌ریزی مناسب در افق زمانی میان مدت می‌باشد.

۲-۵-۱۹- قوانین کنسولی

جهت ورود به خاک عراق نیاز به روادید وجود دارد که از سفارت عراق در تهران و یا کنسولگری‌های واقع در شهرهای دیگر ایران قابل صدور خواهد بود. در حال حاضر روادید یک ماهه توسط شرکت هواپیمایی عراق طی ۴۸ ساعت در تهران صادر می‌شود. مدارک اخذ روادید شامل دو قطعه عکس، اصل و کپی صفحه اول گذرنامه با حداقل شش ماه اعتبار و تکمیل نمودن دو فرم سفارت می‌باشد. دارنده این روادید مجاز خواهد بود از آغاز ورود به خاک عراق در فرودگاه بغداد تا مدت ۳۰ روز کامل در آن کشور اقامت داشته باشد که در صورت لزوم تمدید خواهد شد.

صدور روادید تجاری بلندمدت با ارائه کارت بازرگانی و متقاعد نمودن سفارت عراق در ایران مبنی بر نیاز به چند بار ورود به عراق ممکن خواهد بود. این نوع روادید یک ساله بوده و تنها یک بار قابل تمدید است و اغلب برای بازرگانانی صادر می‌شود که شرکت مستقل یا مشارکتی در عراق به ثبت رسانده باشند. همچنین سرمایه‌گذاران ایرانی به صورت‌های مختلف می‌تواند مشمول این نوع روادید گردند.

۲-۵-۲۰- حمایت‌های تجاری از صادرکنندگان

بررسی نوع و حجم محصولات صادرشده از عراق نشانگر این است که صادرات این کشور به طور عمده متکی بر صادرات نفت می‌باشد. در سال ۲۰۱۷ میلادی، صادرات نفت خام و مواد حاصله از آن در حدود ۹۷ درصد از کل صادرات این کشور را تشکیل می‌دهند.

بروز جنگ، بحران‌های اقتصادی و اشغال توسط نیروهای ائتلاف، زمینه مناسبی را برای تقویت صنایع این کشور، به منظور حضور در بازارهای جهانی فراهم نموده‌است. لذا تنوع کالاهای صادراتی این کشور بسیار محدود می‌باشد. با این حال دولت عراق در سال‌های اخیر با برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی در حوزه‌های مختلف و در اختیار قرار دادن تسهیلات و امکانات مالی، زمینه را برای صدور محصولات عراقی به بازارهای هدف خارجی فراهم نموده است.

شکل (۲-۱۰): صادرات به عراق

۲-۵-۲۱- عضویت در پیمان‌های اقتصادی و نهادهای بین

المللی

این کشور در سازمان‌های بین‌المللی متعددی عضویت یافته یا ناظر است. این سازمان‌ها عبارتند از:

- ✓ اتحادیه بین المللی ارتباطات
- ✓ سازمان جهانی غذا
- ✓ بانک عربی توسعه آفریقا
- ✓ گروه ۷۷
- ✓ آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
- ✓ سازمان کنفرانس اسلامی
- ✓ سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)
- ✓ بانک بین المللی ترمیم و توسعه
- ✓ سازمان بین المللی هوانوردی
- ✓ سازمان ملل متحد
- ✓ صندوق بین المللی پول
- ✓ بانک توسعه اسلامی
- ✓ سازمان بین المللی کار
- ✓ پلیس بین المللی
- ✓ کمیسیون میان دولتی اقیانوسی
- ✓ کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل
- ✓ صندوق کودکان سازمان ملل
- ✓ سازمان توسعه صنعتی سازمان ملل
- ✓ سازمان جهانی گمرک
- ✓ فدراسیون جهانی اتحادیه‌های بازرگانی
- ✓ سازمان جهانی مالکیت فکری

- ✓ سازمان بهداشت جهانی
- ✓ سازمان جهانی هواشناسی
- ✓ سازمان تجارت جهانی (عضو ناظر)
- ✓ سازمان بین المللی استاندارد
- ✓ جمعیت صلیب سرخ
- ✓ کمیته بین المللی المپیک
- ✓ اتحادیه جهانی پست
- ✓ کنفرانس جهانی کار
- ✓ سازمان بین المللی مهاجرت
- ✓ دادگاه جرائم بین المللی
- ✓ کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد

این کشور به دلیل بحران‌های سیاسی و اقتصادی سال‌های گذشته، در پیمان اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی خاصی عضویت ندارد.

فصل سوم

محیط اقتصادی عراق

۳-۱- مقدمه

اقتصاد عراق وابستگی شدیدی به نفت دارد و به عبارتی بر پایه اقتصاد نفت است. حدود ۹۵ درصد از کل درآمدهای نفت عراق از فروش نفت این کشور حاصل می‌شود. جنگ‌های متعدد عراق و تحریم‌های بین‌المللی دراز مدت باعث عقب ماندن اقتصاد عراق شده است. صادرات نفت از گذشته نقش اصلی را در اقتصاد عراق بر عهده داشته به طوری که ۹۵ درصد از درآمد خارجی این کشور را تشکیل می‌دهد. عدم توسعه در سایر زمینه‌ها باعث بروز بیکاری ۱۸ تا ۳۰ درصدی و درآمد سرانه‌ی ۴۰۰۰ دلاری شده است. در سال ۲۰۱۷ استخدام تمام وقت در بخش عمومی

نزدیک به ۶۰ درصد از کل استخدام‌ها را شامل می‌شد. بخش صادرات نفت شغل‌های بسیار کمی برای عراقی‌ها ایجاد کرده است. در حال حاضر درصد پایینی از خانم‌ها (بالاترین تخمین‌ها در سال ۲۰۱۷ حدود ۲۷ درصد بوده) به طور رسمی کار می‌کنند. اقتصاد دستوری عراق پیش از اشغال این کشور توسط آمریکا، هرگونه مالکیت تجاری در عراق توسط خارجی‌ها را ممنوع کرده بود، بسیاری از صنایع بزرگ را به شکل دولتی اداره می‌کرد و تعرفه‌های شدیدی بر کالاهای خارجی وارد می‌ساخت.

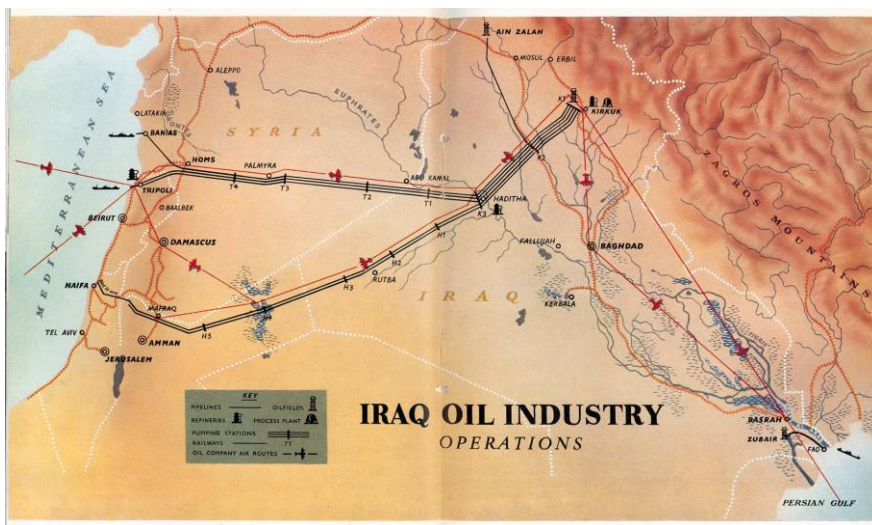
اما بعد از اشغال عراق در سال ۱۳۸۲ حکومت ائتلاف موقت عراق به سرعت دستورهای الزام‌آوری پیرامون خصوصی‌سازی اقتصاد عراق و گشایش آن به روی سرمایه‌گذاران خارجی صادر کرد. باشگاه پاریس در ۳۰ آبان ۱۳۸۳ قبول کرد تا ۸۰ درصد (معادل ۳۳ میلیارد دلار) از بدهی ۴۲ میلیارد دلاری عراق به کشورهای عضو این باشگاه را ببخشد. کل بدهی خارجی عراق در سال ۱۳۸۲ معادل ۱۲۰ میلیارد دلار بود که تا سال ۱۳۸۳ پنج میلیارد دلار دیگر به آن اضافه شده بود.

در ادامه این بخش سیستم اقتصادی، شاخص‌های مهم اقتصادی، جمعیت، تولید ناخالص داخلی، وضعیت بخش‌های مختلف اقتصادی، میزان ذخایر ارزی، تراز حساب جاری، دستمزد نیروی کار، نرخ بیکاری، نرخ تورم، شبکه‌های توزیع، بازاریابی و تبلیغات، نظام نرخ گذاری و منابع طبیعی کشور عراق مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۲- سیستم اقتصادی و نقش دولت

کشور عراق با جمعیتی حدود ۴۰ میلیون نفر، از لحاظ اقتصادی در رتبه شصت و سومین اقتصاد بزرگ جهان قرار دارد. بر اساس آمار، ۹۷ درصد درآمد بازرگانی خارجی عراق از فروش نفت و فراورده‌های نفتی حاصل می‌گردد. در سال ۲۰۱۷ تولید ناخالص داخلی این کشور بر اساس نرخ برابری قدرت خرید ۱۹۷/۷۲ میلیارد دلار بوده است. تولید ناخالص داخلی عراق بر اساس نرخ تبادلی رسمی ارز برابر ۸۹/۷۷ میلیارد دلار می‌باشد.

بخش‌های مختلف اقتصادی کشور عراق شامل صنعت، کشاورزی و خدمات با دشواری‌های بسیار روبرو بوده و رشد متوسطی داشته است. وضعیت این بخش‌های اقتصادی در زیر شرح داده شده است.

شکل (۳-۱): اقتصاد عراق

۳-۲-۱- بخش صنعت و معدن

فعالیت صنایع تولیدی در عراق ارتباط بسیار نزدیکی با صنایع نفتی داشت و صنایع اصلی در این مدت صنایع پالایش نفت و مواد شیمیایی و کود بود. قبل از سال ۲۰۰۳ و بدهی‌های تحمیلی عراق تا حدود زیادی راه تنوع محصول و خصوصی سازی و آثار بار آمده از تحریم‌های بین المللی دهه ۹۰ را گرفتند. از سال ۲۰۰۳ مشکلات امنیتی مانع ادامه تلاش برای ایجاد مؤسسه‌های صنعتی جدید شد. احداث ساختمان و ابنیه از این لحاظ استثنا بود، در سال ۲۰۰۰ سیمان از تولیدات صنعتی بزرگی بود که متکی به نفت و گاز نبود. صنعت مصالح ساختمانی و ساخت و ساز پس از جنگ‌های عدیده عراق و تخریب گسترده این کشور از صنایع خود استفاده نمود و این صنعت از بودجه و سرمایه‌گذاری دولتی برای صنایع زیر بنایی و پروژه‌های مسکونی بهره مند بود. بخش صنعت و معدن عراق ۶۸ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را تشکیل داده و بزرگترین بخش اقتصادی این کشور محسوب می‌گردد. صنایع عمده این کشور شامل موارد زیر می‌شوند:

۱. صنایع نفت
۲. صنایع شیمیایی
۳. منسوجات و پارچه
۴. تولید و فراوری چرم
۵. صنایع غذایی

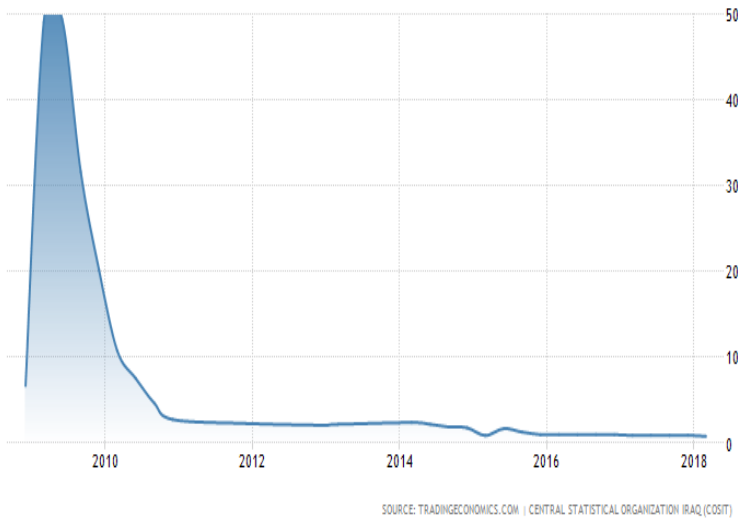
۶. کالاهای ساختمانی

۷. ترکیبات شیمیایی

۸. صنایع فرآوری و کود

۹. فرآوری و ساخت فلزات

نرخ رشد تولیدات صنعتی عراق در سال ۲۰۱۸ میلادی تقریباً صفر درصد بوده که رتبه ۱۱۰ را در رشد تولیدات صنعتی در میان کشورهای جهان به خود اختصاص داده است. که نشان از متوقف ماندن تولیدات صنعتی در سال‌های اخیر می‌دهد.

شکل (۲-۳): نرخ رشد تولیدات صنعتی عراق

در بخش معدن استخراج فسفات، نمک و سولفور در ابعاد محدودی انجام می‌شود. اما از دوران ۱۹۷۰ به بعد صنعت استخراج معادن در عراق طی جنگ با ایران،

ممنوعیت‌های سال ۱۹۹۰ و تحریم اقتصادی سال ۲۰۰۳ متوقف شد. در سال ۲۰۱۷ میلادی مصرف برق در عراق برابر ۹۸/۳۴ میلیارد کیلووات ساعت و تولید برق برابر ۶۰/۶۰ کیلووات ساعت بوده است. براین اساس ۳۷/۷۴ کیلووات ساعت واردات برق داشته است.

کشور عراق در سال ۲۰۱۷ میلادی معادل ۳۰۰۰۰۰ بشکه در روز مصرف نفت داشته است. تولید نفت خام نیز در هر روز معادل ۴/۵ میلیون بشکه در روز بوده، همان‌طور که روند تولید نفت در عراق از سال ۲۰۰۸-۲۰۱۸ مشاهده می‌کنید تولید نفت در این کشور افزایش یافته‌است. تا ابتدای سال ۲۰۱۸ میزان ذخایر اثبات شده نفت در عراق ۵/۱۱۲ میلیارد بشکه می‌باشد. میزان ذخایر گاز نیز ۱۰۹ تریلیون مترمکعب است، که ۲/۲ درصد ذخایر گاز جهان را تشکیل می‌دهد.

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | ORGANIZATION OF THE PETROLEUM EXPORTING COUNTRIES

شکل (۳-۳): روند تولید نفت در عراق (هزار بشکه در روز)

۳-۲-۲- بخش کشاورزی

بر اساس آمار سال ۲۰۱۷ میلادی، حدود ۱/۸ میلیون هکتار زمین قابل کشت در عراق وجود دارد که این میزان، ۱۲ درصد خاک این کشور را تشکیل می‌دهد. اما به طور کلی از دیرباز تنها ۵۰ تا ۶۰ درصد از زمین‌های قابل کشت در عراق برای کشاورزی استفاده شده‌است. به دلیل جهت‌گیری‌های قومی و سیاسی و در نتیجه سهم نکردن زمینهای حاصل خیز محدوده کردستان، بخش کشاورزی رشد چندانی نداشته است. به هر حال، عمده محصولات کشاورزی عراق شامل موارد زیر می‌شود:

- ✓ گندم و جو
- ✓ برنج
- ✓ سبزیجات
- ✓ خرما
- ✓ پنبه
- ✓ گاو و گوسفند (چرم)
- ✓ ماکیان خانگی (مرغ و ماهی)

با توجه به ساختار اقتصادی عراق و در حال توسعه بودن آن، بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اقتصاد این کشور شناخته می‌شود که حدود ۵ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را تشکیل می‌دهد.

حدود ۸۰ درصد آب مصرفی عراق از کشورهای همسایه سرچشمه می‌گیرد، برای مثال رودهای دجله و فرات از کوه‌های شرق ترکیه جاری می‌شوند. اما در کل

کمبود آب در عراق وجود ندارد و مقدار زیادی از آب قابل مصرف توسط رودخانه‌ها وارد خلیج فارس می‌گردد. از این رو در عراق برنامه‌هایی جهت کسب درآمد از طریق صادرات آب به کشورهای عربی همسایه وجود دارد.

پس از نفت، بیشترین صادرات عراق را خرما تشکیل می‌دهد، به گونه‌ای که دو سوم خرمای جهان را این کشور تامین می‌کند و رتبه نخست را در این زمینه در اختیار دارد.

۳-۲-۳- بخش خدمات

بخش خدمات ۲۷ درصد کل اقتصاد عراق را تشکیل می‌دهد. خدمات مالی کنونی در عراق تحت تاثیر اصلاحات پس از دولت صدام قرار گرفته است. ۱۷ بانک خصوصی طی سال ۱۹۹۰ به انجام معاملات داخلی محدود شده بودند و تنها امکان جذب تعداد کمی از سپرده گذاران داخلی را داشتند. دو بانک دولتی به همراه این بانک‌ها در پی تحریم سال ۱۹۹۰ به سختی ورشکسته شدند.

برای خصوصی‌سازی بیشتر و توسعه سیستم بانکی، در سال ۲۰۰۳ ائتلاف موقت حاکم بر عراق محدودیت‌های بانک‌های بین‌المللی را در مورد معاملات بین‌المللی از بین برد و بانک مرکزی عراق را از نظر کنترل دولت در زمینه معاملات بین‌المللی آزاد کرد.

بخش خدمات در اقتصاد عراق به جهت عدم رشد و توسعه بخشهای مختلف و کمبود زیرساخت‌های موردنیاز در شرایط مطلوبی قرار ندارد.

جنگ‌های داخلی طولانی، محرومیت شدید روستاها، عمومیت فقر و وجود بیماران شیمیایی موجب نیاز شدید مناطق گسترده ای از عراق به ویژه شمال کشور و مناطق روستایی به خدمات بهداشتی و درمانی شده است.

با وجود تلاش سازمان‌های خیریه بین المللی در تامین نیازهای بهداشتی و درمانی مردم عراق، شدت نیازها در این بخش سبب شده تا بخشی از آن از طریق بازرگانی خارجی تامین شود. شرکت‌های داروسازی ایران از واحدهایی بوده‌اند که از طریق مرزهای استان کردستان به شمال عراق دارو، لوازم پزشکی و بهداشتی صادر کرده‌اند.

نیاز عراق به خرید تاسیسات و تجهیزات بیمارستانی، لوازم بهداشتی و آزمایشگاهی و همچنین احداث مراکز بهداشت روستایی و بیمارستان‌های شهری از ظرفیت‌های دیگر وارداتی هستند که نهادهای خارجی از جمله ایرانی می‌توانند آن را تامین نمایند.

۳-۳- جمعیت

کشور عراق دارای گروه‌های قومی تقریباً متنوعی می‌باشد. جمعیت این کشور در سال ۲۰۱۷ برابر با ۳۹,۸ میلیون نفر بوده است. در این سال تراکم جمعیت برابر ۹۰/۰۷ نفر در کیلومتر مربع می‌باشد. عراق در سال ۲۰۱۷ از رشد جمعیتی برابر با ۲/۹ درصد برخوردار بوده است و همچنین نرخ تولد برابر بوده است (نرخ تولد از معیارهای رشد جمعیت است که برابر با تعداد افراد متولد شده در یکسال به ازای

هر ۱۰۰۰ نفر می‌باشد) که رتبه ۴۷ را در جهان دارد. میانگین امید به زندگی مردم عراق در سال ۲۰۱۷ برابر ۷۰ بوده است. نرخ مرگ و میر در همین سال برابر ۵/۱۴ است که عراق رتبه ۱۸۵ را در جهان دارد. در جدول ذیل به تیره‌های جمعیتی مردم این کشور اشاره شده است:

جدول (۳-۱): تیره‌های جمعیتی مردم عراق

ردیف	نام تیره	درصد
۱	عرب	۷۵
۲	کرد	۲۰
۳	ترکمن و آشوری	۵

ویژگی‌ها و نسبت‌های جمعیتی مردم این کشور نیز در جدول ذیل بیان شده است:

جدول (۳-۲): ویژگی‌ها و نسبت‌های جمعیتی مردم عراق

ردیف	نسبت یا ویژگی	میزان
۱	نسبت جمعیت زیر ۱۴ سال	۳۹/۴ درصد
۲	نسبت جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال	۵۷/۳ درصد
۳	نسبت جمعیت ۶۵ سال و بالاتر	۳ درصد
۴	نرخ رشد جمعیت	۲/۶۱ درصد
۵	نرخ زاد و ولد در هر هزار نفر	۳۱/۴۴

۵/۲۶	نرخ مرگ و میر در هر هزار نفر	۶
۰	نرخ خالص مهاجرت در هر هزار نفر	۷
۱۰۲	نرخ مرگ و میر نوزادها (تا یکساله) در هر هزار نفر	۸
۱۲۵	نرخ مرگ و میر کودکان (۱ تا ۵ ساله) در هر هزار نفر	۹
۳/۹۷	نرخ باروری زنان (تعداد موالید به ازای هر زن)	۱۰
۶۸/۳۲ سال	امید به زندگی در آغاز تولد (مردان)	۱۱
۷۰/۹۹ سال	امید به زندگی در آغاز تولد (زنان)	۱۲
۷۴/۱ درصد	نرخ باسوادی در کل جمعیت بالای ۱۵ سال	۱۳
۸۴/۱ درصد	نرخ باسوادی در مردان بالای ۱۵ سال	۱۴
۶۴/۲ درصد	نرخ باسوادی در زنان بالای ۱۵ سال	۱۵

۳-۴- تولید ناخالص داخلی

در سال ۲۰۱۷ میزان تولید ناخالص داخلی کشور عراق بر مبنای برابری قدرت خرید میلیارد دلار بوده است. تولید ناخالص داخلی (GDP) به تفکیک سهم بخش‌های عمده اقتصادی و درآمد سرانه در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول (۳-۳): تولید ناخالص داخلی (GDP) به تفکیک سهم بخش‌های عمده اقتصادی و درآمد سرانه

شاخص	میزان
تولید ناخالص داخلی	۱۹۷,۷۲ میلیارد دلار
درآمد سرانه	۱۵۶۶۳,۹۹ دلار
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی	۰,۵- درصد
سهم بخش صنعت از GDP	۶۸ درصد
سهم بخش کشاورزی از GDP	۵ درصد
سهم بخش خدمات از GDP	۲۷ درصد

۳-۵- شاخص‌های مهم اقتصادی

سیستم اقتصادی عراق تابع بازار آزاد می‌باشد. بدهی‌های خارجی این کشور در سال ۲۰۱۷، بر مبنای آمار ارائه شده توسط بانک جهانی، ۳۱/۵۶ میلیارد دلار بوده است. میزان درآمدهای این کشور برابر ۵۰/۳۲ میلیارد دلار و هزینه‌ها نیز معادل ۵۲/۵۳ میلیارد دلار بوده است. به طور تقریبی ۸۰ درصد بازار عراق در انحصار بخش‌های دولتی می‌باشد، ۱۵ درصد در اختیار افراد با نفوذ و ۵ درصد متعلق به بازرگانان آزاد است. در ادامه به مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی عراق بر طبق آخرین آمار و اطلاعات موجود اشاره شده‌است.

۳-۵-۱- نرخ تورم

نرخ تورم این کشور در سال‌های گذشته بنا به علل گوناگون، نوسانات شدید و نامتعادلی داشته‌است. در شکل (۳-۴)، نرخ تورم طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۸ نشان داده شده‌است.

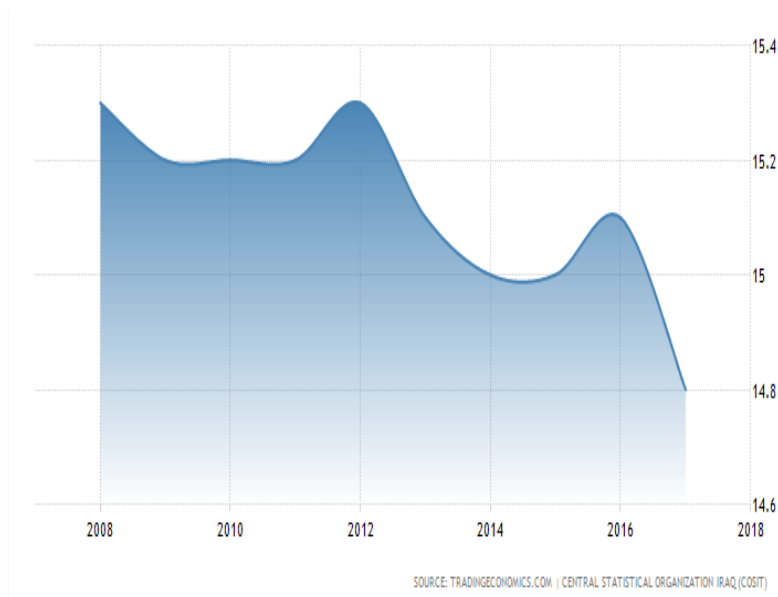

شکل (۳-۴): نرخ تورم

۳-۵-۲- نرخ بیکاری

کشور عراق به موجب جنگ‌های پیایی که تجربه کرده‌است از وضعیت مناسبی در بخش‌های اقتصادی به ویژه تولید برخوردار نبوده‌است. از این رو میزان بیکاری مردم این کشور در سال‌های اخیر افزایش یافته‌است. بر اساس آمار رسمی سال ۲۰۱۷ میلادی، نرخ بیکاری در کشور عراق ۱۴/۸ درصد است. شایان ذکر است که نرخ بیکاری در این کشور در سال ۲۰۱۶، معادل با ۱۵/۱ درصد بوده‌است. این آمار نشان می‌دهد که نرخ بیکاری سال ۲۰۱۷ نسبت به سال قبل از آن پنج درصد

کاهش یافته است که رقم قابل توجهی است. در شکل زیر، نرخ بیکاری طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۷ نشان داده شده است.

شکل (۳-۵): نرخ بیکاری

۳-۵-۳- دستمزد نیروی کار

سطح عمومی دستمزدها در عراق پایین می‌باشد اما روند تغییرات آن مثبت بوده و بر اساس آمارها میزان حقوق و دستمزدها در سال‌های اخیر افزایش یافته است. در سال میلادی تعداد نیروی کاری در عراق برابر ۴/۷ میلیون نفر برآورد شده است. دستمزدها در عراق معمولاً ماهانه یا سالانه محاسبه می‌شوند. نیروی کار متخصص و حرفه ای فعال در عراق در چند سال اخیر، عمدتاً از کشورهای اروپایی و آمریکایی به این کشور وارد شده‌اند. در سال ۲۰۱۷ میلادی، متوسط دستمزد

سالانه یک مهندس نرم افزار دلار، حسابدار ۲۸۰۰۰ دلار، مدیر عامل ۵۸۰۰۰ دلار، مشاور فروش ۲۳۰۰۰ دلار، طراح وب ۷۰۰۰۰ دلار، مدیر رستوران ۴۶۰۰۰ دلار، تکنسین اتومبیل ۳۱۰۰۰ دلار، متصدی حمل و نقل و انبارداری ۲۸۰۰۰ دلار بوده است.

۳-۵-۴- تراز حساب تجاری

براساس اطلاعات ارائه شده در سال ۲۰۱۷ میلادی، میزان تراز حساب جاری عراق مبلغ ۱۹ میلیارد دلار بوده است.

۳-۵-۵- ذخایر ارزی

میزان ذخایر ارزی و طلای عراق، مبلغ ۲۵/۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۷ میلادی بوده است.

۳-۵-۶- شبکه توزیع

وجود ۱۱۰ فرودگاه، برخورداری از حدود ۴۵۵۵۰ کیلومتر جاده، ۲۲۷۲ کیلومتر خطوط ریلی و ۵۲۷۹ کیلومتر آبراه باعث شده که سیستم حمل و نقل کالا در این کشور از وضعیت مناسبی برخوردار باشد. این امر بر سرعت و مدت زمان

حمل کالا از بنادر به شهرهای دیگر آن منطقه تأثیر می‌گذارد. در این کشور شهر جنوبی بصره و بندر ام‌القصر نقش اصلی را در بازرگانی و حمل و نقل دریایی ایفا می‌کنند.

موقعیت جغرافیایی این کشور و همسایگی آن با بازارهای نزدیک منطقه مانند ترکیه، سوریه، ایران و کویت باعث شده که عراق از جایگاه استراتژیک و ویژه‌ای در سیستم حمل و نقل کالایی در منطقه برخوردار شود. بر اساس آمارهای موجود، بازار عراق به لحاظ تراکم نسبی جمعیت و تعداد مشتریان یک بازار بزرگ محسوب می‌شود و از جهت تعرفه گمرکی نیز برای کالاهای وارداتی شرایط مناسبی را برای بازرگانان فراهم نموده است.

۳-۵-۷- بازاریابی و تبلیغات

کشور عراق به عنوان یک بازار تجاری رو به رشد، از بازاریابی و تبلیغات به عنوان یکی از ابزارهای کلیدی توسعه اقتصادی بهره می‌برد. روش‌های تبلیغاتی مناسب در عراق عبارتند از:

- ✓ حضور در نمایشگاه‌ها و بازارهای تجاری ویژه
- ✓ تبلیغ در رسانه‌های جمعی عراق و شبکه‌های ماهواره‌های این کشور
- ✓ تهیه و ارائه کارت ویزیت دوزبانه
- ✓ تدوین مکاتبات، کاتالوگ‌ها و در کل تبلیغات به زبان عربی و در درجه دوم به زبان انگلیسی

✓ همکاری با اعضای انجمن‌ها و سایر مؤسسات فعال در زمینه

نمایشگاه‌های تجاری

✓ ارائه محصولات باکیفیت به مشتریان

✓ درج آگهی کالا و خدمات در مجلات بازرگانی عراق

مواد غذایی، ابزار و قطعات، مواد شوینده و بهداشتی، دارو و تجهیزات پزشکی و غیره، از جمله کالاهای مصرفی مورد نیاز مردم عراق در این برهه از زمان است.

تولیدکنندگان، صادرکنندگان کالا و خدمات فنی مهندسی از نیازهای مردم عراق در این مقطع آگاهی مناسبی ندارند و همین امر موجب شده تا ایران به رغم توانمندی‌های موجود در تامین کالا و خدمات مورد نیاز مردم عراق، نتواند صادراتی در حد کشورهای مثل ترکیه و سوریه به عراق داشته باشد.

کشور ترکیه با یک گمرک در سال ۲۰۱۷ حدود ۹ میلیارد دلار صادرات به عراق داشته‌است. این در حالی است که ایران با ۱۵ گمرک و بازارچه مرزی در سال ۲۰۱۷ میلادی، تنها ۶/۴ میلیارد دلار صادرات به عراق داشته است.

۳-۵-۸- راهکارهای بازاریابی و فروش

در کشور عراق همانند سایر نقاط جهان راهکارهای ویژه‌ای برای بازاریابی و فروش محصولات مطرح می‌شوند. برخی از راهکارهای یادشده عبارتند از:

- ✓ ملاقات و جلسات تجاری ابتدایی، عمدتاً به منظور ایجاد شناخت و آشنایی اولیه تجار می‌باشد
- ✓ در هنگام مذاکرات تجاری در کشور عراق، بهتر است یک مترجم و یا فرد آشنا به زبان عربی همراه تیم تجاری حضور داشته باشد
- ✓ تجارت با استان‌های شمالی عراق و حریم کردستان کمی متفاوت از بخش عربی است. بهتر است در آن اقلیم همه مکاتبات و فرایندهای بازاریابی به زبان کردی باشد
- ✓ قبل از ارسال کالا به مرزهای گمرکی و بازارچه‌های مرزی، بایستی از باز بودن گمرکات غربی کشور اطمینان حاصل نمود
- ✓ برای فروش به دولت و یا مشارکت در مناقصات عراق، باید شرکت در عراق به ثبت رسیده باشد
- ✓ با افزایش امنیت و ثبات کشور عراق به تدریج حضور شرکت‌های خارجی بیشتر و روی کرد دولت و تجار عراقی نیز به دیگر کشورهای جهان متمایل خواهد گشت
- ✓ بنابراین بهتر است شرکت‌های ایرانی نسبت به جایگاه‌یابی، تبلیغات موثر و کنترل کیفیت کالاهای خود هرچه سریعتر برنامه‌ریزی نمایند
- ✓ به جهت نامناسب بودن بستر ایجاد کارخانجات در عراق از جمله دکل برق و سوخت تا چند سال آینده، همچنان کشور عراق نیاز به واردات کالا دارد. لذا یکی از بهترین پیش نهادات، مشارکت دادن تجار عراقی در سهام کارخانجات تولیدی ایرانی می‌باشد

- ✓ ارائه گواهی‌های استاندارد جهانی اخذ شده در تولید محصول، به مشتریان سودمند خواهد بود. ضمناً مشخصات استاندارد یادشده باید در کاتالوگ‌ها، بروشورها و سایر ابزارهای تبلیغاتی درج شوند
- ✓ گردآوری اطلاعات به روز و دقیق از علائق مردم و شرایط اقتصادی جامعه عامل بسیار مهمی در دستیابی به موفقیت است. در صورتی که دسترسی به اطلاعات مورد نظر میسر نباشد، بهره برداری از دانش و تجربه تجار محلی مفید خواهد بود
- ✓ هم‌اکنون امکان ارسال و دریافت وجوہات، حواله‌جات و تعاملات از طریق اعتبارات اسنادی و گشایش اعتبار اسنادی (LC) با کشور عراق وجود دارد
- ✓ خرید نقدی درب کارخانه در ایران و یا تحویل مرز گمرکی توسط تجار عراقی روش‌های رایج و مورد درخواست بازار عراق است
- ✓ با توجه به بی‌ثباتی اوضاع در عراق، عدم وجود سیستم انتظامی و قضایی مدون و دشواری یافتن افراد و شرکت‌های عراقی جهت وصول مطالبات، بهتر است مبادلات به صورت نقدی یا اعتبارات اسنادی باشد
- ✓ شیوه‌های عمده فروشی و خرده فروشی کالا در عراق امکان پذیر و مجاز است

شکل (۳-۶): بازاریابی در عراق

۳-۶- منابع طبیعی

از منابع عمده طبیعی و معدنی در عراق می‌توان به نفت، گاز طبیعی، فسفات و سولفور اشاره کرد. برابر با ۱۲ درصد از مساحت این کشور را خاک‌های قابل کشت و زرع تشکیل می‌دهند.

۳-۶-۱- نفت

بر اساس برخی تخمین‌ها عراق با داشتن ۱۴۰٫۳ میلیارد بشکه نفت ذخیره در میدان‌های نفتی خود پس از ایران در رده‌ی پنجم جهان قرار دارد. این اطلاعات بر اساس تخمین‌های زلزله‌نگاری دویعدی در سه دهه پیش به دست آمده و احتمال اینکه این کشور میدان‌های نفتی بیشتری داشته باشد بسیار زیاد است. تولید نفت

این کشور در سال ۱۳۹۱ به ۳۰۴ میلیون بشکه در روز رسید. در عراق تا سال ۱۳۸۹ تنها ۲ هزار حلقه چاه نفت حفر شده بود در حالی که تنها در تکزاس حدود ۱ میلیون چاه حفر شده است. این در حالی است که عراق خود یکی از مؤسسان اوپک به شمار می‌رود.

با وجود درآمدهای میلیاردی عراق از محل صادرات نفت خام، این کشور همچنان توان تولید برق برای نیمی از مردم خویش را ندارد. این مسئله بارها موجب اعتراضات مردمی در فصل تابستان شده است.

بنابر پژوهشی که در اردیبهشت ۱۳۸۶ در آمریکا انجام شد احتمالاً رقمی بین ۱۰۰۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰۰۰ بشکه نفت در روز از میزان تولید اعلام شده ی عراق در طول چهار سال پیش از آن از طریق فساد یا قاچاق به یغما رفته است. شبکه ی الجزیره در سال ۱۳۸۷ گزارشی در مورد اشکالات محاسباتی درباره ی ۱۳ میلیارد بشکه نفت عراق که تحت مراقبت آمریکایی‌ها بوده ارائه داده و مدعی شد ۲۶ میلیارد بشکه از این نفت کلاً به حساب نیامده است. برخی گزارش‌ها از کاهش آمار فساد توسط دولت در حوزه ی نفت حکایت دارند اما همچنان گزارش‌های معتبر و قابل اتکایی مبنی بر ارتشای مقامات دولتی منتشر می‌شوند.

۳-۶-۲- پالایشگاه‌های مهم عراق

عراق دارای سه پالایشگاه مهم است. پالایشگاه بیجی بزرگ‌ترین پالایشگاه عراق است که در حوالی شهر بیجی در استان صلاح‌الدین واقع شده‌است. دو پالایشگاه دیگر در بغداد و بصره قرار دارند.

۳-۶-۳- گاز طبیعی

میدان‌های گازی عراق یکی از مهم‌ترین منابع تامین انرژی در عراق می‌باشد. میزان این ذخایر گازی بین ۱۰ تا ۱۵ تریلیون متر مکعب گاز طبیعی برآورد می‌شود. بر اساس آمار سال ۲۰۰۶ اداره انرژی آمریکا، ۵ درصد مصرف انرژی این کشور از طریق گاز میادین گازی این کشور تامین می‌شود.

۳-۶-۴- شرایط جغرافیایی

آب و هوای عراق عمدتاً بیابانی و در زمستان‌ها خشک و معتدل رو به سرد است، همچنین تابستان‌هایی داغ و بدون ابر دارد. کوه‌های شمالی عراق در امتداد مرزهای ایران و ترکیه در آغاز بهار، اغلب برف زمستانی سنگینی دارد و گاهی موجب بروز سیل در مناطق مرکزی و جنوبی عراق می‌شود.

بیش از پنج درصد خاک عراق را کوهستان‌های شمال شرقی این کشور تشکیل می‌دهد که دنباله کوه‌های زاگرس در ایران و توروس در ترکیه می‌باشند. بلندترین قله آن حاجی عمران (هم مرز با بلندی‌های پیرانشهر ایران) با ارتفاع ۳۶۰۰ متر است.

مناطق جلگه ای این کشور بیشتر در شرق و جنوب شرقی واقع شده‌اند. دو رود مشهور دجله و فرات که منشأ تمدن‌های باستانی ساکن بین‌النهرین در طول تاریخ کهن این کشورند نیز در این محدوده و از شمال به جنوب عراق جریان دارند.

بخش بزرگی از خاک عراق را صحرا تشکیل می‌دهد، که بیشتر در غرب و جنوب غربی این کشور گسترده شده است. اما مناطق میانی دجله و فرات خاک حاصل خیز مطلوبی دارند. عراق در مجاورت شط العرب یا همان اروندرود ایران، مرز ساحلی کوچکی با خلیج فارس دارد.

مناطق کوهستانی شمال، اغلب از زمستان‌های سرد با بارش برف و باران برخوردار است که گاهی موجب طغیان رودخانه‌ها می‌شود. در بغداد که پایتخت کشور است در مرکز کشور و در ساحل رود دجله قرار دارد. شهرهای بزرگ دیگر اربیل و موصل در شمال و بصره در جنوب هستند.

در عراق نیز از سدها جهت انجام کشاورزی و تولید نیروی برق استفاده می‌شود، چند سد مهم در عراق عبارتند از:

- ✓ سد نجمه
- ✓ سد دوکان
- ✓ سد دربندیخان
- ✓ سد سامره
- ✓ سد کوت
- ✓ سد هندیه

۳-۷- مناطق آزاد در عراق

عراق دارای چهار منطقه آزاد تجاری در بصره، نینوا، الانبار، و سلیمانیه است. برحسب قانون سازمان مناطق آزاد، کالاهای وارداتی به این مناطق یا کالاهای صادراتی از آن مناطق از پرداخت هر نوع مالیات، عوارض معاف است، مگر کالاهایی که به داخل منطقه گمرکی وارد شود، همچنین سرمایه، سود و درآمدهای ناشی از سرمایه‌گذاری در پروژه‌های این مناطق مادامیکه این پروژه‌ها پابرجا هستند، از پرداخت هر نوع مالیات، عوارض معاف هستند. طبق قانون، فعالیت‌های صنعتی اعم از تولیدی یا مصرفی، مونتاژ، بسته بندی و صادرات مجدد، فعالیت‌های بانکی و بیمه ای و غیره، در این مناطق مجاز است.

شکل (۳-۷): مناطق آزاد عراق

فصل چهارم

سرمایه‌گذاری در عراق

۴-۱- مقدمه

کشور عراق از جنبه‌های مختلف دارای فرصت‌ها و پتانسیل‌های منحصر به فردی برای ایران می‌باشد که در چند زمینه قابل بررسی است. عوامل زیر از جمله نقاط مثبت منحصر به فرد عراق در عرصه تجارت محسوب می‌گردند:

۱. نگاه ویژه مسئولان کشور به اهمیت بازار عراق
۲. وجود زمینه‌های همکاری فراوان بخصوص پروژه‌های نفت و گاز سد سازی - جاده سازی - نیروگاه

۳. مرز طولانی و وجود گمرکات و بازارچه‌های گوناگون در استان‌های مرزی برای توسعه روابط
۴. وجود ظرفیت‌های بالقوه در بخش خدمات فنی و مهندسی
۵. دارا بودن موقعیت‌های ژئوپلتیکی

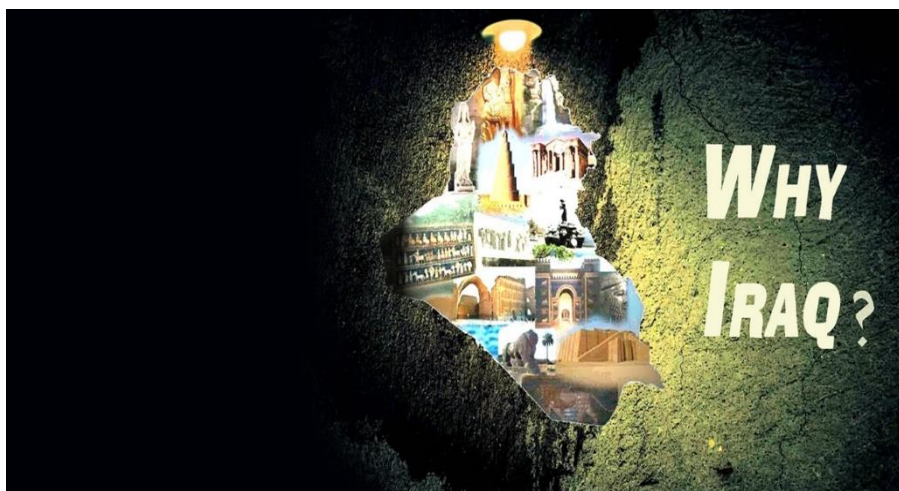
۴-۲- عوامل جذاب برای سرمایه‌گذاری در عراق

در زیر به تعدادی از عوامل جذاب برای سرمایه‌گذاری در بازار عراق اشاره شده است.

۴-۲-۱- درآمد سرشار نفتی و ارزش دینار

کشور عراق امروزه با فروش نفت معادل سه برابر ایران و جمعیتی کمتر از نصف ایران و به علت عدم وجود هزینه‌های سرسام آور یارانه ماهیانه و حقوق و مستمری و پروژه‌های جدی عمرانی (همچون ایران)، دارای درآمد سرشار نفتی است که اگر بخشی از این درآمد هم صرف واردات کالا و خدمات از ایران شود، سالیانه ده‌ها میلیارد دلار خواهد شد. نکته اینجاست که درآمدهای نفتی عراق، کم از طریق حقوق پرداختی به کارمندان و نظامیان و خرید و فروش در اقتصاد کشور عراق جریان یافته و با عنایت به افزایش ارزش دینار عراق در برابر دلار و کاهش ارزش ریال در برابر دلار، وضعیت را برای صادرات ایران بسیار بهبود بخشیده است. در طی ۱۰ سال گذشته میزان ارزش دینار در برابر ریال حدود ۸ برابر رشد داشته

است و از طرف دیگر میزان رفاه نسبی مردم و درآمد آنها نیز افزایش یافته است که با این اوصاف عراقی‌ها می‌توانند با استفاده از درآمدهای روزافزون و با عنایت به افزایش ارزش پولشان به راحتی از کالاها و خدمات ایرانی استفاده کنند و طرف ایرانی نیز می‌تواند با عنایت به کاهش ارزش ریال، با صرفه بیشتری نسبت به داخل به عرضه کالا و خدمات در عراق بپردازد.

شکل (۴-۱): دلایل سرمایه‌گذاری در عراق

۴-۲-۲- نیازهای جدی در صنایع و زیرساخت‌ها

عراق به علت جنگ ۸ ساله با ایران، جنگ خلیج فارس (کویت)، تحریم‌های موثر در زمان صدام حسین، جنگ با آمریکا، جنگ با داعش، تنش‌های قومی و مذهبی و غیره، همواره طی ۳۵ سال گذشته از لحاظ زیرساختی در وضعیتی بغرنج بوده است. میزان دسترسی مردم به آب بهداشتی، برق، بهداشت و درمان، گاز، راه

و حمل و نقل بسیار پایین‌تر از استانداردهای بین‌المللی بوده و هرگز قابل قیاس با درآمد سرشار این کشور نیست. از این لحاظ با عنایت به ایجاد ثبات نسبی که بعد از تحولات اخیر داعش می‌تواند آینده‌ای بهتر را رقم زند، لزوم توجه به زیرساخت‌ها و صدور خدمات فنی و مهندسی به این کشور را بیش از پیش می‌کند که از صدور کالا و تولیدات نیز با سهولت بیشتر و سود فراوان‌تری همراه خواهد بود. بخش‌های مختلف ساخت و ساز و عمرانی و معماری و حمل و نقل و خدمات فنی مهندسی از ایران می‌توانند با حداکثر امکانات از ظرفیت بازار عراق استفاده و بهره‌برداری کنند و درآمد ارزی عاید کشور کنند. از سوی دیگر عراق به علت تمامی محرومیت‌ها از وجود کمترین تعداد صنایع چه مصرفی و چه مواد غذایی و چه پوشاک و ملزومات خانگی بهره‌مند است که در تمامی زمینه‌های زندگی، این کشور را جامعه‌ای مصرف‌زده و عقب‌مانده و نیاز به واردات کرده‌است. که شناخت این نیازها و در کنار آن بهره‌گیری از مزیت‌های رقابتی ایران، می‌تواند فضای مناسبی برای صادرات کالا و تولیدات ایرانی ایجاد نماید.

۴-۲-۳- شایق بودن عراقی‌ها به مصرف

مواردی که درباره کاستی‌ها و خلاهای موجود در کشور عراق ذکر شد، در کنار محرومیت ۳۰ ساله مردم این کشور ثروتمند، همگی نوعی حسرت توأم با حرص برای مردم عراق ایجاد کرده است که وضعیت کشورهای همسایه از جمله ایران و ترکیه و قطر و امارات و زیرساخت‌ها و رفاه نسبی موجود در کشورهای همسایه را دیده‌اند و خودشان با وجود ثروت هنگفت نفتی و دیگر منابع کشاورزی و معدنی و

گاز و غیره، دائماً در محرومیت به سر برده‌اند. این موضوع، مسئله‌ای جامعه‌شناختی است که باید بدان توجه کرد و عنایت داشت که لازم نیست عراقی‌ها خودشان را با مردم آمریکا یا اروپا یا ژاپن قیاس کنند، آنها می‌توانند به کشورهای همسایه نگاه کنند که زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های بالقوه کمتری از خودشان دارند، اما از عراقی‌ها در بسیاری از موارد پیشرفته‌تر هستند، فلذا شایق بودن عامه عراقی‌ها به پیشرفت و توسعه و مصرف‌گرایی، بسیار زیاد است و در صورت دریافت هر درآمدی می‌خواهند این حرص و محرومیت و عقده را به شکلی جبران نمایند.

۴-۲-۴- مرز مشترک و نزدیکی فرهنگی با ایران

وجود حدود ۶۵ درصد شیعه، قرابت و نزدیکی شهرهای مذهبی با فرهنگ و دین ایرانی، تاریخ مشترک، وحتى زبان بعضاً نزدیک به هم و مشترک (باعنایت به اینکه شهرهای مرزی ایران در جنوب و شمال عراق به زبان عربی و کردی صحبت می‌کنند) همگی فرصتی استثنایی برای ایران فراهم آورده‌است که بتوانند بیشترین همکاری و بهره‌برداری از روابط متقابل را داشته باشند.

آمارهای سالیانه از حضور صدها هزار عراقی در کشور ایران و حضور بیش از یک میلیون و دویست هزار زائر ایرانی در کشور عراق حکایت می‌کنند (فارغ از راهپیمایی از روز اربعین) که این موضوع، نزدیکی فرهنگی را بیش از پیش می‌کند. ما در رابطه میان دو کشور با واقعیاتی مثل معاودین مواجه هستیم و عراقی‌هایی که به ایران بازگشته‌اند، حضور افراد سرشناس و صاحب منصب ایرانی که در عراق متولد شده‌اند، حضور عراقی‌های بسیاری که در زمان صدام حسین در ایران زندگی

می‌کرده‌اند، وجود محلات عراقی‌ها در بعضی شهرهای ایران و بالعکس که همه این موارد، موجب نوعی استثناء و انحصار در رابطه میان دو ملت ایران و عراق شده است. این موضوع درباره شهرهای کربلا و نجف و مشهد و قم صادق است و از دیگر سو ارتباط فرهنگی و تاریخی و زبانی میان آبادان و خرمشهر و بصره یا دو کردستان ایران و عراق همگی از این تلاقی فرهنگی حکایت می‌کنند. نکته دیگر نیز در این میان حائز اهمیت است، وجود بیشترین مرز مشترک زمینی و آبی میان دو کشور که در تمام دنیا به عنوان عاملی برای توسعه روابط فرهنگی و اقتصادی مطرح است که این موضوع نیز می‌تواند برای دو کشور پتانسیل عظیمی برای صادرات و واردات و حمل و نقل و توریسم از طریق آب و زمین و هوا با کمترین هزینه را ایجاد کند.

۴-۲-۵- عرصه رقابتی منحصر به فرد

بازار عراق، گرچه با توجه به پتانسیل‌های ذکر شده برای اکثر کشورهای همسایه مثل عربستان و کویت و ترکیه و امارات و قطر و کشورهای دیگر از جمله هند و چین و اروپا و آمریکا دارای ظرفیت بالقوه فراوان بوده و طمع اقتصادی فراوانی برای هر کشور و هر اقتصادی ایجاد می‌کند، اما در عین حال وضعیت رقابت برای ایران بسیار مساعدتر و بهتر است. از جمله عللی که ایران را در عرصه رقابتی با کشورهای دیگر سرآمد می‌کند می‌توانیم به موارد ذیل اشاره نماییم:

۱. بیشترین مرز زمینی و آبی مشترک که به آن اشاره کردیم
۲. نزدیکی فرهنگی که به آن نیز اشاره نمودیم و می‌دانیم که رقابتی ما در بازار عراق از لحاظ فرهنگی جایگاه خوبی ندارند چرا که عربستان و ترکیه

با عنایت به تفاوت فرهنگی و مذهبی که در مورد اکثر جمعیت عراق دارا هستند و بعضی سیاست‌های غلط مثلاً حمایت از داعش و گروه‌های تروریستی، چندان وجهه مطلوبی در میان عامه مردم عراق ندارند و این موضوعات، همگی بستری مناسب برای رونق و توسعه ارتباط اقتصادی و صنعتی میان طرفین فراهم می‌کند

۳. عدم شناخت بازار عراق برای کشورهای دور از این منطقه موضوع دیگری است که ایران را با عنایت به نزدیکی فرهنگی هزاران ساله می‌تواند بیش از کشورهای دور مثل چین یا اروپا به عراق نزدیک کند

۴. هراس از عدم امنیت که برای بسیاری از کشورهای اروپایی و حتی چین موضوع صادرات به این کشور و سرمایه‌گذاری در عراق را با مشکلات و تردیدهای مهمی روبرو می‌کند و برای ایران و ایرانی‌ها این موضوعات کمتر حایز اهمیت هستند

با این اوصاف واقعیت این است که عرصه برای حضور ایران در بازار عراق گرچه خالی از رقیب نیست و واقعیت بازار نیز این موضوع را هویدا می‌کند، اما چندان هم دشوار و مشکل نیست و حرکت به سمت تسخیر بازار عراق البته با توجه به مزیت رقابتی ایران، امری شدنی است.

شکل (۴-۲): دلایل سرمایه‌گذاری در عراق

۴-۲-۶- مهم‌ترین مزایا و مشوق‌ها برای سرمایه‌گذاران

مهم‌ترین معافیت‌ها شامل معافیت از انواع مالیات‌های داخلی، معافیت از عوارض گمرکی خروجی و ورودی، صدور اقامت جهت سرمایه‌گذاران و تمامی کارکنان خارجی آن‌ها، تامین امنیت افراد، تجهیزات و محل پروژه‌ها، امکان ممنوعیت کالاهای مشابه وارداتی در صورت تولید درعراق توسط سرمایه‌گذاران، امکان صادرات به اتحادیه کشورهای عربی بدون عوارض گمرکی، در اختیار گذاشتن زمین و مکان‌های متناسب با پروژه‌های سرمایه‌گذاری بصورت رایگان، اخذ مجوز از ۲۶ نهاد مربوط به ایجاد یک بنگاه اقتصادی توسط وکلای رایگان سازمان سرمایه‌گذاری عراق، امکان ورود و خروج بدون مانع و قید شرط سرمایه و سود سرمایه‌گذاری از کشور، تضمین اصل سرمایه وارده توسط نخست وزیر جمهوری عراق و ارائه سوخت ارزان قیمت به واحدهای سرمایه‌گذاری می‌شود.

فرصت‌های سرمایه‌گذاری‌های مشترک در حوزه صنعت و معدن در عراق وجود دارد. این فرصت‌ها شامل سرمایه‌گذاری‌های مشترک از جمله در رابطه با بازسازی و مدیریت واحدهای موجود، برداشت سهمی از محصول در کارخانه فولادسازی بصره (Iron & steel Factory) با ظرفیت تولید ۵۰۰ هزار تن فولاد خام در سال، خط ذوب آهن با ظرفیت ۱ میلیون تن، تولید لوله از ۱۶ تا ۴۸ اینچ در منطقه ام القصر با ظرفیت ۲۰۰ هزار تن در سال، کارخانجات سیمان در استان الانبار و singer در استان نینوا است. در حوزه سرمایه‌گذاری و صدور خدمات فنی و مهندسی، مجموع صادرات خدمات فنی و مهندسی جمهوری اسلامی ایران به کشور عراق از حدود یک میلیون و دویست هزار دلار در سال ۱۳۸۲، به رقمی حدود یک میلیارد و ۲۶۰ میلیون دلار در انتهای سال ۱۳۹۲ رسیده است که رشد چشمگیری را نشان می‌دهد. البته در یکی دو سال اخیر، مشکل کمبود نقدینگی دولت عراق به دلیل درگیر شدن بوجه دولت برای مواجه با مسائل و مشکلات امنیتی، شرکت‌های ایرانی فعال در حوزه صادرات خدمات فنی و مهندسی به عراق را با مشکل روبرو ساخته و نمی‌توانند طلب خود از دولت عراق را دریافت نمایند. لذا صدور خدمات فنی و مهندسی ایران به عراق با کاهش روبرو شده است.

در میان پروژه‌های اخذ شده، بخش عمران و ساختمان با ۵۲ درصد و پس از آن برق و نیروگاه با ۳۳ درصد و شبکه‌های آبرسانی و سد با ۹ درصد بیشترین ارزش پروژه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. نکات مهمی در سرمایه‌گذاری در بخش ساخت و ساز عراق وجود دارد از جمله اینکه اکثر واحدهای مسکونی کشور عراق فرسوده و قدیمی است و نیازمند بازسازی یا نوسازی می‌باشد (عراق به بیش از ۲ میلیون واحد مسکونی نیازمند است).

۴-۲-۷- اقدامات عملیاتی کوتاه مدت

در مدت اخیر اقدامات بسیاری جهت تسهیل شرایط صادرات به عراق انجام شده است که فرصت‌ها و پتانسیل‌های مثبتی ایجاد نموده است که ذیل به صورت اجمالی به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱. تجهیز و آماده‌سازی پایانه‌های صادراتی در مرزهای غربی کشور
۲. نصب جرثقیل و باسکول و ارائه کمک‌های فنی و مهندسی به طرف‌های عراقی جهت تجهیز و افزایش امکانات مرزی مشابه
۳. تشکیل کنسرسیوم صادراتی کالا و خدمات در عراق
۴. ایجاد شرکت مشترک حمل و نقل با توجه به توسعه ناکافی سیستم حمل و نقل و در دسترس شرکت‌های ایرانی، در قلمرو کشور عراق
۵. تعدیل رویه‌های سنتی تجارت به روش‌های بهنگام و علمی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی جهت فعالان امور تجاری دو کشور
۶. استفاده از نیروهای بومی عراقی جهت اطلاع رسانی قوانین و مقررات تجاری آن کشور به فعالان اقتصادی کشورمان
۷. تشکیل شرکت مشترک برای بازرسی کالا
۸. تشکیل منظم جلسات کمیته مشترک بازرگانی با کشور عراق به منظور توسعه همکاری‌های تجاری
۹. تقویت فعالیت اتاق مشترک بازرگانی، صنایع و معادن دو کشور

۱۰. پذیرش گواهینامه‌های صادره از سوی شرکت‌های و دستگاه‌های

تخصصی ایران نظیر شرکت‌های بازرسی وزارت بهداشت، محیط زیست

۱۱. اجرایی نمودن موضوع تاسیس شهرک‌های صنعتی مشترک در نقاط

مرزی

۱۲. ایجاد کنسرسیوم‌های مشترک صنعتی و معدنی

۱۳. پذیرش استانداردهای ملی دو کشور برای کالاهای مبادلاتی

۱۴. ترغیب شرکت‌های صادراتی به رعایت استانداردهای مورد قبول طرف

عراقی برای محصولات صادراتی

۱۵. ایجاد خط مونتاژ کالاهای ایرانی در عراق از جمله در مورد ماشین

آلات کشاورزی و حمل و نقل

۱۶. صدور خدمات فنی و مهندسی در زمینه اکتشاف و بهره‌برداری از

معادن عراق، بازسازی صنایع فولاد و سیمان در آن کشور

۱۷. زمینه‌سازی همکاری‌های پژوهشی در بخش معدن و صنایع معدنی

میان موسسات تحقیقات دو کشور

۴-۲-۸- نقش بخش خصوصی در اقتصاد عراق

در حال حاضر اقتصاد عراق به سرعت از اقتصاد متمرکز به سوی اقتصاد متکی

بر راهکارهای بازار حرکت می‌کند و بخش خصوصی در آن نقش پیشتازی را ایفاء

می‌کند. عراق بعد از سال ۲۰۰۳ گام‌های مهمی به سوی اعطای نقش پیشتازانه به بخش خصوصی از طریق انجام مجموعه اصلاحات زیر بنائی و قانونی برداشته است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت سات از تصویب قانون سرمایه‌گذاری شماره ۱۳ سال ۲۰۰۶، این قانون از سوی مجلس نمایندگان عراقی در سال ۲۰۰۶ تصویب و از سال ۲۰۰۷ به مرحله اجراء گذاشته شده‌است. براساس این قانون، سازمان ملی سرمایه‌گذاری و سازمان‌های سرمایه‌گذاری استان‌ها تشکیل شده‌است. پروژه‌های سرمایه‌گذاری بخش‌های خصوصی و مختلط، بر اساس مفاد این قانون انجام می‌پذیرد. قانون مذکور، زمینه‌های استخراج نفت و گاز و سرمایه‌گذاری در بخش‌های بانکی و شرکت‌های بیمه را استثناء کرده‌است. طبق آئین نامه شماره ۲ سال ۲۰۰۹، حداقل سرمایه پروژه‌های مشمول این قانون، ۲۵۰/۰۰۰ دلار می‌باشد.

۴-۳- سرمایه‌گذاری در عراق

در مورد عراق نباید کوتاه‌مدت فکر نمود بلکه باید نگاه بلند مدت و توأمان به بازار عراق (هم به بازار کالا و هم خدمات و توریسم) داشت. باید توجه نمود هرچه امنیت در عراق بیشتر شود، حتما رقبای سخت‌تری برای ایران در بازار عراق وجود خواهد داشت. در حوزه تجارت با عراق بایستی از حالت پیله‌روی خارج شد و شرکت‌های صاحب‌نام و برندهای ایرانی با شناخت مناسب وارد عراق شوند و برای پایداری تجارت حتما باید یک شریک عراقی (مطلع، صاحب قدرت و نفوذ) داشته باشند. با توجه به سرمایه‌گذاری‌های گسترده کشور عراق در حوزه‌های نفت و انرژی، مسکن، بهداشت و درمان و آموزش و پرورش و همچنین با در نظر گرفتن تجارب

موفق ایران در حوزه‌های مذکور بستر سازی مناسب جهت گسترش همکاری‌های فی مابین در موارد فوق می‌بایست مورد توجه اساسی قرار گیرد. بدیهی است در صورت عدم برنامه‌ریزی مناسب، ایران در سال‌های آینده نقش خود را در بازار بزرگ عراق کمرنگ‌تر خواهد دید.

۴-۳-۱- معافیت‌های سرمایه‌گذار

- ✓ معافیت از پرداخت مالیات به مدت ده سال بعد از شروع پروژه
- ✓ امکان ارائه لوایح جدیدی از سوی هیات دولت برای برخورداری از معافیت بیشتر وسایر مزایا
- ✓ امکان برخورداری از معافیت مالیاتی و عوارض متناسب با افزایش سرمایه (بیش از ۵۰ درصد)
- ✓ پروژه‌هایی که از سازمان ملی سرمایه‌گذاری مجوز سرمایه‌گذاری دریافت نموده اند، از تاریخ شروع فعالیت تجاری خود، از پرداخت مالیات و عوارض به مدت ده سال معاف هستند
- ✓ در صورتی که میزان مشارکت طرف عراقی در پروژه از ۵۰ درصد تجاوز نماید، سازمان ملی سرمایه‌گذاری حق افزایش تعداد سنوات معافیت از پرداخت مالیات و عوارض را متناسب با مشارکت سرمایه‌گذار عراقی در پروژه را تا مدت ۱۵ سال دارد
- ✓ کالاهای وارداتی برای استفاده در پروژه سرمایه‌گذاری، از پرداخت مالیات معاف هستند، مشروط بر اینکه این کالاها در خلال سه سال بعد از تاریخ اعطای مجوز وارد عراق شده باشند

✓ هرچهار سال یک بار، درمورد پروژه‌های مربوط به هتل‌ها، سازمان‌های توریستی، بیمارستان‌ها، مراکز بهداشتی، آموزشی و علمی، معافیت‌های بیشتری در عوارض واردات لوازم، ملزومات و لوازم که با هدف نوسازی صورت پذیرد، اعمال می‌شود، مشروط بر اینکه آن‌ها در طول سه سال بعد از تاریخ صدور موافقت سازمان ملی سرمایه‌گذاری با لیست کالاها و کمیات آن‌ها، وارد عراق شده و فقط در پروژه‌های مورد اجراء مورد استفاده قرار گیرند

شکل (۴-۳): سرمایه‌گذاری در عراق

۴-۳-۲- مزایای سرمایه‌گذاری در عراق

✓ انتقال سرمایه وارد شده به عراق و درآمدهای حاصله از آن با ارز قابل تبدیل، پس از پرداخت کلیه تعهدات و دیون سرمایه‌گذار به دولت عراق و سایر ارگان‌ها

- ✓ اجاره زمین‌های لازم برای پروژه‌های سرمایه‌گذاری برای ۵۰ سال قابل تبدیل
- ✓ امکان انجام معامله در بازار بورس
- ✓ بیمه پروژه سرمایه‌گذاری از سوی شرکت بیمه ملی عراق یا سایر شرکت‌های بیمه خارجی
- ✓ امکان انتقال سود و سرمایه
- ✓ امکان استفاده از نیروی کار غیر عراقی در پروژه‌های سرمایه‌گذاری در صورت عدم امکان استفاده از نیروی کار عراقی
- ✓ تضمین عدم ملی کردن کل یا بخشی از سرمایه یا مصادره آن
- ✓ دریافت کمک و وام ویژه و رسمی
- ✓ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی که موجب ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و مبارزه با بیکاری می‌شود
- ✓ توسعه و تنوع صادرات
- ✓ ایجاد تنوع تولید در اقتصاد ملی
- ✓ امکان افتتاح حساب با ارز عراقی یا خارجی یا هر دو برای پروژه‌های مجاز
- ✓ اعطای حق اقامت برای غیرعراقی‌ها و ارائه تسهیلات برای ورود و خروج آنها
- ✓ انتقال حقوق تکنسین‌ها و کارکنان اداری غیر عراقی شاغل در پروژه به خارج از عراق

✓ خارج کردن سرمایه وارد شده به عراق به همراه سود آن با ارزش قابل تبدیل، بعد از پرداخت همه تعهدات و دیون به دولت عراق و سائر ارگان‌ها

✓ معامله در بازار بورس عراق از طریق سهام

✓ اجاره زمین لازم برای اجرای پروژه برای مدتی که این پروژه بر روی آن زمین قرار دارد، مشروط بر اینکه از ۵۰ سال تجاوز ننماید

✓ بیمه کردن پروژه سرمایه‌گذاری از سوی هر سازمان بیمه عراقی یا خارجی

✓ افتتاح حساب به ارزش محلی (دینار عراقی) یا ارزش خارجی یا هر دوی آن‌ها در یکی از بانک‌ها در عراق یا خارج از عراق برای پروژه‌های مجوز داده شده

✓ اعطای حق اقامت در عراق برای سرمایه‌گذار خارجی و دست‌اندرکاران غیر عراقی پروژه و اعطای تسهیلات برای ورود و خروج آنها به عراق

✓ عدم مصادره یا ملی کردن کلی یا جزئی پروژه سرمایه‌گذاری مشمول این قانون (به استثنای پروژه‌هایی که در مورد آنها حکم قضائی صرف صادر می‌شود)

✓ اعطای مجوز به تکنسین‌ها و کارکنان اداری پروژه برای حواله حقوق خود به خارج از عراق بر اساس قانون بعد از پرداخت همه تعهدات و دیون به دولت عراق و سائر ارگان‌ها. هر نوع تغییر در این قانون در مورد ضمانت‌ها و معافیت‌ها و حقوق مقرر، عطف به ماسبق نمی‌شود

۴-۳-۳- موافقتنامه‌ها دوجانبه و چند جانبه بین عراق و سایر کشورها

۱. عراق تاکنون ۹ موافقتنامه چند جانبه در چارچوب اتحادیه عرب در مورد تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری و نیز ۳۲ موافقتنامه دوجانبه امضاء کرده است
۲. عراق همچنین موافقتنامه تجارت آزاد با امارات عربی متحده، عمان، قطر، الجزائر، مصر، اردن، لبنان، سوریه، تونس، یمن و سودان امضاء کرده است
۳. عراق در سال ۲۰۰۵ نیز موافقتنامه‌ای با ایالات متحده آمریکا در مورد تعیین چارچوب‌های فعالیت سرمایه‌گذاری و تجارت امضاء کرده است
۴. عراق عضو آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه (MIGA) و عضو ناظر در سازمان تجارت جهانی است

فصل پنجم

زیرساخت‌های عراق

۵-۱- حمل و نقل

این کشور از لحاظ سیستم‌های حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و آبی و زیرساخت‌های حمل و نقل از جمله جاده‌ها و فرودگاه‌ها از وضعیت نسبتاً مناسبی برخوردار است. مشخصات سیستم حمل و نقل عراق، شامل حمل و نقل جاده‌ای، ریلی، دریایی و هوایی در زیر بیان شده‌است.

۵-۱-۱- زمین

کشور عراق دارای ۴۵۵۵۰ کیلومتر جاده است که از این میزان ۳۸۳۹۹ کیلومتر آسفالت و ۷۱۵۱ کیلومتر خاکی و درجه دو می‌باشد.

۵-۱-۲- ریلی

عراق دارای شبکه خطوط ریلی به طول بیش از ۲۲۷۲ کیلومتر است. این شبکه دربردارنده خطوط ریلی استاندارد می‌باشد. با توجه به وسعت متوسط کشور عراق، سیستم راه‌آهن بیشتر مساحت این کشور را در بر گرفته‌است و قطار از وسایل متداول حمل و نقل مسافر و بار به شمار می‌رود. دو خط آهن مهم این کشور از بغداد و موصل تا مرز سوریه ادامه دارند و به شبکه ریلی ترکیه وصل می‌شوند. یک خط داخلی نیز میان شهرهای بغداد بصره وجود دارد.

۵-۱-۳- دریایی

عراق دارای ۵۲۷۹ کیلومتر راه آبی می‌باشد که بخش بزرگی از آن یعنی ۱۲۰۰ کیلومتر در فرات و ۱۴۱۸ کیلومتر نیز در دجله است. تعداد ناوگان دریایی عراق شامل ۱۳ فروند کشتی (۱۱ فروند باربر و ۲ فروند نفتکش) می‌باشد. به سبب ناچیز بودن مرزهای آبی، حمل و نقل دریایی نسبت به ترانزیت زمینی این کشور حجم بالایی ندارد.

۵-۱-۳-۱- بنادر

عراق در زمره کشورهای در حال پیشرفت در خصوص زیرساخت‌های حمل و نقل به شمار می‌رود. بندر مهم این کشور بندر بصره است که در جنوب شرق عراق قرار دارد. دیگر بنادر مهم کشور عراق شامل ام‌القصر، خورالزیر، ابوفلوس و خورالعمایه می‌باشد.

شکل (۵-۱): زیرساخت‌های عراق

۵-۱-۴- هوایی

کشور عراق دارای ۱۱۰ فرودگاه است که فرودگاه‌های بغداد و بصره از مهمترین آنها به شمار می‌روند. از این میان ۷۶ فرودگاه آسفalte و فرودگاه خاکی است.

همچنین تعداد ۱۷ فرودگاه بالغرد نیز وجود دارد. در حال حاضر این کشور دارای ۳ فرودگاه بین‌المللی می‌باشد.

۵-۲- نظام بانکی

بانک مرکزی عراق در بغداد واقع شده و هدف اصلی آن ثبات سیستم پولی می‌باشد. این بانک، مسئولیت کنترل و نظارت بر مسائل مالی و پولی عراق را بر عهده دارد. بانک‌های عراق طبق تقسیم‌بندی بانک مرکزی این کشور در چهار گروه بانک‌های دولتی، بانک‌های خصوصی، بانک‌های اسلامی و بانک‌های خارجی قرار می‌گیرند.

بانک‌های دولتی عراق که شامل ۷ بانک می‌باشد، عبارتند از:

- ✓ بانک رافدین
- ✓ بانک رشید
- ✓ بانک صنعتی
- ✓ بانک همکاری‌های کشاورزی
- ✓ بانک مسکن
- ✓ بانک عراق
- ✓ بانک بازرگانی عراق

بانک‌های خصوصی عراق که شامل ۲۲ بانک می‌باشد، عبارتند از:

- ✓ بانک سرمایه‌گذاری و تامین مالی وارکا
- ✓ بانک بغداد
- ✓ بانک تجاری عراق
- ✓ بانک عراقی سرمایه‌گذاری خاورمیانه
- ✓ بانک سرمایه‌گذاری عراق
- ✓ بانک سرمایه‌گذاری متحد
- ✓ بانک سرمایه‌گذاری دارالسلام
- ✓ بانک توسعه و سرمایه‌گذاری موصل
- ✓ بانک بابل
- ✓ بانک بین‌المللی سرمایه‌گذاری بصره
- ✓ بانک ملی عراق
- ✓ بانک اعتباری عراق
- ✓ بانک سرمایه‌گذاری و تامین مالی اقتصادی
- ✓ بانک تجاری سومر
- ✓ بانک سرمایه‌گذاری منصور
- ✓ بانک عراقی ترانس
- ✓ بانک امرالد
- ✓ بانک الهدی

استفاده از کارت‌های هوشمند به تازگی در بغداد آغاز شده‌است و کوشش می‌شود تا این کار در کربلا و شماری از شهرهای دیگر نیز عملی گردد. وزارت دارایی

عراق در دوره جدید فعالیت خود از سال ۲۰۰۴ میلادی، برای پیشرفت بانک‌های عراق برنامه ریزی جدی را آغاز نموده‌است.

۵-۳- نظام بیمه‌ای

در حال حاضر در کشور عراق، سه شرکت بیمه دولتی و ۱۰ شرکت بیمه خصوصی فعالیت دارند. شرکت بیمه ملی، شرکت بیمه عراق و شرکت بیمه اتکایی عراق، سه شرکت بیمه‌ای دولتی عراق می‌باشند. دیوان بیمه عراق به عنوان متولی صنعت بیمه این کشور، بر مبنای قانون بیمه تصویب شده در سال ۲۰۰۵ میلادی مشروعیت یافته و بر عملکرد بخش بیمه نظارت می‌کند.

ظرف ۱۳ سال دوره تصدی صدام (از سال ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۳) تمام ریسک‌های مازاد ظرفیت شرکت‌های بیمه را، بیمه ملی عراق قبول می‌کرد. اما از سال ۲۰۰۳ تاکنون همکاری صنعت بیمه عراق با شرکت‌های بیمه اتکایی مونیخ ری، AON، ORS، UIB و فلمینگ برای توزیع ریسک آغاز شده‌است. شرکت بیمه‌ای مونیخ ری به عنوان یک شرکت پیشرو در این زمینه با صنعت بیمه عراق همکاری دارد. حق بیمه پرداختی در عراق طی سال ۲۰۱۷ میلادی معادل ۲۵ میلیون دلار بوده، که از این رقم پنج میلیون دلار خسارت به بیمه گزاران پرداخت شد. تعدادی از مهم‌ترین شرکت‌های فعال در صنعت بیمه عراق شامل موارد مندرج در جدول (۵-۱) می‌باشند.

جدول (۵-۱): برخی از شرکت‌های مهم بیمه فعال در کشور عراق

ردیف	نام شرکت	ردیف	نام شرکت
۱	Ahlia Insurance Company	۵	National Insurance Company
۲	Bellwood Prestbury	۶	Iraqi Insurance Company
۳	Star Insurance Company (SIC)	۷	Iraqi Reinsurance Company
۴	Dar al-Salaam Insurance Co	۸	Al-Ameen Insurance Co

۵-۴- زیرساخت‌های ارتباطی

کشور عراق از لحاظ زیرساخت‌های ارتباطی، کشوری در حال توسعه محسوب می‌شود. این کشور از نظر بسیاری از شاخص‌ها و زیرساخت‌های ارتباطی، از جایگاه متوسطی در میان سایر کشورهای جهان برخوردار است. در سال ۲۰۱۷ میلادی تعداد تلفن‌های همراه موجود در کشور عراق تقریباً به ۳۷/۳۴ میلیون دستگاه رسیده‌است که این رقم تقریباً برابر با ۹۴ درصد از جمعیت این کشور می‌باشد. جدول زیر، نشان‌گر وضعیت زیرساخت ارتباطی در عراق است.

جدول (۵-۲): زیرساخت‌ها و شاخص‌های ارتباطی عراق در سال ۲۰۱۷ میلادی

شاخص	میزان
تعداد خطوط تلفن ثابت	۴/۱۶۷ میلیون خط
تعداد خطوط تلفن همراه	۳۷/۳۴ میلیون خط
کاربران اینترنتی	۱۴ میلیون کاربر
تعداد میزبان‌های اینترنتی	۱۵۰
تعداد ایستگاه‌های تلویزیونی	۲۵۰
تعداد ایستگاه‌های رادیویی	۴۶۷

فصل ششم

سلیمانیه

۶-۱- مقدمه

از لحاظ مرفولوژی، شهرهای سلیمانیه و اربیل دارای بازارهای بزرگ و متنوعی هستند قدمت این شهرها سبب شده که دکانین موجود در شهر تقریباً از یک نوع تقسیم بندی صنفی (به لحاظ استقرار مکانی) برخوردار باشند. به طوری که درخیابانهای غیر مرکزی شهر هم از صنوف مختلف دیده می شود. تنها در شهر ۶۰۰ هزار نفری سلیمانیه حدود ۳۰ پاساژ، گذر و بازارهای مسقف وجود دارد. تعداد زیاد صنوف ساعت فروش و پارچه فروش از ویژگی عمومی بازار این شهر است.

اجناس موجود در مغازه‌ها از جمله خوراکی‌های بسته بندی شده عمدتاً متعلق به کشورهای بازار مشترک شرق آسیا و بعضاً کشورهای عربی است که از دبی و سوریه از طریق استان شمال غربی عراق وارد استان سلیمانیه می‌شوند. اغلب اجناسی که در بازار این شهرها وجود دارد در بازار شهرهای مرزی ایران نیز به وفور یافت می‌شود به طوری که از لحاظ قیمت نیز تفاوت محسوسی با عین اجناس موجود در بازار شهرهای مرزی ایران که از طریق قاچاق وارد می‌شوند ندارند قیمت کالاهای مصرفی فسادپذیر تقریباً معادل نرخ استان‌های مرزی ایران است. به دلیل دیم بودن اکثریت اراضی کشاورزی محصولات گوجه‌فرنگی و سیب‌زمینی و همچنین تخم مرغ از کالاهایی هستند که عمدتاً از ایران وارد می‌شوند.

دو کالای اساسی نان و گاز دارای وضعیت ویژه‌ای هستند. آرد برای استفاده در تولید نان، از محل برنامه نفت در مقابل غذا تامین می‌شود. عدم خرید گندم تولید شمال عراق توسط دولت مرکزی و عدم وجود سیلو جهت انبار کردن آن و همچنین توزیع آرد از سوی دفتر برنامه نفت در مقابل غذا سبب شده‌بود که حجم زیادی از گندم تولیدی شمال عراق به طور قاچاق وارد ایران شود. گرانی گاز مایع از موارد قابل توجهی است که باید به عنوان یک بسته صادرات کشورمان، مورد بررسی قرارگیرد. در حال حاضر این کالا در سلیندرهای ۱۰ کیلویی با نرخ ۸۰۰ تومان (به قیمت سال ۱۳۸۰) توسط عاملان توزیع در درب منازل به فروش می‌رسد. درهر حال اگر وضعیت کلی بازار مصرف کالاهای عمومی را ترسیم کنیم، می‌توان گفت که مواد خوراکی در بازرگانی داخلی منطقه شمال عراق رتبه اول را داشته و مصرف کالاهای پارچه، لوازم بهداشتی و مصالح ساختمانی نیز رتبه‌های بعدی را دارند.

شکل (۶-۱): سلیمانیه

۶-۲- گمرکات

ورود کالاهای متعدد به شمال عراق و اتکای دولت‌های محلی به درآمدهای گمرکی (به عنوان منبع مهم داخلی در تامین مخارج دولتی) سبب گردید که اماکن متعددی تحت عنوان گمرک فعالیت نمایند در بین گمرکات وجود گمرکات زاخو و ابراهیم خلیل که در شمال منطقه و در موقعیت هم‌مرز با ترکیه و سوریه قرار دارند از حجم فعالیت و امکانات بیشتری در مقایسه با سایر گمرکات برخوردار هستند. تعداد مراکز گمرکی در حدی است که تنها در سطح استان سلیمانیه ۱۹ واحد گمرکی فعالیت می‌نمایند. پراکندگی این مراکز به نحوی است که در سلیمانیه ۳ واحد، شهر باژیر ۶ واحد، شاره زور ۴ واحد و پنجوین ۶ واحد وجود دارد. در شهر پنجوین دو واحد گمرکی به نام مشابه بازارچه‌های مرزی استان کردستان یعنی باشماق و سیران بند فعالیت دارند.

گفتنی است که گمرکات موجود در استان سلیمانیه به دلیل ابتدایی بودن امکانات آن‌ها بشتر به مکان‌ها و پست‌هایی می‌مانند که تردد کالا را کنترل نموده و با امکانات بسیار محدود خود به اخذ عوارض مبادرت می‌نمایند. در واقع وجود آن‌ها عمدتاً ناشی از انگیزه کسب درآمد و عوارض است تا ارائه خدمات و کنترل کالا، به طوری که به استثناء دو کالای مواد مخدر و اسلحه، سایر کالاها مجاز به مصرف و خرید و فروش بوده و رسماً نیز از طریق گمرکات موجود ترخیص می‌شوند. ارزیابی کالاهای صلادره یا وارده به نحوی است که فاقد تشریفات خاص یا بررسی‌های کارشناسی است و صرفاً بر اساس گروه کالایی ارزیابی و تعیین عوارض می‌شوند.

بر اساس وضعیت فعلی گمرکات شمال عراق و پایین بودن کیفیت خدمات آن‌ها می‌توان گفت که استمرار مبادلات بازرگانی بین دو طرف اقتضاء می‌کند که دو طرف در زمینه کنترل قاچاق کالا و کنترل بهداشت و استاندارد کالاهای صادره و وارده همکاری مشترک داشته باشند. علاوه بر این تجارب گمرکات ایران در ترخیص کالاهای مورد مبادله در بازرگانی خارجی از بسترهای صادراتی ای است که می‌توان آن را جهت ارتقاء خدمات گمرکات شمال عراق عرضه نمود.

۶-۳- موسسات مالی و اعتباری

در مورد فعالیت موسسات مالی و اعتباری در شمال عراق باید گفت که عموماً در بعد از خروج حاکمیت دولت مرکزی از منطقه‌ی شمال عراق فعالیت بانک‌ها در این منطقه دچار رکود گردید به طوری که جز انجام امور روزمره و صرافی نقشی در فعالیت اقتصادی منطقه نداشته‌اند. تعداد این موسسات در استان سلیمانیه تا سال ۲۰۰۰ پنج شعبه بوده که اسامی و اهم فعالیت آن‌ها به شرح زیر بوده است:

۱. بانک الرشید

این بانک که در سال ۱۹۵۲ تأسیس شده است اهم فعالیت فعلی آن ارسال حوالجات داخلی و صرافی است.

۲. بانک کشاورزی

این بانک که در سال ۱۹۴۶ تأسیس شده است نگهدارنده‌ی حساب ادارات محلی است. علاوه بر این شرکت‌های پیمانکار طرف قرارداد سازمان‌های بین‌المللی که در امور عمرانی استان سلیمانیه فعالیت می‌کنند از خدمات این بانک در خصوص وصل و پرداخت وجوه مربوطه برخوردار بوده‌اند.

۳. بانک صنعت

این بانک که در سال ۱۹۷۶ تأسیس شده است، به دلیل نبود سرمایه کافی و وضعیت بحرانی منطقه شمال عراق فعالیت چندانی در چند سال اخیر نداشته است.

در مجموع می‌توان گفت که بانک‌های مذکور نه تنها نقشی در رونق اقتصادی منطقه ندارند، بلکه خدمات فعلی آن‌ها نیز در سطحی غیر تخصصی و غیر استاندارد

بوده و اساساً فعالیتشان نوعی صرافیه تلقی می‌شود و با توجه به امکانات و تجهیزات بسیار محدودی که دارند نمی‌توان آن‌ها را در حد یک بانک متعارف جهان سومی نیز قلمداد نمود.

از مشخصات دیگر این بانک‌ها ضعف بنیه مالی آن‌ها است. این مشخصه که در واقع انعکاسی از وضعیت سیاسی و اقتصادی منطقه شمال عراق ناشی از چند عامل است که برخی از آن‌ها عبارتند از:

- ✓ نبود منابع و حساب‌های دولت مرکزی در بانک‌های شمال عراق به طوری که بنا به اظهارات مقامات محلی، دولت مرکزی به دنبال تخلیه نیروهای خود از شمال عراق کلیه موجودی حساب‌های دولتی را برداشت و کلیه مطالبات و حساب‌های مردم را نیز به نفع خود مصادره می‌نماید
- ✓ عدم اختصاص و عدم واریز درآمدهای ناشی از فروش نفت عراق به حساب بانک‌های شمال این کشور به عبارت دیگر کلیه درآمد ناشی از فروش ۱۳ درصدی نفت عراق که سهمیه شمال عراق بود صرف اجرای برنامه نفت در مقابل غذا و امور عمرانی می‌شد
- ✓ پایین بودن درآمد دولت‌های محلی و نبود تنوع منابع درآمدی آن‌ها
- ✓ تولیدی نبودن یا به اصطلاح مصرفی بودن اقتصاد منطقه
- ✓ عدم فعالیت بانک‌ها در جذب سرمایه‌های مردمی و اساساً نبود هرگونه برنامه‌ای در این رابطه
- ✓ پایین بودن سطح درآمد عموم مردم

شکل (۶-۲): سلیمانیه

حساسیت فعالیت بانکی و همچنین وضعیت بحرانی عراق اقتضاء می‌کند چنانچه بانک‌ها و موسسات مالی دولتی و خصوصی ایران اراده بر عرضه خدمات خود در شمال عراق و یا هر نقطه‌ای دیگر از این کشور داشته‌باشند، شرط اولیه عرضه این خدمات تعیین دورنمای فعالیت و همچنین در نظر داشتن شرایط سیاسی و اقتصادی عراق است زیرا که در اثر جزئی‌ترین بحران سیاسی و دولتی فعالیت موسسات خارجی و حتی داخلی تحت تاثیر قرارگیرد. علی‌رغم چنین وضعیتی از فعالیت بانک‌های شمال عراق یا در حالت کلی اقتصاد درهم‌ریخته آن می‌توان گفت که در خصوص عرضه خدمات بانکی موسسات داخلی کشور ما به منطقه مذکور بسترهای ولو نامطمئن یا موقت وجود دارد که می‌توان از آن‌ها استفاده نمود ولی درهرحال اگر بانک‌های کشور بخواهند خدمات خود را در شمال عراق عرضه بنمایند بعید به نظر می‌رسد در مقطع فعلی توجیه اقتصادی و حتی امنیتی داشته باشد

مادامی که طرح‌های تولیدی و اقتصادی در بخش خصوصی عراق ایجاد و رونق نیابد و سطح رفاه و قدرت خرید مردم افزایش پیدا نکند. ایجاد بانک ایرانی به معنای واقعی توجیه پذیر و مقرون به صرفه نخواهد بود.

در این رابطه بازرگانان ترک نیز در سال ۲۰۰۲ درصد تشکیل یک بانک خصوصی در شهر سلیمانیه بوده‌اند ولی به دلیل عدم تقبل تضمین مورد انتظار حکومت محلی سلیمانیه از دولت ترکیه این امر تاکنون تحقق پیدا نکرده است. توجیه ترک‌ها برای تشکیل بانک در شمال عراق دلالتی و صرافی پول‌های سرگردانی بوده‌است که توسط وابستگان پناهنده اهالی کردستان عراق در اروپا به عنوان کمک به خانواده‌های خود از طریق بانک‌های خارجی حواله می‌کرده‌اند. البته این توجیه برای تشکیل یک بانک کافی نیست ولی در هر حال حضور تجار رسمی و غیر رسمی (قاچاقچیان) و گرمی بازار کالاهای خارجی سبب گردیده در شهر سلیمانیه تعداد زیادی از صراف خصوصی در تبدیل دلار، دینار، لیر ترک و ریال ایرانی فعالیت نمایند.

شکل (۶-۳): سلیمانیه

۶-۴- خدمات رفاهی و بهداشت و درمان

۶-۴-۱- خدمات رفاهی

خدمات رفاهی از جمله تامین اجتماعی که عمومی‌ترین مورد آن شامل پوشش‌های بیمه‌ای می‌باشد. در قبل از تشکیل حکومت‌های محلی نیز در شمال عراق رایج بوده‌است. زمینه فعالیت آن بخش از خدمات عمدتاً در حوزه‌های درمان، عمر، شخص ثالث و وسائط نقلیه بوده‌است. بنا به اظهار تعدادی از شهروندان سلیمانیه خدمات بیمه در زمان حاکمیت دولت مرکزی بدین صورت بوده‌است که در صورت عدم وقوع حوادث مشمول بیمه، بیمه‌گذار متعهد به بازپرداخت حق بیمه و بیمه‌شونده بوده‌است. به دنبال حذف حمایت‌های بیمه‌ای دولت مرکزی از منطقه کردستان عراق سازمان‌های خیریه بین‌المللی برای جبران این مسئله نوعی پشتیبانی و حمایت همگانی را در خصوص بهداشت و درمان عمومی به ویژه برای کودکان و زنان معمول داشته‌اند. قابل ذکر است در دهه اخیر که به دلیل پایین بودن هزینه درمان و استقرار سازمان‌های خیریه بین‌المللی در عراق برخی از اتباع ایرانی ساکن در شهرهای مرزی جهت مداوا و خرید داروهای کمیاب خارجی به شمال عراق سفر کرده‌اند. در حال حاضر در شهر سلیمانیه یک شرکت بیمه تحت عنوان شرکت دلنمایی با ارائه خدمات بیمه‌ای در زمینه اجتماعی، وسائط نقلیه و اموال فعالیت می‌نماید.

با توجه به رونق مبادلات بازرگانی و ترانزیت کالا و همچنین ورود مسافران و زائران به عراق زمینه‌های زیر را می‌توان برای صادرات صنعت بیمه کشورمان به شمال عراق مورد بررسی و توجه قرار دارد.

- ✓ جذب اعتبارات کمکی سازمان‌های خیریه به عنوان سه بیمه شوندگان
- ✓ فعالیت شرکت‌های ایرانی در ارائه خدمات بیمه‌ای به واحدهای تولیدی، خدماتی به ویژه حمل و نقل کالا و مسافر
- ✓ بیمه کالاها و خدمات صادراتی شرکت‌های ایرانی فعال در منطقه شمال عراق

۶-۴-۲- بهداشت و درمان

طولانی بودن جنگ‌های داخلی و محرومیت شدید روستاها، عمومیت فقر، وجود بیماران شیمیایی و غیره، از عواملی هستند که بیانگر نیاز شدید مناطق شمال عراق به ویژه نقاط روستایی به تامین بهداشت و درمان است. علی رغم تلاش سازمان‌های خیریه بین المللی در تامین نیازهای بهداشتی و درمانی مردم منطقه شدت نیازهای بهداشتی و درمانی مردم منطقه شدت نیازها سبب شده تا بخشی از این نیازها از طریق بازرگانی خارجی تامین شود. شرکتهای داروسازی ایران از واحدهایی بوده‌اند که از طریق مرزهای استان کردستان به شمال عراق دارو، لوازم پزشکی و بهداشتی صادر کرده‌اند.

در زمینه‌ی امور زیر بنایی بخش بهداشت و درمان سازمان بهداشت جهانی (WHO) هر ساله پروژه‌هایی را از طریق مناقصه‌های بین المللی به اجرا در می‌آورد. با توجه به بیماری‌های شناخته شده منطقه، وجود تحصیل کرده‌های بومی و همچنین وجود پزشکان بدون مرز کمبود محسوسی در رابطه با نیروی انسانی مورد نیاز در بخش بهداشت و درمان دیده نمی‌شود. غیر از داروهای وارداتی، نیاز محدود به شمال عراق به خرید تاسیسات و تجهیزات بیمارستانی، لوازم بهداشتی و آزمایشگاهی و همچنین احداث مراکز بهداشت روستایی و بیمارستان‌های شهری از ظرفیت‌های دیگر وارداتی هستند که ایرانی‌ها با هر طرف خارجی دیگر می‌توانند آن را تامین نمایند.

۶-۴-۳- خدمات فرهنگی و آموزشی

شهرهای سلیمانیه و اربیل از نقاط مهم سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مناطق شمال عراق محسوب می‌شوند. به طوری که تعداد اماکن فرهنگی، تشکل‌های سیاسی و صنفی و رسانه‌های جمعی از ویژگی‌های مهم فرهنگی این دو شهر محسوب می‌شوند. در حال حاضر دو ایستگاه تلویزیون فضایی (ماهواره) تحت عنوان Kurdsat و Kurdistan TV دایر و فعال هستند. البته گفتنی است که سابقه فعالیت رسانه‌های محلی در شمال عراق به حدود چهل سال قبل بر می‌گردد. اما اعمال محدودیت و جور حاکمیت باعث سبب گردیده‌است که از زمان سلب حاکمیت این رژیم در شمال، مردم منطقه برای جبران این محرومیت و اعلام هویت خود از فضای موجود استفاده نموده و به شکل گسترده‌ای به فعالیت‌های سیاسی، فرهنگی و

صنعتی روی بیاورند به طوری که در حال حاضر تنها در شهر سلیمانیه شمار کثیری از واحدها و گروه‌های فرهنگی و سیاسی وجود دارند.

فصل هفتم

تجارت خارجی

۷-۱- مقدمه

در این فصل، وضعیت تجارت خارجی مشتمل بر وضعیت صادرات و واردات، انواع و میزان گروه‌های کالایی وارد و صادر شده از کشور و کشورهای عمده واردکننده و صادرکننده کالا به عراق مورد بررسی قرار می‌گیرند. در انتها نیز، سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در این کشور تشریح می‌گردد. قسمت عمده ای از اطلاعات این فصل از سایت سازمان تجارت جهانی اخذ شده است. در هنگام تنظیم این کتاب، اطلاعات مبادلات تجاری ایران و عراق در سال ۲۰۱۸ بر روی این سایت قرار نگرفته بود.

از آنجایی که ایران یکی از صادرکنندگان عمده به کشور عراق محسوب می‌گردد، برای تهیه این فصل، از اطلاعات سال ۲۰۱۷ استفاده گردیده تا نقش ایران در بازار عراق حذف نگردد.

۷-۲- تراز تجاری

در سال ۲۰۱۷ میلادی، ارزش واردات عراق ۵۰ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در همین سال این کشور ۶۹ میلیارد دلار کالا صادر نموده است. ارقام یادشده نشان می‌دهد که در سال ۲۰۱۷، تراز تجاری عراق بیش از ۱۹ میلیارد دلار مثبت بوده است.

جدول شماره زیر وضعیت صادرات و واردات و تراز تجاری عراق را طی سالهای ۲۰۱۷ تا نشان می‌دهد. چنانچه مشاهده می‌شود، طی دوره چهار ساله ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۷ تراز تجاری عراق همواره مثبت بوده است.

جدول (۷-۱): آمار تجارت عراق با جهان در ۱۰ سال اخیر (میلیارد دلار) - منبع:

مرکز تجارت بین الملل

سال	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷
صادرات	۶۴	۳۹	۵۲	۸۰	۹۴	۸۹	۸۵	۵۱	۴۱	۶۹
واردات	۱۶	۴۲	۴۴	۴۸	۵۹	۵۹	۵۹	۴۸	۳۴	۵۰
تراز تجاری	۴۸	-۲	۸	۳۲	۳۵	۳۰	۲۷	۳	۷	۱۹

۷-۳- صادرات

عراق در سال ۲۰۱۷ معادل ۶۹/۰۲۶ میلیارد دلار صادرات داشته‌است. اقلام عمده صادراتی عراق شامل نفت و فراورده‌های نفتی، مواد قیری، موم‌های معدنی، میوه‌های خوراکی و خرما می‌باشد. فهرست اقلام مهم صادراتی این کشور به جهان و روند رشد آن، طی دوره ۲۰۱۳-۲۰۱۷ در جدول ذیل نشان داده شده‌است.

جدول (۷-۳): اقلام مهم صادراتی این کشور به جهان و روند رشد آن، طی دوره ۲۰۱۳-۲۰۱۷

ردیف	کد تعرفه	نام محصول	ارزش محصول (هزار دلار)	درصد رشد ارزش (۲۰۱۶)	درصد رشد ارزش (۲۰۱۷)
		کل محصولات	۶۹,۰۲۶,۹۷۴	۴۰	-۱۰
۱	۲۷	سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات تقطیر آنها،	۶۶,۷۰۰,۷۳۸	۴۳	-۱۱

			مواد قیری، مواد معدنی		
۳۲	-۲۰	۱,۹۴۰,۰۵۱	مروارید طبیعی یا کشت شده، سنگ‌های قیمتی یا نیمه قیمتی، فلزات گران بها، فلزات پوشیده شده	۷۱	۲
۳	۲۶	۱۴۶,۳۷۶	میوه و آجیل خوراکی، پوست مرکبات یا خربرزه	۰۸	۳
	۲۰۵	۶۲,۲۲۳	آلومینیوم و مواد آن	۷۶	۴
۸۰	۶۹	۳۳,۳۵۱	پالپ چوب یا مواد دیگر سلولزی فیبری، کاغذ (ضایعات و ضایعات)	۴۷	۵
-۱۷	۷	۲۹,۶۱۹	پوست و پوست خام (غیر از پوست خز) و چرم	۴۱	۶

۷	۸۵	ماشین آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آن، ضبط و پخش صوت، تلویزیون	۲۴,۵۵۷	۶۹	
۸	۸۴	ماشین آلات، وسایل مکانیکی، راکتورهای هسته ای، دیگهای بخار، قطعات آن	۱۷,۹۱۴	۱۸۴	۱۱
۹	۳۹	پلاستیک و محصولات آن	۱۲,۲۲۶	-۲۸	-۲
	۹۹	کالایی که در جای دیگر مشخص نشده	۸,۴۰۰	۵۴	-۳۵
۱۰	۷۳	مواد آهن یا فولاد	۶,۲۷۰	۳۳۰	۳۰
۱۱	۸۶	لوکوموتیوهای راه آهن یا تراموا، نورد سهم و قطعات آن، راه آهن یا مسیرهای تراموا	۳,۴۹۶	۱۳۵	۱۵۴

۱۲۵	۶۴	۳,۲۵۶	مس و مواد آن	۷۴	۱۲
-۱۳	-۳۷	۲,۸۳۳	نوری، عکاسی، سینمایی، اندازه گیری، چک کردن، دقت، پزشکی یا جراحی	۹۰	۱۳
۷	-۳۰	۲,۳۱۵	آماده سازی سبزیجات، میوه، آجیل یا سایر قسمتهای گیاهان	۲۰	۱۴
-۱۹	-۵۳	۱,۹۷۵	آثار هنری، قطعات مجموعه و عتیقه فروشی	۹۷	۱۵
	۴,۱۰۷	۱,۹۳۵	سرب و مواد آن	۷۸	۱۶
-۱	-۸۴	۱,۹۳۱	کشتی‌ها، قایق‌ها و سازه‌های شناور	۸۹	۱۷
۲۶	۶۰	۱,۸۵۱	وسایل نقلیه غیر از قطار راه آهن یا	۸۷	۱۸

			تراموا، و قطعات و لوازم جانبی آنها		
۲۳۰	-۲۳	۱,۸۰۰	ساعت‌ها و قطعات آن	۹۱	۱۹
-۱۹	-۵۹	۱,۷۳۸	لاک، لثه‌ها، رزین‌ها و سایر ساپ‌ها و عصاره‌های گیاهی	۱۳	۲۰
۲۹	۶۴۹	۱,۶۲۳	شکر و شکر قنادی	۱۷	۲۱
۳۳	۲۲۴	۱,۶۱۸	پنبه	۵۲	۲۲

"منبع: trademap.org"

نگاهی عمیق به ارقام جدول فوق نشان می‌دهد که میزان صادرات عراق به ویژه در ۱۰ گروه کالایی عمده صادراتی، در سال‌های مختلف از روندی افزایشی برخوردار بوده است. به گونه‌ای که میزان صادرات این کشور در سال ۲۰۱۷ نسبت به سال ۲۰۱۶ با بیش از ۴۰ درصد رشد همراه بوده است. کشورهای جنوب شرق آسیا، اروپا، آمریکا و هند عمده کشورهای واردکننده کالا از عراق را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین مقاصد صادراتی عراق در سال ۲۰۱۷ در جدول زیر ارائه شده است. بیش از ۴۰ درصد صادرات عراق به هندوستان و چین می‌باشد.

بیش از ۳۵ درصد از صادرات عراق نیز به چهار کشور آمریکا، کره جنوبی، یونان و ایتالیا انجام می‌شود. این شش کشور به ترتیب مهم‌ترین مقاصد محصولات

صادراتی عراق را تشکیل می‌دهند. جدول ذیل مهم‌ترین کشورهای واردکننده کالا از عراق و سهم آن‌ها از صادرات این کشور در سال ۲۰۱۷ را نشان می‌دهد.

جدول (۷-۳): مهم‌ترین کشورهای واردکننده کالا از عراق و سهم آن‌ها از صادرات این کشور در سال ۲۰۱۷

رتبه	نام کشور	ارزش صادرات	سهم از واردات (درصد)
	کل صادرات	۶۹,۰۲۶,۹۷۴	۱۰۰
۱	هندوستان	۱۵,۳۰۹,۴۲۵	۲۲.۲
۲	چین	۱۳,۸۱۴,۱۱۲	۲۰
۳	ایالات متحده آمریکا	۱۱,۱۵۹,۰۱۷	۱۶.۲
۴	کره جنوبی	۶,۳۷۲,۳۹۶	۹.۲
۵	یونان	۳,۵۴۸,۹۰۲	۵.۱
۶	ایتالیا	۳,۱۸۵,۵۶۷	۴.۶
۷	هلند	۳,۰۸۴,۸۴۲	۴.۵
۸	سنگاپور	۱,۶۴۶,۶۳۹	۲.۴
۹	ترکیه	۱,۵۲۷,۵۷۳	۲.۲
۱۰	اسپانیا	۱,۴۳۴,۰۶۱	۲.۱
۱۱	چین تایپه	۱,۲۲۴,۵۸۲	۱.۸
۱۲	آلمان	۱,۰۷۹,۳۳۹	۱.۶

۱۳	ژاپن	۱,۰۰۹,۵۶۷	۱.۵
۱۴	امارات متحده عربی	۷۰۰,۵۴۱	۱
۱۵	مصر	۶۷۷,۱۰۱	۱
۱۶	صربستان	۴۸۳,۵۶۰	۰.۷
۱۷	لهستان	۴۰۲,۷۶۹	۰.۶
۱۸	اتریش	۳۸۳,۲۲۶	۰.۶
۱۹	کشور پر تغال	۳۲۸,۹۵۴	۰.۵
۲۰	مالزی	۲۷۰,۸۳۷	۰.۴

"منبع: trademap.org"

۷-۴- واردات

عراق در سال ۲۰۱۷ میلادی معادل ۵۰/۰۱۹ میلیارد دلار واردات داشته است. اقلام عمده واردات کشور عراق شامل ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی، دیگ‌های بخار و آبگرم، خودرو، مواد غذایی، پوشاک، ماشین‌آلات و تجهیزات، مواد بهداشتی، دارو و مواد پلاستیکی می‌باشند. جدول ذیل اقلام مهم وارداتی عراق از جهان و ارزش وارداتی هر یک طی دوره زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۷ را نشان می‌دهد.

جدول (۷-۴): اقلام مهم وارداتی عراق از جهان و ارزش وارداتی هر یک طی دوره زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۷

ردیف	کد تعرفه	نام محصول	ارزش محصول (هزار دلار)	درصد رشد ارزش (۲۰۱۶-۲۰۱۷)	درصد رشد ارزش (۲۰۱۳-۲۰۱۷)
	---	کل محصولات	۵۰,۰۱۹,۴۷۲	۲۷	-۶
۱	۸۵	ماشین آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آن، ضبط و پخش صوت، تلویزیون	۶,۳۶۱,۶۵۷	۸۲	-۱۳
۲	۸۴	ماشین آلات، وسایل مکانیکی، راکتورهای هسته ای، دیگ‌های بخار قطعات آن	۴,۶۳۳,۱۶۲	۸	-۱۶
۳	۷۱	مروارید طبیعی یا کشت شده،	۴,۳۷۹,۳۰۳	۲۸	۵۷

			سنگ‌های قیمتی یا نیمه قیمتی، فلزات گران‌بها، فلزات پوشیده شده		
۴	۸۷	۲,۷۹۴,۱۸۵	۶۸	-۱۸	وسایل نقلیه غیر از قطار راه آهن یا تراموا، و قطعات و لوازم جانبی آن‌ها
۵	۳۹	۲,۴۳۶,۱۵۹	۱۱	-۵	پلاستیک و محصولات آن
۶	۲۴	۱,۷۴۷,۲۷۴	۱۷۵	۹	دخانیات و جایگزین‌های تنباکو تولید شده
۷	۷۳	۱,۵۶۸,۸۶۲	۷	-۲۳	مواد آهن یا فولاد
۸	۲۷	۱,۴۴۳,۳۱۰	۴۱	۰	سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات تقطیر آن‌ها، مواد قیری، مواد معدنی

۹	۰۴	محصولات لبنی، تخم مرغ پرندگان، عسل طبیعی، محصولات خوراکی منشاء حیوانی، نه در جای دیگر	۱,۳۳۱,۳۷۴	۱۰	-۷
۱۰	۳۰	محصولات دارویی	۱,۲۸۹,۴۶۵	۱۱	۱
۱۱	۶۱	محصولات پوشاک و لوازم جانبی، بافتنی یا قلاب دوزی	۱,۱۹۹,۱۲۵	۲۷	۴
۱۲	۹۴	مبلمان، ملافه، تشک، بالشتک و مصالح ساختمانی مشابه	۱,۰۵۸,۰۷۵	۱۵	-۱
۱۳	۰۸	میوه و آجیل خوراکی، پوست مرکبات یا خربزه	۹۴۰,۶۶۱	۲۱	۰
۱۴	۷۲	آهن و فولاد	۹۰۷,۶۰۴	۷	-۲۶

۱۵	۰۲	گوشت و خوراک گوشتی	۸۵۸,۳۵۳	۳۴	-۲
۱۶	۱۹	آماده سازی غلات، آرد، نشاسته یا شیر، محصولات پاستریکوکس	۸۳۶,۱۴۹	۱۳	۶
۱۷	۱۰	غلات	۷۹۵,۳۰۱	۲۹	-۱۹
۱۸	۱۷	شکر و شکر قنادی	۷۴۳,۶۹۳	۵۶	-۵
۱۹	۱۱	محصولات صنایع فرآوری، مالت، نشاسته، انولین، گلو تن، گندم	۷۳۹,۵۲۰	۱۹	۴
۲۰	۶۲	محصولات پوشاک و لوازم جانبی، بدون بافندگی	۷۳۴,۱۳۳	۱۶	۱۵
۲۱	۹۰	نوری، عکاسی، سینمایی، اندازه گیری، چک کردن،	۶۵۹,۴۸۷	۲۱	-۱۷

			دقت، پزشکی یا جراحی		
۲۲	۱۵	۶۴۰,۶۲۷	۵	-۱۲	چربی‌ها و روغن‌های گیاهی و حیوانی و محصولات شکافت آن، چربی‌های خوراکی آماده شده، حیوانات
۲۳	۲۰	۶۲۶,۸۱۸	-۱۳	۱	آماده سازی سبزیجات، میوه، آجیل یا سایر قسمت‌های گیاهان
۲۴	۶۹	۵۸۰,۷۱۶	۱		محصولات سرامیک
۲۵	۰۷	۵۸۰,۰۷۷	۲۶		سبزیجات خوراکی و برخی از ریشه‌ها و غده
۲۶	۶۴	۵۱۴,۶۷۸	۲۲	۲۰	کفش، گتر و مانند آن، بخش‌هایی از چنین مواد

۲۷	۴۰	لاستیک و محصولات آن	۵۰۹,۶۱۸	۳۲	-۱۱
۲۸	۳۴	صابون، مواد فعال سطحی آلی، آماده سازی شستشو، آماده‌سازی روغن کاری، مصنوعی	۴۵۸,۸۸۱	۶	-۱
۲۹	۹۶	ماده تولید شده دیگر	۴۴۱,۶۹۶	-۴	۱
۳۰	۶۳	دیگر محصولات نساجی ساخته شده مجموعه‌ها، لباس پوشیدنی و مواد نساجی پوشیده شده، جوراب‌ها	۴۳۹,۲۱۱	۲۰	۶
۳۱	۳۳	اسانس‌ها و رزین‌ها، عطر، لوازم آرایشی و بهداشتی	۴۳۴,۹۶۴	۲۹	۶

۳۲	۴۸	کاغذ و مقوا، مواد از خمیر کاغذ، کاغذ یا مقوا	۴۲۶,۶۴۳	۷	۱۱
۳۳	۶۸	ماده سنگ، گچ، سیمان، آزبست، میکا یا مواد مشابه	۴۱۷,۵۲۵	-۲۵	-۱۴
۳۴	۲۱	آماده سازی‌های مختلف خوراکی	۳۸۴,۹۴۱	۱۶	۳
۳۵	۷۶	آلومینیوم و مواد آن	۳۶۳,۲۳۹	۷	-۱۱
۳۶	۹۹	کالایی که در جای دیگر مشخص نشده	۳۴۲,۴۳۴	-۶۹	۱۸
۳۷	۵۷	فرش و سایر پوشش‌های نساجی	۳۳۵,۷۴۸	۶۵	-۵
۳۸	۸۸	هواپیما، فضاپیما، و قطعات آن	۳۲۰,۴۲۱	۲۸۲	-۲۴
۳۹	۴۴	چوب، زغال چوب	۳۱۴,۰۴۱	۱۳	-۱
۴۰	۳۸	محصولات شیمیایی دیگر	۳۱۲,۱۰۵	۲۳	-۳

۴۱	۲۵	نمک، گوگرد، زمین و سنگ، مواد گچ‌بری، آهک و سیمان	۲۸۱,۸۸۹	۶۱	
۴۵	۷۰	شیشه و ظروف	۲۸۱,۰۵۷	۳	-۵
۴۶	۹۵	اسباب بازی‌ها، بازی‌ها و وسایل ورزشی، قطعات و لوازم جانبی آن	۲۵۴,۳۷۵	۸۶	۱۱
۴۷	۸۳	مواد متفرقه	۲۲۴,۸۷۴	۲۷	۱۴
۴۸	۸۲	ابزار، ابزار، کارد و چنگال، قاشق و چنگال، از فلزات پایه	۲۰۸,۶۸۱	۱۴	-۲
۴۹	۵۴	قطعات آن از فلزات پایه	۲۰۴,۸۲۵	۲۷	-۳
۵۰	۰۹	رشته‌های ساخته شده از منسوجات، نوار و مانند آن از	۲۰۱,۰۷۰	۲۹	۹

			مواد نساجی ساخته شده		
۳	۶	۱۸۸,۴۸۸	قهوه، چای، مات و ادویه جات	۲۳	۵۱
۱۶	۶	۱۷۷,۳۷۳	باقی مانده و زباله از صنایع غذایی، خوراک دام آماده شده	۵۵	۵۲
-۴	-۲	۱۶۷,۷۰۴	الیاف مصنوعی ساخته شده	۲۲	۵۳
-۵	۷	۱۵۸,۳۸۴	نوشیدنی‌ها، ارواح و سرکه آماده سازی کاکائو و کاکائو	۱۸	۵۴
-۸	۱۹	۱۵۲,۱۲۰	عصاره برنزه کردن یا رنگریزی، تانن ها و مشتقات آن‌ها، رنگ ها، رنگدانه ها و رنگ آمیزی دیگر	۳۲	۵۵

۵۶	۲۹	مواد شیمیایی آلی	۱۳۶,۸۷۱	۶۷	۶
۵۷	۴۲	مقالات چرمی، saddlery و مهار، کالاهای مسافرتی	۱۲۹,۴۷۸	۱۰	۱۸
۵۸	۱۲	کیف‌های دستی و ظروف مشابه	۱۲۶,۰۷۵	-۵	۳۷
۵۹	۰۱	دانه‌های روغنی و میوه‌های حبوبات، دانه‌های دیگر، دانه‌ها و میوه‌ها، صنعتی یا دارویی	۱۲۶,۰۵۳	۴۶	۵۴
۶۰	۰۳	حیوانات زنده	۱۲۴,۲۰۶	-۱۷	
۶۱	۳۱	ماهی و قارچ، قارچ‌ها و دیگر بی مهرگان آبی	۱۱۵,۵۸۷	-۶	۳۰
۶۲	۶۰	کود	۸۵,۷۴۱	-۶	۲
۶۳	۹۳	پارچه‌های بافتنی یا قلاب دوزی	۸۰,۲۱۸	-۴۷	-۶

۶۴	۱۶	۷۹,۲۴۵	۳۲	-۸	اسلحه و مهمات، قطعات و لوازم جانبی آن
۶۵	۹۱	۷۱,۱۵۴	۱۶	۹	آماده سازی گوشت، ماهی یا قارچ، قارچ یا دیگر بی
۶۶	۳۵	۵۷,۵۰۸	۲۹	۴	مهرگان آبری
۶۷	۴۹	۵۴,۱۰۶	-۳۷	-۱۷	ساعت‌ها و قطعات آن
۶۸	۵۸	۵۱,۶۹۵	۴۵	-۱	مواد آلومینوئید، اصلاح شده نشاسته، چسب آنزیم‌ها
۶۹	۲۸	۵۰,۳۸۱	۹	-۱۸	کتاب‌های چاپی، روزنامه‌ها، تصاویر و سایر محصولات
۷۰	۸۹	۴۵,۱۱۱	۸	-۲۷	صنعت چاپ، نسخه‌های خطی

۷۱	۵۶	پارچه‌های ویژه بافته شده، نساجی پارچه ای خزنده	۳۲,۷۷۹	۱۲	-۲
۷۲	۷۴	توری، منسوجات، گلدوزی	۳۰,۱۶۲	-۱۴	-۲۴
۷۳	۵۹	مواد معدنی، ترکیبات آلی یا معدنی فلزات گران بها، فلزات نادر خاکی	۲۶,۷۲۲	-۵	-۱۱
۷۴	۰۶	کشتی‌ها، قایق‌ها و سازه‌های شناور	۲۶,۰۲۸	۱۱	-۲
۷۵	۳۷	واشر، نخ مخصوص طناب، بند ناف، طناب، کابل و مواد آن	۲۵,۷۸۶	۱۰۴	-۲۱
۷۶	۶۵	مس و زیرشاخه‌های آن	۲۱,۸۵۶	۵۰	۱۲

۷۷	۶۷	نساجی آغشته شده، پوشش داده شده، پوشش داده شده یا روکش شده، مواد نساجی از نوع مناسب	۱۶,۴۲۱	۱۹	۲
۷۸	۱۳	درختان و گیاهان، ریشه و مانند آن، گل بریده و شاخ و برگ تزئینی	۱۴,۵۱۳	-۳۰	
۷۹	۷۵		۱۱,۰۹۵	۵	-۲۹
۸۰	۳۶	عکاسی و یا فیلم سینمایی سرامیک و قطعات آن	۸,۹۱۹	-۲۰	-۲۳
۸۱	۵۲	پرهای و پائین تهیه شده و محصولات ساخته شده از پرهای	۸,۸۰۹	-۱۲	-۱

			یا پایین، گل مصنوعی		
۲۵	۲۵	۸,۸۰۰	روی و مصنوعات آن	۷۹	۸۲
	۱۶۵	۸,۳۵۸	سنگ معدن، سرباره و خاکستر	۲۶	۸۳
۲۵	۹۳۰	۵,۷۳۴	لاک، لثه‌ها، رزین‌ها و سایر ساپ‌ها و عصاره‌های گیاهی	۴۵	۸۴
۱۴	۱۰۰	۵,۴۷۷	نیکل و مواد آن	۵۱	۸۵
-۴۸	۷۱	۴,۸۱۵	انفجار محصولات پیشرو، آلیاژهای پریوفوریک، آماده سازی‌های قابل احتراق خاص	۸۶	۸۶
۲۷	۲۵۲	۴,۳۷۰	پنبه	۸۱	۸۷
-۱	۱۳۸	۴,۲۱۴	روی و مواد آن	۹۲	۸۸
-۱۷	-۳۸	۳,۸۹۷	سنگ معدن، سرباره و خاکستر	۶۶	۸۹

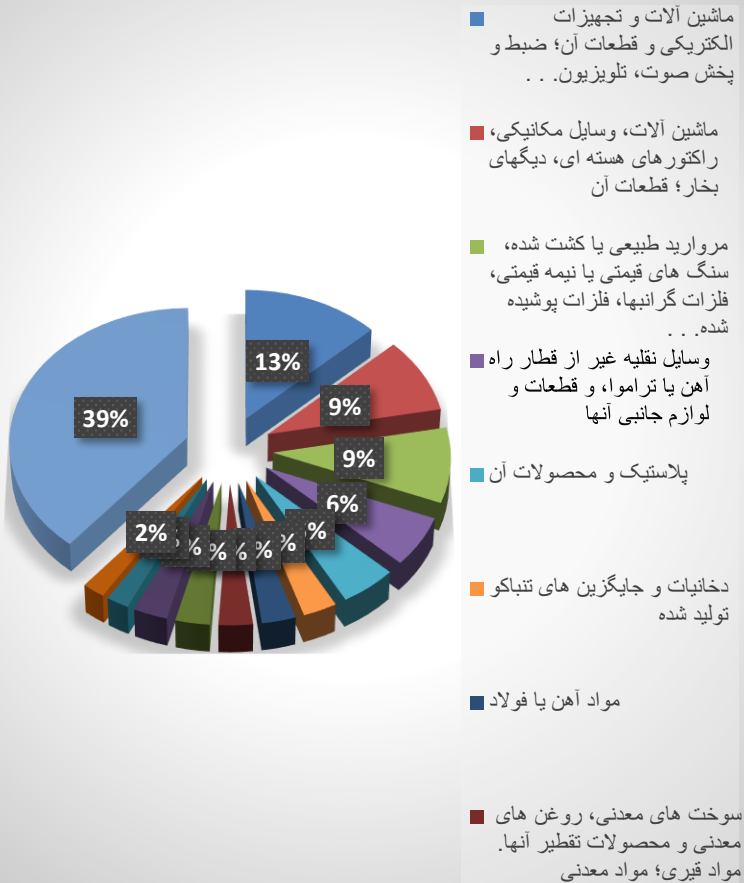
۹۰	۱۴	چوب پنبه و محصولات چوب پنبه	۳,۱۲۹	۱۸۸	
۹۱	۵۰	پشم، موی طبیعی، نخ نخی و پارچه بافته شده	۲,۶۴۵	-۲۱	-۷
۹۲	۴۷	لوکوموتیوهای راه آهن یا تراموا، نورد سهام و قطعات آن، راه آهن یا مسیرهای تراموا...	۲,۰۸۰	-۴۱	
۹۳	۵۳	دیگر فلزات پایه، کریمت، مواد از آن	۲,۰۷۳	-۱	-۳۸
۹۴	۴۶	آلات موسیقی، قطعات و لوازم جانبی	۱,۶۹۲	-۷۹	۶
۹۵	۸۰	چتر، چترهای خورشیدی، چوب کلاسیک، چوب صندلی، شلاق،	۱,۵۸۵	۵۷	۱

			سوارکاری و قطعات آن		
۹	-۵۴	۱,۰۲۶	مواد کاشت سبزیجات، محصولات گیاهی	۹۷	۹۶
-۳۹	-۱۰	۲۷۳	سرب و مصنوعات آن	۷۸	۹۷
-۱	۲۳۷	۲۵۲	خز مصنوعی	۴۳	۹۸
۱۸	۱۱	۲۳۰	پوست و پوست خام (غیر از پوست خز) و چرم	۴۱	۹۹
-۲۷	۲	۱۸۷	محصولات منشا حیوانی	۰۵	۱۰۰

"منبع: trademap.org"

شکل (۷-۱) نشان می‌دهد که بیش از ۶۰ درصد کالاهای وارداتی از ۱۲ گروه محصولات ذکر شده در جدول بالا را تشکیل می‌دهند، می‌باشد و ۳۹ درصد دیگر از کالاهای وارداتی این کشور را سایر گروه تشکیل می‌دهند. در نتیجه سرمایه‌گذاری در این کالاها برای سرمایه‌گذاران که مبلغی بیش از ۳۰ میلیارد دلار را تشکیل می‌دهند، سودآور خواهد بود.

کالاهای مهم وارداتی کشور عراق

شکل (۷-۱): کالاهای مهم وارداتی عراق

بررسی آمار و ارقام جدول فوق نشان می‌دهد که میزان واردات کالا در بیشتر گروه‌های کالایی، به ویژه در ۱۰ گروه کالایی عمده وارداتی، افزایشی بوده‌است.

میزان واردات این کشور در سال ۲۰۱۷ نسبت به سال ۲۰۱۶ میلادی، نزدیک به ۲۷ درصد رشد داشته‌است.

کشورهای امارات متحده عربی، ترکیه، چین، ایران، کره جنوبی، هندوستان، آمریکا و برزیل هشت شریک عمده وارداتی عراق (صادرکنندگان به عراق) را تشکیل می‌دهند. کشورهای امارات متحده عربی، ترکیه، چین و ایران بیش از ۷۰ درصد از حجم صادرات کالا به عراق در سال ۲۰۱۷ را در اختیار داشته‌اند. مهم‌ترین صادرکنندگان کالا به عراق و ارزش صادرات آن‌ها در سال ۲۰۱۷ در جدول ذیل ارائه شده‌است.

جدول (۷-۵): مهم‌ترین صادرکنندگان کالا به عراق و ارزش صادرات آن‌ها در سال

۲۰۱۷

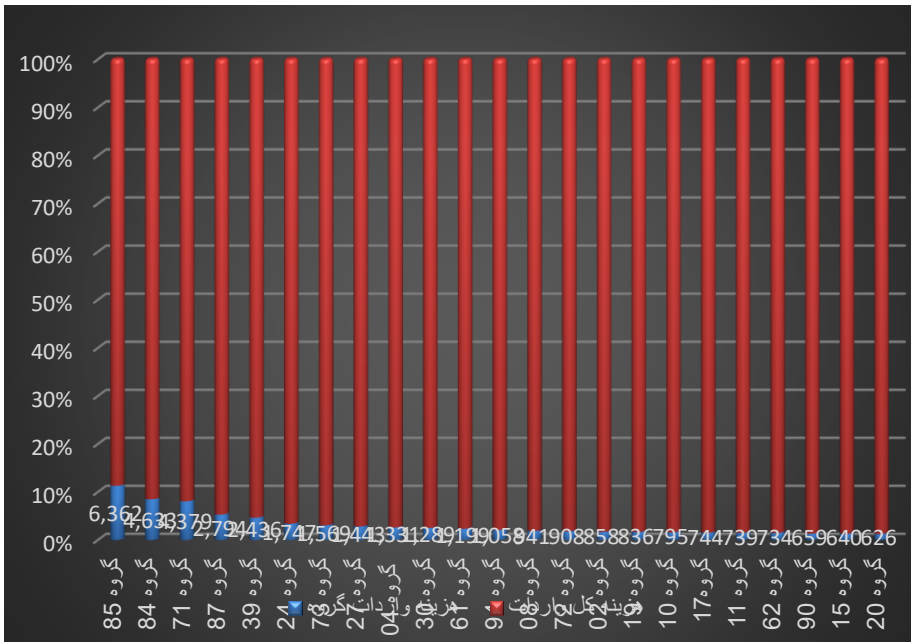
رتبه	نام کشور	ارزش صادرات	سهم از صادرات (درصد)
۱	امارات متحده عربی	۱۲,۲۴۴,۷۲۰	۲۴.۵
۲	ترکیه	۹,۰۵۶,۶۶۱	۱۸.۱
۳	چین	۸,۳۳۰,۴۱۵	۱۶.۷
۴	ایران	۶,۴۲۵,۰۱۶	۱۲.۸
۵	کره جنوبی	۱,۴۶۲,۰۸۸	۲.۹
۶	هندوستان	۱,۲۵۹,۸۴۷	۲.۵

۲.۴	۱,۲۰۴,۷۲۲	ایالات متحده آمریکا	۷
۱.۶	۸۱۰,۷۴۹	برزیل	۸
۱.۵	۷۷۳,۳۶۹	آلمان	۹
۱.۳	۶۴۱,۵۹۹	ایتالیا	۱۰
۱.۱	۵۴۱,۹۸۱	اردن	۱۱
۱	۵۱۳,۶۶۵	مصر	۱۲
۱	۵۰۲,۵۳۷	عربستان سعودی	۱۳
۱	۴۷۹,۴۸۰	اوکراین	۱۴
۰.۹	۴۶۴,۲۱۲	کویت	۱۵
۰.۹	۴۵۸,۷۱۶	هلند	۱۶
۰.۸	۴۱۹,۷۴۱	انگلستان	۱۷
۰.۸	۳۷۵,۲۲۲	فرانسه	۱۸

"منبع: trademap.org"

۷-۴-۱- بررسی آمارهای واردات عراق

کشور عراق بیش از ۶۰ درصد ارزش کالاهای وارداتی خود را در ۱۲ گروه ابتدایی، معادل ۳۰۲۴۰ میلیارد دلار هزینه کرده‌است، همچنین ۷۷ درصد ارزش هزینه کالاهای وارداتی در ۲۳ گروه کالا که معادل ۳۸۷۲۰ میلیارد دلار است.

شکل (۷-۲): هزینه‌های وارداتی گروه‌های کالایی عراق

۷-۵- کشورهای صادرکننده

در این بخش، کشورهای عمده صادرکننده به عراق و سهم هر کشور در ۲۴ گروه کالایی اول وارد شده توسط عراق، ارائه می‌گردد. این اطلاعات می‌تواند تصویر روشنی از رقابتی بالقوه و بالفعل در گروه‌های کالایی اصلی وارداتی به عراق برای تجار ایرانی فراهم نماید. بر طبق بررسی‌های انجام شده، شش کشور اول در هر گروه

کالایی به طور متوسط بیش از ۷۰ درصد واردات را انجام داده‌اند. لذا در جداول مختلف، شش کشور اول واردکننده و سهم هر کدام در ۲۳ گروه کالایی ارائه شده است.

جدول (۶-۷): مهم‌ترین رقبای موجود در تامین تجهیزات و ماشین‌آلات برقی اجزا و قطعات آن (کد ۸۵)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق (درصد)
۱	امارات	۳۴۰۵	۵۳,۵
۲	چین	۱۱۸۶	۱۸,۶
۳	ترکیه	۳۴۴	۵,۴
۴	کره جنوبی	۲۸۵	۴,۵
۵	آمریکا	۱۸۶	۲,۹
۶	ایران	۱۰۳	۱,۶
جمع کل واردات عراق: ۶۳۶۱ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۷): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی، راکتورهای هسته‌ای، دیگهای بخار، قطعات آن (کد ۸۴)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۱۴۲۵	۳۰,۸
۲	امارات	۸۵۰	۱۸,۴
۳	ایران	۴۲۲	۹,۱
۴	ایتالیا	۳۶۲	۷,۸
۵	کره جنوبی	۲۸۹	۶,۲
۶	ترکیه	۲۸۲	۶,۱
جمع کل واردات عراق: ۴۶۳۳ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۸): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه مروارید طبیعی یا کشت شده، سنگ‌های قیمتی یا نیمه قیمتی، فلزات گران‌بها، فلزات پوشیده شده (کد ۷۱)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	امارات	۲۷۶۵	۶۳,۱
۲	ترکیه	۱۵۸۱	۳۶,۱
۳	چین	۲۴	۰,۶
۴	انگلستان	۳	۰,۱
۵	هند	۲	۰
۶	تایلند	۱	۰
جمع کل واردات عراق: ۴۳۷۹ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۹): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه وسایل نقلیه غیر از قطار راه آهن یا تراموا، و قطعات و لوازم جانبی آن‌ها (کد ۸۷)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	امارات	۸۸۲	۳۱,۶
۲	کره جنوبی	۳۳۱	۱۱,۹
۳	کویت	۲۹۷	۱۰,۶
۴	چین	۲۹۲	۱۰,۵
۵	آمریکا	۲۴۸	۸,۹
۶	ژاپن	۱۷۴	۶,۲
جمع کل واردات عراق: ۲۷۹۴ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۰): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه پلاستیک و محصولات آن (کد

(۳۹)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ایران	۱۲۰۲	۴۹,۳
۲	ترکیه	۴۴۱	۱۸,۱
۳	چین	۴۴۱	۱۸,۱
۴	ژاپن	۶۰	۲,۵
۵	امارات	۵۸	۲,۴
۶	عربستان سعودی	۴۸	۲
جمع کل واردات عراق: ۲۴۳۶ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۱): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه دخانیات و جایگزین‌های تنباکو

تولید شده (کد ۲۴)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	امارات	۱۵۰۸	۸۶,۳
۲	ارمنستان	۱۰۹	۶,۲
۳	ترکیه	۸۴	۴,۸
۴	روسیه	۱۶	۰,۹
۵	مصر	۱۱	۰,۶
۶	رمانی	۵	۰,۳
جمع کل واردات عراق: ۱۷۴۷ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۲): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه مواد آهن یا فولاد (کد ۷۳)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۳۹۰	۲۴,۹
۲	ترکیه	۳۵۱	۲۲,۴
۳	ایران	۲۱۰	۱۳,۴
۴	کره جنوبی	۱۵۰	۹,۶
۵	امارات	۱۲۵	۸
۶	ژاپن	۵۳	۳,۴
جمع کل واردات عراق: ۱۵۶۹ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۳): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات تقطیر آن‌ها، مواد قیری، مواد معدنی (کد ۲۷)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	امارات	۹۶۵	۶۶,۹
۲	هند	۱۶۵	۱۱,۴
۳	ایران	۱۲۷	۸,۸
۴	عمان	۷۷	۵,۴
۵	ترکیه	۳۱	۲,۲
۶	آلمان	۱۷	۱,۱
جمع کل واردات عراق: ۱۴۴۳ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۴): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه محصولات لبنی، تخم مرغ پرندگان، عسل طبیعی، محصولات خوراکی منشاء حیوانی، نه در جای دیگر (کد ۰۴)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ایران	۵۱۸	۳۸,۹
۲	ترکیه	۳۸۱	۲۸,۶
۳	امارات	۱۲۱	۹,۱
۴	عربستان سعودی	۴۷	۳,۶
۵	بلژیک	۴۰	۳
۶	مصر	۲۸	۲,۱
جمع کل واردات عراق: ۱۳۳۱ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۵): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه محصولات دارویی (کد ۳۰)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	سوئیس	۲۲۴	۱۷,۴
۲	فرانسه	۱۲۵	۹,۷
۳	امارات	۱۱۱	۸,۶
۴	انگلستان	۱۰۶	۸,۲
۵	آلمان	۹۷	۷,۵
۶	هند	۹۶	۷,۵
جمع کل واردات عراق: ۱۲۸۹ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۶): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه محصولات پوشاک و لوازم جانبی،
 بافتنی یا قلاب دوزی (کد ۶۱)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۶۳۸	۵۳,۲
۲	ترکیه	۴۵۱	۳۷,۲
۳	امارات	۶۵	۵,۵
۴	ایران	۱۸	۱,۵
۵	هند	۱۲	۱
۶	اندونزی	۶	۰,۵
جمع کل واردات عراق: ۱۱۹۹ میلیون دلار			

منبع: trademap.org

جدول (۷-۱۷): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه مبلمان، ملافه، تشک، بالشتک و مصالح ساختمانی مشابه (کد ۹۴)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ترکیه	۴۳۸	۴۱,۴
۲	چین	۴۱۱	۳۸,۸
۳	امارات	۶۶	۶,۲
۴	مصر	۴۴	۴,۲
۵	انگستان	۳۲	۳
۶	ایران	۲۳	۲,۲
جمع کل واردات عراق: ۱۰۵۸ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۸): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه میوه و آجیل خوراکی، پوست مرکبات یا خربزه (کد ۰۸)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ایران	۳۸۱	۴۰,۵
۲	ترکیه	۲۵۶	۲۷,۲
۳	کویت	۶۱	۶,۵
۴	اکوادر	۵۶	۶
۵	امارات	۵۰	۵,۳
۶	مصر	۴۷	۵
جمع کل واردات عراق: ۹۴۱ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۱۹): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه آهن و فولاد (کد ۷۲)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	اوکراین	۲۷۸	۳۰,۶
۲	ترکیه	۲۳۲	۲۵,۵
۳	ایران	۱۹۶	۲۱,۶
۴	چین	۱۲۷	۱۴
۵	روسیه	۳۷	۴
۶	امارات	۱۲	۱,۳
جمع کل واردات عراق: ۹۰۸ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۰): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه گوشت و خوراک گوشتی (کد

(۰۲

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ترکیه	۳۲۳	۳۷,۷
۲	برزیل	۱۹۴	۲۲,۶
۳	هند	۱۵۶	۱۸,۲
۴	آمریکا	۶۳	۷,۴
۵	اوکراین	۵۱	۶
۶	چین	۱۴	۱,۷
جمع کل واردات عراق: ۸۵۸ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۱): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه آماده‌سازی غلات، آرد، نشاسته یا شیر، محصولات پاستریکوکس (کد ۱۹)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ترکیه	۳۷۱	۴۴,۴
۲	ایران	۱۹۲	۲۲,۹
۳	ایرلند	۴۹	۵,۹
۴	فرانسه	۴۰	۴,۸
۵	عربستان سعودی	۳۳	۴
۶	امارات	۲۲	۲,۶
جمع کل واردات عراق: ۸۳۶ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۲): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه غلات (کد ۱۰)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	هند	۴۸۸	۶۱,۴
۲	آمریکا	۷۷	۹,۷
۳	آرژانتین	۵۹	۷,۴
۴	استرالیا	۵۲	۶,۵
۵	اروگوئه	۴۴	۵,۶
۶	تایلند	۳۹	۴,۹
جمع کل واردات عراق: ۷۹۵ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۳): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه شکر و شکر قنادی (کد ۱۷)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	برزیل	۵۵۵	۷۴,۷
۲	ایران	۹۴	۱۲,۷
۳	ترکیه	۶۱	۸,۱
۴	اردن	۶	۰,۸
۵	اوکراین	۶	۰,۸
۶	امارات	۵	۰,۷
جمع کل واردات عراق: ۷۴۴ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۴): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه محصولات صنایع فرآوری، مالت،
نشاسته، انولین، گلوتن، گندم (کد ۱۱)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ترکیه	۶۵۱	۸۸
۲	ایران	۸۱	۱۰,۹
۳	اردن	۲	۰,۳
۴	امارات	۲	۰,۲
۵	کویت	۱	۰,۲
۶	لهستان	۰,۶	۰,۱
جمع کل واردات عراق: ۷۴۰ میلیون دلار			

منبع: trademap.org

جدول (۷-۲۵): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه محصولات پوشاک و لوازم جانبی، بدون بافندگی (کد ۶۲)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۴۲۴	۵۷,۷
۲	ترکیه	۲۰۹	۲۸,۵
۳	امارات	۶۶	۹
۴	ایران	۸	۱,۱
۵	هند	۶	۱
۶	ایتالیا	۴	۰,۵
جمع کل واردات عراق: ۷۳۴ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۶): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه محصولات نساجی ساخته شده مجموعه‌ها، لباس پوشیدنی و مواد نساجی پوشیده شده، جوراب‌ها (کد ۶۳)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۲۲۶	۵۱,۴
۲	ایران	۸۱	۱۸,۴
۳	ترکیه	۴۸	۱۰,۹
۴	امارات	۲۰	۴,۶
۵	کره جنوبی	۲۰	۴,۵
۶	هند	۱۲	۲,۷
جمع کل واردات عراق: ۴۳۹ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۷): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه اسانس‌ها و رزین‌ها، عطر، لوازم آرایشی و بهداشتی (کد ۳۳)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	امارات	۸۹	۲۰,۴
۲	ترکیه	۸۲	۱۸,۸
۳	ایرلند	۳۹	۹
۴	مصر	۳۲	۷,۳
۵	لبنان	۳۰	۶,۸
۶	فرانسه	۲۲	۵,۱
جمع کل واردات عراق: ۴۳۵ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۸): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه کاغذ و مقوا، مواد از خمیر کاغذ، کاغذ یا مقوا (کد ۴۸)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۱۳۴	۳۱,۵
۲	ترکیه	۱۲۴	۲۹
۳	ایران	۴۶	۱۰,۸
۴	اردن	۲۹	۶,۸
۵	عربستان سعودی	۱۹	۴,۵
۶	اندونزی	۱۶	۳,۹
جمع کل واردات عراق: ۴۲۷ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۲۹): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه نمک، گوگرد، زمین و سنگ، مواد گچبری، آهک و سیمان (کد ۲۵)"

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	ایران	۱۴۸	۵۲,۴
۲	امارات	۱۰۲	۳۶,۱
۳	ترکیه	۲۳	۸,۲
۴	هند	۳	۱
۵	عمان	۲	۰,۹
۶	چین	۰,۶	۰,۲
جمع کل واردات عراق: ۲۸۲ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

جدول (۷-۳۰): مهم‌ترین رقبای موجود در گروه اسباب بازی‌ها، بازی‌ها و وسایل ورزشی، قطعات و لوازم جانبی آن (کد ۹۵)

ردیف	مهم‌ترین رقبای موجود	ارزش صادرات کالا به عراق (میلیون دلار)	سهم کشور از کل بازار عراق
۱	چین	۱۷۰	۶۶,۹
۲	امارات	۴۱	۱۶.
۳	آمریکا	۱۵	۶
۴	ترکیه	۱۰	۳,۸
۵	ایران	۷	۲,۶
۶	ایتالیا	۳	۱,۳
جمع کل واردات عراق: ۲۵۴ میلیون دلار			

"منبع: trademap.org"

۷-۶- سرمایه‌گذاری خارجی

قانون جدید سرمایه‌گذاری عراق در اکتبر سال ۲۰۰۶ میلادی توسط دولت موقت تدوین گردیده‌است. هدف این قانون ایجاد محیط مناسب جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های مختلف صنعتی و اقتصادی عراق می‌باشد. این کشور در سال‌های اخیر سرمایه‌گذاری بسیار زیادی در بخش استخراج نفت انجام داده، به گونه‌ای که از تولید میلیون بشکه نفت در سال ۱۹۹۵ به بیش از ۱۶۴۲ میلیون بشکه در سال ۲۰۱۷ میلادی دست یافته است.

میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شده در عراق از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۷ در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول (۷-۳۱): میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شده در عراق از سال

۲۰۱۲ تا ۲۰۱۷

سال	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲
میزان سرمایه‌گذاری خارجی (میلیون دلاری)	۷۸	۳۰۴	۱۴۸	۲۴۲	۲۲۷	۴۹۰

عراق با کشورهای منطقه خاورمیانه، اتحادیه اروپا، جنوب شرق آسیا و کشورهای آمریکای شمالی از جمله ایالات متحده آمریکا روابط اقتصادی و تجاری خوبی دارد. عمده سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در این کشور توسط کشورهای ژاپن، آمریکا و کشورهای عضو اتحادیه اروپا صورت پذیرفته است. دولت عراق به منظور تشویق شرایط سرمایه‌گذاری خارجی، در سال‌های اخیر معافیت‌ها و تسهیلات ویژه‌ای را برای سرمایه‌گذاران در این کشور در نظر گرفته است. مناسب‌ترین زمینه‌های سرمایه‌گذاری در این کشور عبارتند از:

- ✓ صنایع تولید و فرآوری مواد غذایی
- ✓ مبلمان اداری و دکوراسیون داخلی
- ✓ مخابرات و شبکه
- ✓ فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ✓ مونتاژ خودرو

فصل هشتم

وضعیت مبادلات اقتصادی عراق با ایران

۸-۱- تاریخچه روابط اقتصادی ایران و عراق

نقطه آغازین روابط بین دو کشور ایران و عراق به فروردین ۱۳۰۸ هجری شمسی و اعزام هیئت حسن نیت از سوی پادشاه عراق به ایران باز می‌گردد. از آن زمان تاکنون چندین قرارداد مهم بین دو کشور منعقد گردیده‌است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: ۱. قرارداد سعدآباد، ۲. قرارداد ۱۳۱۶ هجری شمسی، ۳. پیمان بغداد، ۴. قرارداد الجزایر در سال ۱۹۷۵ میلادی. با این حال، روابط دو کشور از ابتدا بخصوص به‌خاطر مسئله اروندرود و مسائل مرزی و کردها، همیشه در حالت بحرانی به‌سر می‌برد تا با کودتای عبدالکریم قاسم در سال ۱۳۳۷ هجری شمسی و

قوت یافتن پانعریسم و گرایشات افراطی عرب در نظام سیاسی عراق، بر میزان آن افزوده شد. این تیرگی در روابط تا سقوط حکومت قاسم در سال ۱۳۴۱ هجری شمسی ادامه داشت، اما در آن زمان با به قدرت رسیدن دولت‌های میانه‌رو عبدالسلام و عبدالرحمن عارف تا حدی از تنش‌های موجود در روابط دو کشور کاسته شد که این آرامش تا روی کار آمدن رژیم بعث در سال ۱۳۴۷ ادامه یافت. ولی با روی کار آمدن رژیم بعث در عراق، دوره جدیدی از تیرگی روابط بین دو کشور آغاز شد و این تیرگی در روابط تا حد یک جنگ نظامی در سال ۱۳۵۹ هجری شمسی پیش رفت. اما پس از سقوط رژیم صدام و اشغال این کشور توسط آمریکا و روی کار آمدن یک حکومت شیعه مردم‌گرای دموکراتیک، تا حدود زیادی موانع همکاری میان دو کشور از میان برداشته شد و به تدریج دو کشور همگرایی‌هایی به سوی یکدیگر پیدا نمودند. تداوم سیاست تنش‌زدایی آغاز شده در دوران آقایان رفسنجانی و خاتمی، در دوران ریاست جمهوری آقای احمدی‌نژاد و همچنین روی کار آمدن نوری المالکی و جلال طالبانی در عراق که هر دو شیعه بوده و سال‌های زیادی را در ایران زندگی کرده بودند، باعث شد روابط دو کشور در سرازیری بهبود قرار گیرد.

شکل (۸-۱): مبادلات بازرگانی ایران و عراق

برخی از مهم‌ترین عوامل این بهبود در روابط را می‌توان به شرح ذیل برشمرد :

۱. نابودی رژیم بعث عراق که یک رژیم کاملاً دیکتاتوری بود و بر آرمان‌های پانعربیسیم تأکید داشت. این حکومت تحت سلطه کامل سنی‌ها بود و صدام به‌عنوان رهبر این حکومت، کاملاً ضد تشیع بود.

۲. تشکیل یک حکومت دموکراسی در کشور عراق که به اراده و خواست مردم عراق به‌وجود آمد. در این حکومت، دولت و ملت عراق تمایل فراوانی به برقراری روابط حسنه با ایران دارند و در ضمن دارای علایق و مشترکات فراوانی با دولت و ملت ایران هستند.

۳. روی کار آمدن نوری المالکی به‌عنوان نخست‌وزیر و جلال طالبانی به‌عنوان رئیس‌جمهور در عراق که سال‌های زیادی را در ایران سپری کرده و دارای مذهب شیعه می‌باشند و از برقراری روابط حسنه با دولت ایران بهشت استقبالی می‌کنند.

۴. تداوم سیاست تنش‌زدایی از سوی جمهوری اسلامی ایران در دوران آقای احمدی‌نژاد.

۵. کشور عراق در طول سال‌ها بهشت از متحدان شرقی و غربی خود ناامید شده بود و طی سالیان گذشته صدمات زیادی از جانب آنها دریافت کرده بود. در نتیجه، سیاست‌مداران جدید عراق با عبرت گرفتن از گذشته در صدد کسب تجربیات جدیدی در منطقه بودند که در این میان، دولت ایران

از هر جهت بهترین شرایط را دارا بود و مقامات عراقی نیز علاقه زیادی به برقراری رابطه با ایران از خود نشان می‌دادند.

۶. پس از سقوط صدام، روابط عراق با سایر کشورهای عربی منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای نیز افزایش یافت. در نتیجه، این کشورها عراق را به برقراری روابط حسنه با ایران تشویق می‌کردند تا بتوانند از ایران به‌عنوان یک همسایه قدرتمند برای اهداف خود استفاده کنند. ازجمله کشورهایی که خواهان برقراری روابط حسنه بین عراق و ایران بودند میتوان به لبنان، سوریه، فلسطین و غیره، اشاره کرد.

۷. یکی از عواملی که باعث وخامت در روابط ایران و عراق در زمان رژیم بعث می‌شد، بحث اکراد عراق بود که رژیم بعث عراق همواره ایران را به حمایت از شورشیان کرد علیه دولت عراق محکوم می‌کرد که با روی کار آمدن جلال طالبانی که خود اهلیتی کرد دارد و دارای روابط حسنه با دولت ایران می‌باشد، تا حدود زیادی این مشکل در روابط دو کشور حل شده‌است.

۸. یکی دیگر از عوامل بهبود در روابط این بود که در زمان صدام، سرکوب سیستماتیک روحانیت شیعه از سوی رژیم بعث، در دستور کار این رژیم بود، اما پس از سرنگونی صدام و رژیم بعث در عراق، یک حکومت شیعی در این کشور روی کار آمد و تمام فشارهایی که بر روی روحانیت شیعه بود نه‌تنها از بین رفت، بلکه آیت‌الله سیستانی به‌عنوان مرجع تقلید تشیع در عراق، به رکن تأثیرگذار در تصمیم‌گیری‌های دولت عراق تبدیل شده است.

۹. یکی دیگر از دلایل بهبود روابط ایران و عراق پس از سقوط صدام، عذرخواهی جلال طالبانی، رئیس‌جمهور این کشور، از دولت ایران به‌خاطر جنگ تحمیلی علیه ایران بود که وی اظهار داشت ملت عراق در آغاز این جنگ مقصر نبود، بلکه همه ما مجبور به اطاعت از دیکتاتوری بودیم که در رأس کار بود.

۱۰. از دیگر دلایل بهبود روابط ایران و عراق پس از سرنگونی صدام این است که رژیم صدام به‌شدت از سازمان مجاهدین خلق و منافقین که در عراق مستقر بودند حمایت می‌کرد و به‌عنوان یک حامی قدرتمند برای این گروه بود، اما پس از سرنگونی صدام، دولت جدید عراق نه‌تنها هیچ حمایتی از این سازمان نمی‌کند، بلکه با برچیدن پایگاه نظامی منافقین در عراق، باعث رضایت دولت ایران نیز شد.

۱۱. صدام و رژیم بعث به‌عنوان مانعی بزرگ در برقراری روابط بین ایران و سایر کشورهای عرب منطقه بودند و کشورهای عرب منطقه نیز به‌دلیل هراس از فشارهای دیکتاتور عراق بر کشورشان به‌خاطر رابطه با ایران، تمایل چندانی به برقراری رابطه با ایران از خود نشان نمی‌دادند. اما با سرنگونی صدام و کنار رفتن حزب بعث نه‌تنها رژیم کنونی عراق مانعی برای حضور ایران در جمع کشورهای عرب منطقه نیست، بلکه دولت کنونی عراق از گسترش روابط ایران با این کشورها استقبال می‌کند.

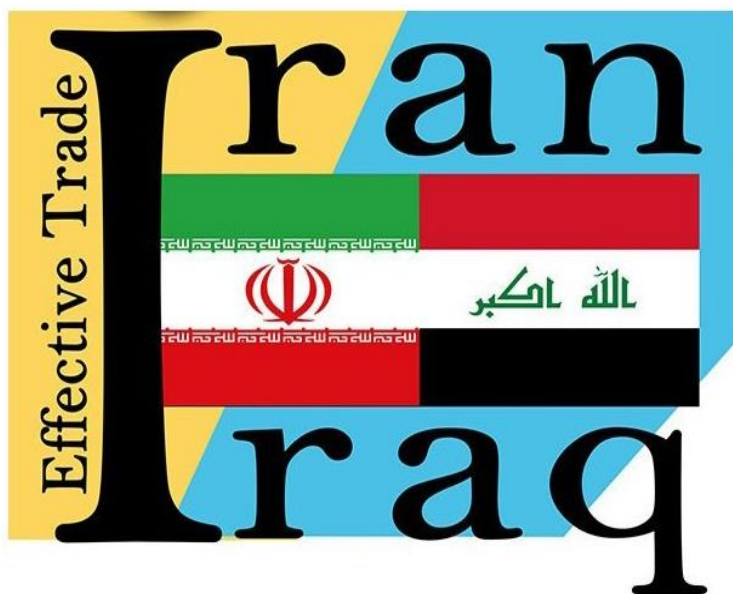
۱۲. یکی از نگرانی‌های دولت ایران در زمان استقرار حزب بعث و حکومت صدام حسین در عراق، کاهش همکاری‌های جهان عرب با جامعه شیعیان

عراق بود که سقوط رژیم بعث در عراق به شیعیان این کشور اجازه حضور بیشتری در تمام عرصه‌های ملی داده است و از این جهت نگرانی‌های ایران در این زمینه مرتفع گردیده است که این موضوع خود باعث گرایش بیش از پیش دو کشور به یکدیگر شده است تا با استقرار دو دولت شیعه در کنار یکدیگر سد محکمی را در برابر نفوذ بیگانگان در منطقه تشکیل دهند.

۱۳. صدام حسین و رژیم بعث همانند طالبان دشمن قسم خورده تشیع و ایرانیان بودند و وجود آنها در مرزهای غربی و شرقی کشور ایران، دولت و ملت ایران را به شدت آزار میداد و به عنوان یک نگرانی دائمی برای دولت مردان ایران به حساب می آمدند. با از بین رفتن رژیم طالبان، تمام نگرانی‌های ایران متوجه مرزهای غربی خود و حضور رهبر زخم خورده این کشور، یعنی صدام بود که از هر فرصتی برای ضربه زدن به ایران استفاده می کرد. در نتیجه، پس از سرنگون شدن صدام و حزب بعث در عراق، دولت ایران از این فرصت استفاده کرد و سعی در برقراری روابط خوب و حسنه با دولت جدید عراق نمود تا بتواند با این کار خیال خود را همچون مرزهای شرقی در غرب کشور نیز آسوده گرداند و با گسترش دوستی خود با دولت جدید عراق، نگرانی‌های خود را در این منطقه کاهش دهد.

۱۴. حمایت ایران از عراق در جنگ این کشور با گروه تروریستی داعش.

۱۵. پیاده روی بزرگ اربعین و همایش بیش از بیست میلیونی نفری شیعیان و پذیرایی عالی عراقی از زائران بخصوص مردم ایران.

شکل (۸-۲): مبادلات بازرگانی ایران و عراق

روابط اقتصادی و تجاری ایران و عراق را می‌توان به ۴ دوره زمانی تقسیم کرد، دوره انتظار (۸۲-۸۵)، دوره ساماندهی تجارت دو کشور (۸۵-۸۹)، دوره ماقبل داعش (۸۹-۹۳)، دوره سقوط قیمت نفت (۹۳-۹۶) و دوره بعد از سقوط داعش (۹۶-۹۷). وضعیت مبادلات دو کشور ایران و عراق در دوره اول به حدی بود که نوری المالکی در سفر خود به تهران در مهرماه ۸۵ رسماً بر تقویت روابط تجاری میان دو کشور، بویژه در حوزه تامین نیازهای کشورش تاکید کرد. در سال ۸۴ صادرات ایران به عراق تنها حدود ۷۹۰ میلیون دلار بود که این میزان در سال ۸۵ اندکی رشد کرد و به مرز یک میلیارد دلار نزدیک شد. تا سال ۸۵ مبادلات دو کشور روند کندی را طی کرد و با توجه به چند دهه تبلیغات ضد ایرانی بعثی‌ها و عدم آشنایی فعالان اقتصادی دو کشور از ظرفیت‌های طرفین، بازارهای عراق رقبت

چندانی به تجارت با ایران نشان نمی‌دادند و بیشتر این بازارها معطوف به ترکیه، اردن، عربستان و کشورهای عرب حوزه خلیج فارس بودند.

این روند به حدی کند پیش می‌رفت که بعد از ۳ سال از سقوط رژیم صدام، ارقام مربوط به مبادلات تجاری دو کشور، عدد زیر یک میلیارد دلار را نشان می‌دهد و در آبان ماه همین سال، یک ماه بعد از سفر نخست وزیر وقت عراق به ایران بود که ستاد توسعه روابط اقتصادی ایران و عراق تشکیل شد تا تجارت و مبادلات اقتصادی دو کشور را ساماندهی کند.

حجم مبادلات دو کشور از این هنگام که دوره برنامه ریزی شروع شد، بطور جهشی رشد قابل توجهی یافت بطوری که در سال ۸۹ حجم مبادلات تجاری دو کشور به ۴ میلیارد و ۴۳۹ میلیون دلار رسید که جهش نسبتاً خوبی را نسبت به دو سال قبل از آن نشان می‌داد که این رقم بالغ بر ۲ میلیارد و ۷۶۲ میلیون دلار در سال ۸۷ بود، اما رقم حدوداً ۴ و نیم میلیارد دلاری سال ۸۹ تنها مربوط به مبادلات تجاری بود و اگر بخش‌های دیگر از جمله مبادلات در حوزه انرژی میان دو کشور را نیز محاسبه کنیم، این رقم حتی به حدود ۷ میلیارد دلار هم می‌رسد. در این سال که از آن می‌توان به دوره ماقبل داعش نام برد، صادرات در بخش مهندسی و فنی تنها ۴۰۰ میلیون دلار بوده‌است و تعداد زائران و گردشگران عراقی که از ایران دیدن کرده بودند، تنها ۳۰۰ هزار نفر اعلام شده است. براساس آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران، سال ۹۰ مبادلات تجاری دو کشور ایران و عراق به رقم ۵ میلیارد و ۱۴۹ میلیون دلار رسید که دیگر مانند سال‌های قبل عمده آن مربوط به لبنیات و مواد غذایی نبود و کالاهای صنعتی و لوازم خانگی نیز به بازارهای

عراق راه پیدا کرد. در سال ۹۱ این رقم به ۶ میلیارد و ۲۴۹ میلیون دلار رسید و سال ۹۲ با اندکی کاهش حجم مبادلات دو طرف ۵ میلیارد و ۹۴۹ میلیون دلار اعلام شد و در سال ۹۳ این رقم بار دیگر از مرز ۶ میلیارد دلار گذشت. در دوره ماقبل داعش همچنان شاهد رشد فزاینده روابط تجاری ایران و عراق هستیم، اما از هنگام هجوم داعش به عراق و سقوط موصل، اتفاقات جدیدی در حوزه تجارت خارجی عراق رخ داد که مهم‌ترین آن تصمیم دولت عراق به کاهش ۳۰ درصدی واردات بود و آن هم ناشی از کاهش قیمت جهانی نفت و درگیر شدن دولت عراق با یک بحران اقتصادی فزاینده که از آن به دوره سقوط نفت یاد می‌شود. با این حال اعداد و ارقام اعلام شده از سوی مراجع دو کشور نشان می‌دهد که حجم مبادلات ایران و عراق نه تنها کاهش نشان نداد، بلکه تجارت ایران، بخشی از سهم ترک‌ها و سعودی‌ها را در بازار عراق نیز به خود اختصاص داد.

سال ۹۴ که اوج جنگ علیه داعش بود و کشور عراق به شدت از کمبود و کسری بودجه رنج می‌برد و واردات این کشور افت شدیدی کرده بود، اما مبادلات تجاری عراق با ایران بازهم افزایش نشان داد و براساس گزارش گمرک ایران به ۶ میلیارد و ۲۳۷ میلیون دلار رسید. این در حالی است که ارقام اعلام شده تنها مبادلات غیر نفتی را شامل می‌شود و ارزش کلی مبادلات دو کشور بعضاً تا دو برابر این رقم در طول این سال‌ها نیز رسید، بطوری که منابع گمرک عراق حجم مبادلات کلی دو کشور در سال ۲۰۱۴ را تا حدود ۱۴ میلیارد دلار اعلام کردند که علاوه بر کالا، فراورده‌های نفتی، خدمات فنی و مهندسی و صادرات انرژی از جمله برق را نیز شامل می‌شود.

۷ ماهه اول سال ۹۵ نیز حجم مبادلات تجاری دو کشور ۳ میلیارد و ۴۸۴ میلیون دلار اعلام شده است که تا پایان سال شمسی این رقم به حدود ۶ و نیم میلیارد دلار رسید. اما نکته مهم در حصول به رقم یاد شده اینجاست که دولت عراق برای دومین بار طی دو سال واردات خود را به میزان ۱۰ درصد کاهش داد و به اضافه ۳۰ درصد کاهش واردات در سال ۲۰۱۳، سرجمع عراقی‌ها ۴۰ درصد واردات خود را نسبت به قبل از حمله داعش کاهش داده بودند.

دوره سقوط نفت را برای عراقی‌ها باید دوره سخت ریاضتی تلقی کرد، بطوری که این کشور مجبور شد تمامی پروژه‌های عمرانی خود را در سراسر این کشور متوقف کنند و بودجه ۱۰۰ میلیارد دلاری سال ۹۳ را در سال ۹۴ با رقم ۴۵ میلیارد دلار ببندند. دولت عراق حتی در پرداخت حقوق کارکنان خود نیز دچار مشکل شد و طی دو سال ۹۳ و ۹۴ و بعضاً ۶ ماهه اول ۹۵ مجبور شد حقوق کارکنان و حتی نیروهای نظامی خود را با تاخیرهای دو تا سه ماهه پرداخت کند. این در حالی است که براساس گزارش‌های موجود تنها حجم خدمات فنی و مهندسی ایران از ۴۰۰ میلیون دلار در سال ۸۹ به ۴ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار در ۹۳ رسید و صادرات برق ایران به عراق هم عدد یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار را نشان داد. روابط دو کشور در حوزه‌هایی مانند گردشگری و زیارتی نیز با همین روند جهشی همراه بود، بطوری که از ۳۰۰ هزار سفر عراقی‌ها به ایران در سال ۸۹، به رقم بیش از ۲ و نیم میلیون نفر در سال ۹۴ رسیدیم.

در دوره بعد از سقوط داعش با توجه به کمک ایران به عراق در آزادسازی این کشور از دست گروه تروریستی داعش و همچنین پیاده روی اربعین باعث بوجود

آمدن همبستگی بین ملت و دولت عراق و ایران گردید. به همین سبب باعث افزایش حجم مبادلات بین دو کشور شد که در سال ۹۷ حدود ۱۲ میلیارد دلار بوده است. میزان واردات کشور عراق از جمهوری اسلامی حدود ۶ میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلار بوده است و ۲۱ درصد از کالاهای غیر نفتی ایران وارد بازار کشور عراق شده است. اما بدلیل کم کاری متولیان تولید و دولت و عدم ارائه کالای با کیفیت در بازار عراق و بازاریابی نامناسب کشور امارات متحده عربی، ترکیه و چین درصد بیشتری از بازار این کشور را نسبت به ایران به خود اختصاص داده‌اند.

۸-۲- وضعیت مبادلات بازرگانی عراق با ایران

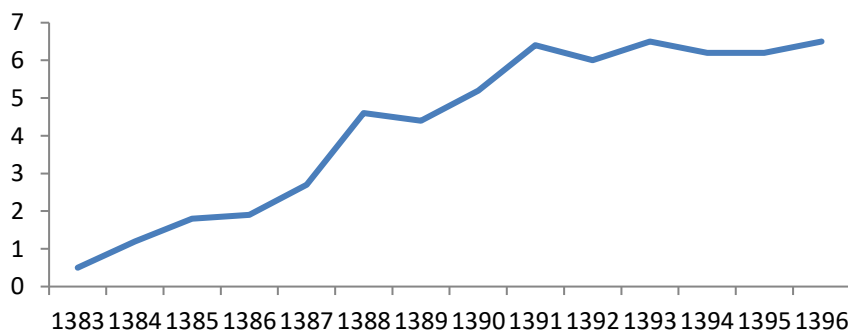
تراز تجاری جمهوری اسلامی ایران با عراق در سال‌های اخیر همواره با روند مثبت همراه بوده است. در سال ۱۳۹۶ میلادی تراز تجاری ایران با عراق به میزان ۶۳۸۹ میلیون دلار مثبت بوده است روند تراز تجاری ایران با عراق در سال ۱۳۹۵ با به ۶۱۴۰ میلیون دلار و در سال ۱۳۹۴ میلادی به ۶۱۴۰ میلیون دلار مثبت رسیده است. جدول ذیل روند تراز تجاری ایران با عراق طی سالهای ۲۰۱۷-۲۰۱۵ را نشان می‌دهد.

جدول (۸-۱): روند تراز تجاری ایران با عراق طی سالهای ۲۰۱۷-۲۰۱۵

سال	صادرات (میلیون دلار)	واردات (میلیون دلار)	تراز تجاری	روند تغییر تراز تجاری
-----	-------------------------	-------------------------	------------	--------------------------

به نفع ایران پیش رفته	۶۳۸۹	۸۹	۶۴۷۸	۱۳۹۶
به نفع ایران پیش رفته	۶۱۴۰	۵۷	۶۱۹۷	۱۳۹۵
به نفع ایران پیش رفته	۶۱۴۰	۳۹	۶۱۸۸	۱۳۹۴

در سال ۱۳۹۴ ارزش صادرات جمهوری اسلامی ایران به عراق معادل ۶۱۸۸ میلیون دلار بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۶۱۹۷ میلیون دلار افزایش یافته است. این میزان صادرات در سال ۱۳۹۶ با افزایش روبه رو شد به ۶۴۷۸ میلیون دلار افزایش یافته است. بنابراین، ارزش صادرات ایران به عراق در طول دوره سیزده ساله رشد زیادی داشته است. نمودار ذیل ارزش صادرات ایران (میلیارد دلار) به عراق طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۹۶ را نشان می‌دهد.

شکل (۸-۳): ارزش صادرات ایران به عراق (میلیارد دلار)

روابط تجاری جمهوری اسلامی ایران با عراق طی سال‌های اخیر از رشد قابل توجهی برخوردار بوده‌است به‌طوری‌که در حال حاضر عراق به عنوان یکی از بهترین بازارهای صادراتی کشورمان به حساب می‌آید. بر اساس نتایج حاصل از آمار مقدماتی گمرک جمهوری اسلامی ایران طی ۴ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ (ارزش صادرات قطعی کالای غیر نفتی بدون احتساب میعانات گازی به عراق در حدود ۲۰۵۲ میلیون دلار بوده است)، عراق به عنوان دومین شریک بزرگ صادراتی ایران به شمار می‌رود. در روابط تجاری بین دو کشور تراز تجاری همواره به نفع ایران مثبت بوده است و رقم واردات ایران از عراق بسیار ناچیز می‌باشد.

نکته قابل توجه آنکه، هر چند روند صادرات ایران به عراق طی سال‌های اخیر دارای رشد می‌باشد اما این بدان معنا نیست که ما در این زمینه خیلی خوب عمل کرده‌ایم، بلکه این کشور به شدت نیازمند به واردات کالاهای ضروری خود بوده و در حال حاضر با توجه شرایط سیاسی و امنیتی، ایران سهل‌الوصول‌ترین بازار برای عراق جهت تامین مایحتاج مصرفی‌اش می‌باشد. باید توجه داشت که با افزایش امنیت و ثبات در عراق، ایران قطعاً رقبای سختی را خواهد داشت. با توجه به اینکه کشور عراق برای سالهای ۲۰۱۹-۲۰۱۴ قصد توسعه بخش‌های کشاورزی، نفت، برق، صنایع تبدیلی، حمل و نقل، ساخت و ساز، آموزش و پرورش را دارد، سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها نیز می‌تواند راه‌گشا باشد.

کل صادرات ایران به عراق در سال ۲۰۱۰ میلادی، به ۹۱ گروه کالایی و در سه سال گذشته به ۹۶ گروه کالایی مندرج در جدول ذیل محدود می‌شود. اقلام عمده صادراتی ایران به عراق در سه سال گذشته عمدتاً شامل سبزیجات و نباتات، میوه‌های

خوراکی مانند سیب، سوخت‌های معدنی، گوجه فرنگی، پسته، کف‌پوش‌های مصنوعی، مواد پلاستیکی، آهن، فولاد، دیگهای بخار و آبگرم، فراورده‌های غلات، محصولات سرامیکی و نوشیدنی‌ها، محصولات سرامیکی می‌شود.

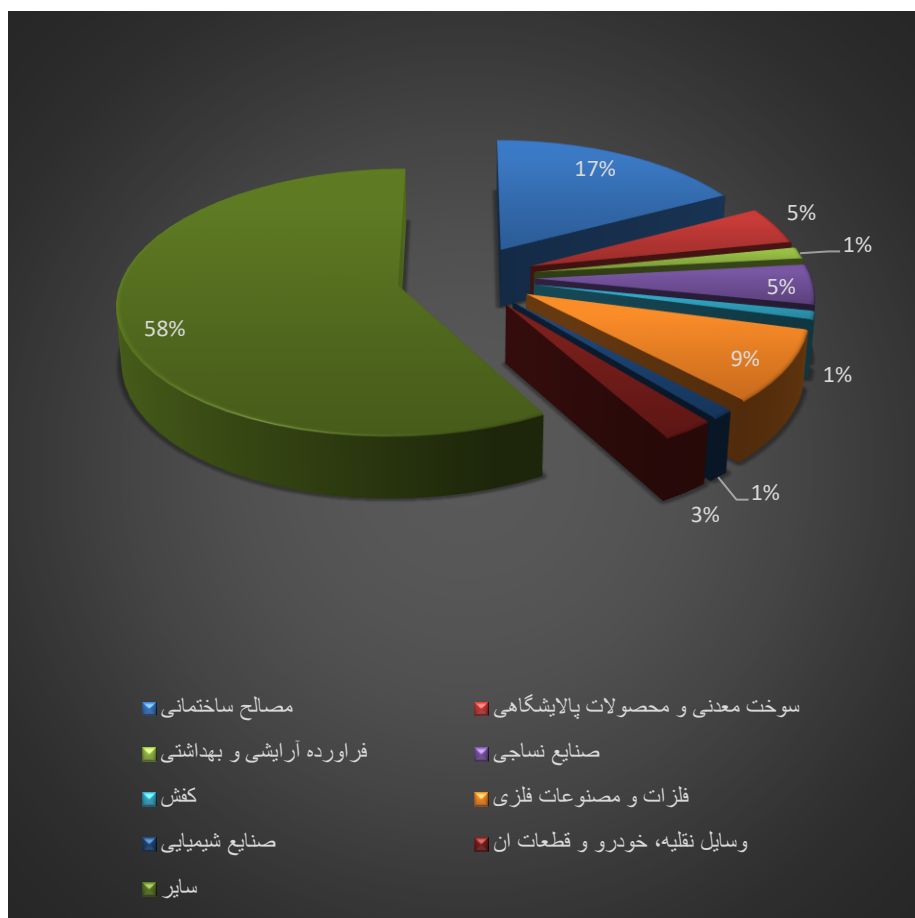
جدول (۸-۲): گروه‌های مهم صادراتی ایران به کشور عراق (ارزش به میلیون دلار ۲۰۱۷)

گروه‌های مهم صادراتی ایران به کشور عراق (ارزش به میلیون دلار ۲۰۱۷)		
ردیف	موضوع	میزان صادرات
۱	پلاستیک و محصولات ساخته شده	۱۲۰۲
۲	شیر و محصولات لبنی	۵۱۸
۳	ماشین آلات-آبگرمکن راکتورهای هسته ای	۴۲۲
۴	سبزیجات، نباتات	۳۳۵
۵	میوه‌های خوراکی	۳۸۱
۶	محصولات سرامیکی	۳۰۷,۵
۷	فراآورده‌ها از سبزیجات، میوه‌ها یا از سایر اجزاء نباتات	۲۸۷
۸	محصولات از آهن و فولاد	۲۱۰
۹	آهن و فولاد	۱۹۶
۱۰	فراآورده‌های غلات، آرد، نشاسته، فکول یا شیر، نان‌های شیرینی	۱۹۲

۱۴۸	نمک، گوگرد، سنگ	۱۱
۱۴۴	فرآورده‌های خوراکی گوناگون	۱۲
۱۲۷	سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی	۱۳
۱۰۳	تامین تجهیزات و ماشین آلات برقی اجزا و قطعات آن	۱۴

"منبع: trademap.org"

همان‌طور که در بخش قبلی گروه‌های کالای وارداتی کشور عراق بیان شد، در این بخش برخی از گروه کالایی که ایران در آن سهم مناسبی از بازار عراق را دارد مورد بررسی قرار می‌دهیم.

شکل (۸-۴): سهم ایران در بازار عراق

عمده کالای صادراتی ایران به عراق در صنایع ساختمانی عبارتند از سیمان، کاشی و سرامیک، بلوک سیمانی، آجر، سنگ تراش داده شده، شیشه جهت تزئینات و شیشه فلوت است که ۵۵ درصد از حجم واردات عراق را از بازارهای جهانی شامل می‌شود. ارزش سهم ایران از واردات ۲ میلیارد دلاری صنایع ساختمانی عراق، یک میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلار است.

دومین مرتبه صادرات ایران به عراق را سوخت‌های معدنی و محصولات پالایشگاهی به خود اختصاص داده که از ارزش ۶۱۶ میلیون دلاری بازار جهانی واردات عراق ۲۹۴ میلیون دلار آن (معادل ۴۸ درصد) به ایران تعلق دارد و شامل پروپان مایع، روغن‌های نفتی، مخلوط قیر و موم معدنی است.

ایران بعد از کشورهای ترکیه و اردن رتبه سوم را در صادرات فرآورده‌های آرایشی و بهداشتی به کشور عراق دارد. ارزش واردات فرآورده‌های آرایشی و بهداشتی عراق ۴۳۰ میلیون دلار است که سهم ایران از این میزان واردات ۹۰ میلیون دلار و شامل فرآورده‌های شستشو (۸۷ میلیون و ۸۰۰ هزار دلار) و انواع صابون (یک میلیون و ۶۰۰ هزار دلار) است.

کشور عراق در زمینه صنایع نساجی نیز وضعیت مناسبی ندارد و مبلغی بالغ بر ۲ میلیارد و ۸۰۰ میلیون دلار از سهم واردات خود را به این حوزه اختصاص داده است که ۳۱۲ میلیون دلار از این میزان واردات به ایران اختصاص دارد (یعنی معادل ۱۱ درصد). نکته قابل توجه این است که چین و ترکیه در این زمینه قوی سبقت را از ایران ربوده‌اند و ایران در رتبه سوم قرار دارد. سهم ایران در بحث صادرات کفش ۶۵ میلیون دلار، لباس کشفاف ۱۶ میلیون دلار، لباس غیرکشفاف ۱۵ میلیون دلار و فرش و سایر کفپوش‌ها نیز ۹ میلیون و ۳۰۰ هزار دلار است.

میزان واردات فلزات و مصنوعات فلزی کشور عراق پنج میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار است که ایران صادرات آهن، فولاد و آلومینیوم ۵۶۰ میلیون دلار از این مبلغ را به خود اختصاص داده و در رتبه سوم صادرات به کشور عراق قرار دارد.

بیسکویت، آدامس، رب گوجه فرنگی، انواع مخمر، انواع چربی‌های حیوانی، انواع روغن نباتی و روغن پالم از عمده محصولات غذایی هستند که ایران به کشور عراق

صادر می‌کند و ارزش این صادرات ۲۹ میلیون دلار است که ۹ درصد از ۳۴۴ میلیون دلار واردات عراق را در این بخش شامل می‌شود.

ارزش واردات صنایع شیمیایی عراق از بازارهای جهانی ۳۳۲ میلیون دلار است که ایران با صادرات رنگ ساختمان به ارزش ۱۹ میلیون دلار، صفحه‌ها و ورق به ارزش ۹ میلیون دلار، اکسید آلومینیوم به ارزش ۸ میلیون دلار، لوله و شیلنگ به ارزش ۶ میلیون و ۳۰۰ هزار دلار و در مجموع به ارزش ۷۵ میلیون دلار رتبه چهارم را در صادرات صنایع شیمیایی به عراق دارد.

در بحث صادرات صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی به عراق ایران تنها در زمینه صادرات آنتی بیوتیک و داروهای متشکل از محصولات مختلط و آنتی سرم فعالیت می‌کند و ارزش صادراتی این محصولات به کشور عراق که با توجه به جنگ و شرایط ناامنی این کشور نیاز شدیدی به این اقلام دارد تنها ۴ میلیون دلار است. خودروهای سواری، بدنه خودرو، اجزا و قطعات وسایل نقلیه، تراکتور و تریلر از جمله صادرات کشورمان در حوزه وسایل نقلیه به عراق است که از ۴ میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار واردات عراق تنها ۱۷۳ میلیون دلار را به خود اختصاص داده و در حقیقت چهار درصد بازار این کشور است.

کشورهای ترکیه، چین و ایتالیا رتبه‌های یکم تا سوم صادرات مبلمان و وسایل روشنایی را به کشور عراق دارند و ایران در این حوزه رتبه پنجم را کسب کرده است و ۲۰ میلیون دلار صادرات دارد.

کیف و چمدان، لباس از پوست چرم طبیعی، چرم دوباره ساخته شده از اقلام وارداتی کشور عراق است که ۷۵ میلیون دلار از مجموع واردات این کشور را به خود

اختصاص داده و سهم ایران از این میزان ۲,۷ درصد (به ارزش ۲ میلیون دلار) است.

در ادامه این بخش رقبای ایران را در گروه کالاهای مختلف در سال ۲۰۱۷ مورد بررسی قرار می‌دهیم.

جدول (۸-۳): رقبای ایران را در گروه کالاهای مختلف در سال ۲۰۱۷

گروه محصولات	نمک، گوگرد، سنگ
رقبای ایران	امارات، ترکیه، هند، عمان، چین
رتبه ایران	اول
گروه محصولات	پلاستیک و محصولات ساخته شده از آن
رقبای ایران	ترکیه، چین، ژاپن، امارات، عربستان
رتبه ایران	اول
گروه محصولات	سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی
رقبای ایران	امارات، هند، ترکیه، عمان، آلمان
رتبه ایران	سوم
گروه محصولات	محصولات سرامیکی
رقبای ایران	چین، هند، ترکیه، اسپانیا، امارات
رتبه ایران	اول
گروه محصولات	میوه خوراکی

ترکیه، کویت، اکوادور، امارات، مصر	رقیب‌های ایران
اول	رتبه ایران
شیر و محصولات لبنی	گروه محصولات
ترکیه، امارات، عربستان، بلژیک، عمان	رقیب‌های ایران
اول	رتبه ایران
ماشین آلات-آبگرمکن راکتورهای هسته ای و...	گروه محصولات
چین، امارات، ایتالیا، کره، ترکیه	رقیب‌های ایران
سوم	رتبه ایران
محصولات از آهن و فولاد	گروه محصولات
چین، ترکیه، کره، امارات، ژاپن	رقیب‌های ایران
سوم	رتبه ایران
سبزیجات، نباتات	گروه محصولات
ترکیه، مصر، امارات، اردن، هلند	رقیب‌های ایران
اول	رتبه ایران
وسایل نقلیه زمینی غیر از تراموا، راه آهن	گروه محصولات
امارات، کره، کویت، چین، ایالات متحده آمریکا، ژاپن، عربستان	رقیب‌های ایران
هشتم	رتبه ایران

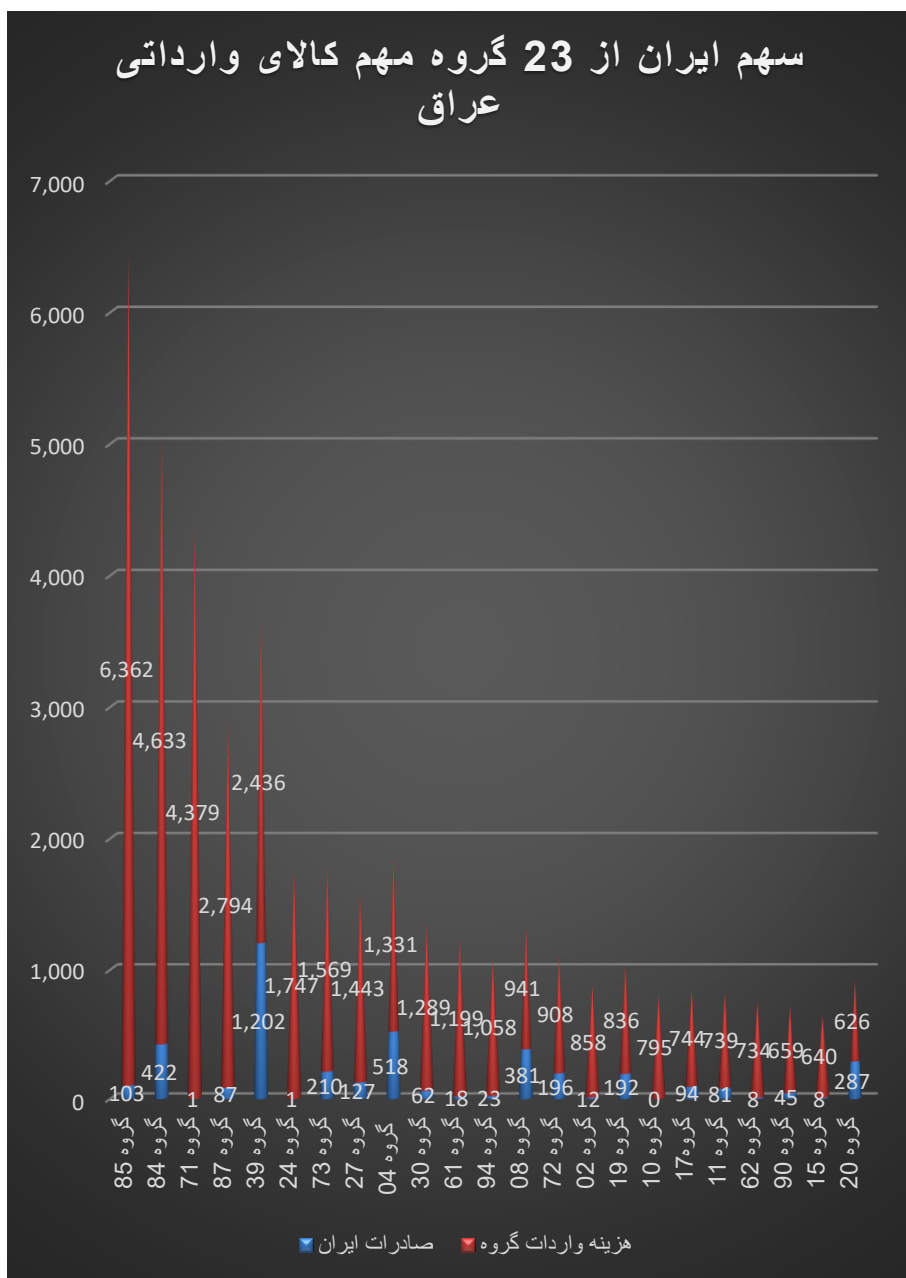
فرآورده‌ها از سبزیجات، میوه‌ها یا از سایر اجزاء نباتات	گروه محصولات
ترکیه، امارات، چین، عربستان، مصر	رقیب‌های ایران
اول	رتبه ایران
آهن و فولاد	گروه محصولات
اوکراین، ترکیه، چین، اردن، روسیه	رقیب‌های ایران
سوم	رتبه ایران
فرآورده‌های غلات، آرد، نشاسته، فکول یا شیر، نان‌های شیرینی	گروه محصولات
ترکیه، ایرلند، اردن، فرانسه، عربستان	رقیب‌های ایران
دوم	رتبه ایران
فرآورده‌های خوراکی گوناگون	گروه محصولات
ترکیه، امارات، چین، آلمان، کویت	رقیب‌های ایران
اول	رتبه ایران
تامین تجهیزات و ماشین آلات برقی اجزا و قطعات آن	گروه محصولات
	رقیب‌های ایران
ششم	رتبه ایران

"منبع: trademap.org"

ایران برای صادرات به عراق به عنوان یکی از بزرگ‌ترین طرف صادراتی خود در محصولات "مواد غذایی، مصالح ساختمانی، مواد شوینده و بهداشتی، دارو و تجهیزات پزشکی، لوازم خانگی، ماشین‌آلات صنعتی، انواع پوشاک، کیف و کفش، انواع خودرو و لوازم یدکی، تجهیزات صنعت نفت، برق و آب و فاضلاب" دارای مزیت نسبی آشکار شده‌است.

۸-۳- بررسی سهم ایران از کالاهای مهم وارداتی عراق

با توجه به شکل ذیل نمایان هست که ایران در ۱۲ گروه کالاهای مهم وارداتی عراق که بیش از ۶۰ درصد واردات این کشور را تشکیل می‌دهند فقط در گروه ۳۹ و گروه ۴ مناسب اقدام شده و توانسته سهم مناسبی از بازار عراق را داشته‌باشد ولی در بقیه گروه‌ها ضعیف عمل کرده‌است. سهم ایران از این ۱۲ گروه مهم کالای وارداتی عراق فقط ۶ درصد می‌باشد. ایران در ۲۳ گروه مهم که ۷۸ درصد ارزش کالاهای مهم وارداتی کشور عراق را تشکیل می‌دهند سهم کشور حدود ۸ درصد از واردات در بازار عراق دارد.

شکل (۸-۵): سهم ایران در بازار عراق

۸-۴- نکات قابل ملاحظه در تجارت با عراق

خوشبختانه طی سالیان گذشته بعد از سقوط صدام حسین، همواره رابطه اقتصادی و ارتباط میان دو کشور مطلوب و رو به رشد بوده است. از جمله موارد انجام شده در این ارتباط:

- ✓ صادرات سالیانه بیش از ۲۵۰۰۰ تن کالاهای اساسی به عراق
- ✓ حجم مبادلات بیش از ۱۲ میلیارد دلار در سال
- ✓ حضور بیش از میلیون‌ها نفر ایرانی در عراق و حضور صدها هزار زائرین عراقی در ایران
- ✓ ساخت مجتمع‌های مسکونی و مدارس و مراکز درمانی و تونل و غیره، از سوی ایرانی‌ها طی سال‌های گذشته
- ✓ حضور صنایع خودروسازی سایپا و ایران خودرو در عراق که کاملاً چشمگیر است
- ✓ حضور صنایع غذایی و مصالح ساختمانی و موارد دیگر که قابل مشاهده است
- ✓ لغو ویزای سیاسی و خدمت که در انتهای سال ۹۳ برای دو طرف تصویب شده است
- ✓ حضور موثر ایرانیان و تولید کنندگان در نمایشگاه‌های عراق و کردستان عراق
- ✓ حضور دائمی هیئت‌های تجاری ایران در عراق

✓ برگزاری چندین نشست و همایش و امضای تفاهم نامه و تشکیل

ستادهای مشترک سرمایه‌گذاری ایران و عراق

✓ حذف بازرسی و کنترل کالاهای ایرانی در مرز عراق و بازرسی در مبدا

با همکاری استاندارد ایران که در سال ۱۳۹۳ محقق شده است

قانون سرمایه‌گذاری مطلوب و قابل تامل در عراق که تسهیلات و تضمین‌های لازم به سرمایه‌گذاران ایرانی را فراهم آورده است و اقامت را آسان و ۱۰ سال معافیت از عوارض و مالیات برای سرمایه‌گذاران ایجاد کرده است. با این اوصاف می‌توانیم بگوییم که رابطه اقتصادی و صنعتی و خدماتی ایران و عراق طی سال‌های گذشته بسیار چشمگیر بوده است و در طی یکی دو سال گذشته نیز از آنجا که اهمیت این موضوع برای دولت و اقتصاد ایران بیش از پیش آشکار گشته، اهتمام به توسعه روابط از سوی طرف ایرانی قابل ستایش است. این موضوع در کنار همراهی و نیاز دولت و اقتصاد عراق به اقتصاد و صنعت و خدمات ایران، می‌تواند وضعیت مطلوبی برای آینده روابط اقتصادی فراهم آورد.

برای تجارت با عراق و مراودات مالی با تجار این کشور دانستن نکات اولیه و مهم ضروری است که در این مطلب به آن می‌پردازیم:

✓ مهم‌ترین سیستم ارتباطی در عراق "ایمیل" می‌باشد

✓ بهتر است مکاتبات، کاتالوگ‌ها و غیره به زبان عربی باشد و در مرحله دوم

انگلیسی

✓ عمده فروشی و خرده فروشی کالا در عراق امکان پذیر است

- ✓ امکان خرید و اجاره انواع ملک‌های مسکونی و تجاری در عراق موجود است
- ✓ هم اکنون امکان ارسال و دریافت وجوهات، حوالجات و تعاملات از طریق اعتبارات اسنادی و گشایش اعتبار LC با کشور عراق موجود است
- ✓ خرید نقدی درب کارخانه در ایران و یا تحویل مرز گمرکی توسط تجار عراقی روش‌های رایج و مورد درخواست بازار عراق است
- ✓ چنانچه قصد تجارت با عراق را دارید حتما یک کارمند آشنا به زبان عربی در کنار خود داشته باشید
- ✓ تجارت با استان‌های شمالی عراق و حریم کردستان کمی متفاوت از بخش عربی است. بهتر است در آن اقلیم همه مکاتبات و بازاریابی به زبان کردی باشد
- ✓ قبل از ارسال کالا باید به مرزهای گمرکی و بازارچه‌های مرزی از باز بودن گمرکات غربی کشور مطمئن شد
- ✓ ۸۰ درصد بازار عراق در انحصار بخش‌های دولتی می‌باشد، ۱۵ درصد افراد با نفوذ و تنها ۵ درصد متعلق به بازرگانان آزاد است
- ✓ برای فروش به دولت و یا مشارکت در مناقصات عراق باید در عراق شرکت به ثبت رسانده شود
- ✓ با توجه به اوضاع بی ثبات عراق و عدم وجود سیستم انتظامی و قضایی مدون، یافتن افراد و شرکت‌های عراقی جهت وصول مطالبات بسیار مشکل است، لذا بهتر است تعاملات بصورت نقدی یا اعتبارات اسنادی باشد

- ✓ با افزایش امنیت و ثبات کشور عراق به تدریج حضور شرکت‌های خارجی بیشتر و رویکرد دولت و تجار عراقی نیز به دیگر کشورهای جهان متمایل خواهد گشت، لذا بهتر است شرکتهای ایرانی نسبت به استقرار خود، تبلیغات و کنترل کیفیت کالای خود به فوریت برنامه ریزی نمایند
- ✓ به جهت نامناسب بودن بستر ایجاد کارخانجات در عراق از جمله مشکل برق، سوخت و غیره تا چند سال آینده همچنان کشور عراق نیاز به واردات کالا دارد اما بهترین پیشنهاد مشارکت دادن تجار عراقی در سهام کارخانجات تولیدی ایرانی می‌باشد
- ✓ امکان سفر هوایی به بغداد و اربیل از تهران جهت بازدید از بازار و ملاقات با تجار و اتحادیه‌ها اقتصادی عراق میسر است
- ✓ حمل و نقل کالا و مسافر در حال حاضر به نقطه صفر مرزی محدود می‌گردد، به جهت ادامه مسیر می‌باید از وسایل حمل و نقل کشور عراق استفاده نمود
- ✓ روزانه بیش از ۳۰۰۰ عراقی به منظور تجارت، زیارت، گردشگری، دیدار از آشنایان، مراجعه به بیمارستان‌ها و غیره وارد خاک ایران می‌گردند که می‌توان نهایت بهره‌برداری را از حضور آنان نمود
- ✓ عدم رعایت استاندارد در تولید و بسته‌بندی یکی از مهم‌ترین دلایل سلب اعتماد طرف عراقی نسبت به محصولات ایران بوده است. اگر خواستار تداوم صادراتی محصولات کشاورزی به کشور عراق و سایر کشورهای منطقه هستیم باید تنها به محصولاتی اجازه صادرات داده‌شود که دارای کیفیت، برند و بسته‌بندی مناسب هستند

- ✓ ایجاد مراکز تولیدی با سرمایه‌گذاری مشترک در داخل کشور عراق و تولید محصولات باکیفیت در این کشور با اهداف صادراتی، ایجاد نمایشگاه‌های اختصاصی جمهوری اسلامی در عراق از جمله پیشنهادها برای ایجاد روابط تجاری مناسب با عراق است
- ✓ باوجود اینکه روی کالاهای صادراتی از ایران قیمت درج‌شده است اما در برخی موارد عراق نسبت به قیمت‌گذاری بر روی کالاها دست می‌زند که گاهی موجب افت قیمت کالا شده و مشکلاتی را برای صادرکننده به وجود می‌آورد که برای حل این مشکل لازم به مدیریت و نظر واحد، در نتیجه ارائه آماری یکسان از مرجع واحد لازم است تا با حل این مشکل صادرکننده‌های بخش خصوصی و دولتی دیگر در مرزها دچار مشکل نخواهند شد
- ✓ کشور سوریه باوجود اینکه درگیر جنگ‌های داخلی و خارجی است، ولی باز صادرات محصولات کشاورزی خود را توسط کامیون‌های یخچال دار مجهز انجام می‌دهد و این در رسید کالای کیفیت به دست مردم و استقبال مردم از این کالا نقش بسزایی دارد. این در حالی است که در نقاط جنوب کشور ایران به دلیل بالا بودن دما هوا و استفاده از حمل و نقل‌های سنتی در بیش‌تر مواقع محصولات کشاورزی تا ۲۴ ساعت در مرز می‌ماند که در برخی از محصولات باعث فساد و یا خرابی محصول شده و هیچ‌گونه ارزشی برای خرید از طرف مردم عراق نداشته و ذهنیت مردم نیز به کالای ایرانی دچار تزلزل می‌شود. هم‌چنین مرز تجاری و زیارتی بین ایران و عراق نیز باید از هم تفکیک شود تا در همه‌ی ایام سال بتوان به راحتی اقلام صادراتی

را به این کشور ارسال کرد تا تاجران ایام محرم و اربعین را که بهترین زمان برای صدور کالا به این کشور است را از دست ندهند.

✓ برای حضور در بازار عراق و رقابت با کشورهای دیگر که در این بازار سهمی دارند باید نسبت به بسته‌بندی محصولات مطابق با فرهنگ و رسوم مردم این کشور توجه جدی شود. البته این نوع بسته‌بندی نباید هزینه تمام‌شده محصول را به صورت چشم‌گیری بالا ببرد زیرا کشورهایمانند سوریه و ترکیه که در بازار عراق حضور دارند از طرف دولت برای بسته‌بندی محصولات خود جهت صادرات یارانه دریافت می‌کنند و این امر می‌تواند برای تولیدکنندگان ایرانی که هیچ‌گونه یارانه‌ای دریافت نمی‌کنند گران تمام‌شده و با بالا رفتن هزینه بسته‌بندی محصولات به همین راحتی بازار عراق را از دست بدهند

✓ تجار و تولیدکنندگان ایرانی باید با برند سازی مناسب برای محصولات ایرانی و تبلیغات مناسب به خصوص در ایام اربعین حسینی به دنبال حداقل سود از صادرات به کشور عراق باشند تا بتواند با کشورهای دیگر که محصولی مشابه تولید می‌کنند رقابت کنند. در این صورت نتیجه آن خواهد بود که با اعتمادسازی در اذهان مصرف‌کننده و بالا رفتن شمار صادرات انتظار سودی که از کالای مورد انتظار بود تحقق پیدا می‌کند و با تثبیت جایگاه این کالا در بین مردم می‌تواند به سودهای بالاتر نیز دست پیدا نمود

✓ با توجه به آزادسازی اکثر مناطق عراق از دست داعش این روزها این مناطق به اکثر اقلام مصرفی و حتی غیر مصرفی به خصوص مصالح ساختمانی برای

بازسازی شهرها و محله‌های خود احتیاج دارند و طوری که آن‌ها حتی نیاز به اقلامی مانند بیل و کلنگ را نیز به کنسولگری ایران اعلام کرده‌اند. به‌طور کلی نباید این نکته را فراموش کرد که کشور عراق از منابع مالی و ثروت زیادی برخوردار است و حدود ۹۵ درصد اقلام موردنیاز این کشور از طریق واردات تأمین می‌شود. لذا کشور ما نباید این فرصت و بازار خوب را از دست دهد و باید با تنوع در صادرات جایگاه خود را در بازار عراق به دست آورد

✓ مذاکره در امور بازرگانی از ابزارهای اصلی محسوب می‌شود، یک مذاکره کننده در امور بازرگانی باید علاوه بر تسلط بر بازار هدف و در اختیار داشتن اطلاعات فنی و مالی طرف مذاکره، چیرگی خاصی بر حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بازار هدف داشته باشد، شاید به این دلیل بوده است که بازرگانان در ایام قدیم متخصصینی بوده‌اند که می‌توانستند در حوزه‌های مختلف از جمله فرهنگی و سیاسی نیز ابراز عقیده نمایند و حتی تجار در مجالس شورا جایگاه ویژه‌ای داشتند. اما می‌توان گفت، کشور ما علی‌رغم پیشرفت‌های فراوان در حوزه فن‌آوری و تولید بی‌شماری از محصولات صنعتی به دلیل عدم معرفی مناسب این محصولات در بازارهای هدف خود نتوانسته است جایگاه مناسبی برای فروش این محصولات ایجاد نماید، از طرفی دیگر کشورهایی که می‌توانند در جایگاه بازارهای هدف ایران قرار گیرند و از نظر موقعیت جغرافیایی برای ایران مزیت رقابتی محسوب می‌شوند، آشنایی کاملی با این محصولات در ایران ندارند و سال‌هاست که این‌گونه نیازهای خود را به‌جای تأمین از ایران از کشورهای

اروپایی و یا سایر کشورهای دوردست و باقیمت‌های گزاف تأمین نموده‌اند، این موضوع به‌دفعات در کشورهای مختلف برای محصولات ایرانی به وجود آمده است

فصل نهم

ملزومات ورود به بازار عراق

۹-۱- مقدمه

تجربه شکست بازار آسیای میانه برای تجار ایرانی در دهه ۹۰ میلادی به گونه‌ای تنبیه کننده بود که به نظر می‌رسید درس عبرتی خواهیم گرفت. اما این بیداری باعث نشد که صادرکنندگان و تجار ایرانی به خود آمده و راه‌های بهتری را پیش گیرند. یکی از موضوعات اصلی شکست بازار در آسیای میانه این بود که در این بازار تجار و بازرگانان ایرانی چندان به موضوع بسته‌بندی و مارکتینگ توجهی نداشته و همین عاملی بود که در بازار عراق هم این تجربه به نوعی تکرار شود. در این نوشتار سعی شده که تجربه جذب و دفع بازار عراق از حیث بسته‌بندی و بازاریابی مورد توجه قرار گیرد.

با افزایش جمعیت، رشد تکنولوژی و افزایش سطح استانداردهای زندگی در جوامع امروزی، مصرف محصولات با محتوای بسته‌بندی‌های کوچک افزایش یافته است. جامعه مصرفی نیازمند محصولاتی با سایزها و بسته‌بندی‌های متفاوت بوده و اهمیت صنعت بسته‌بندی به تدریج برای بنگاه‌ها و برنامه‌ریزان اقتصادی در حال آشکار شدن است. بسته‌بندی را می‌توان به عنوان پوشش یا ظرفی برای محصول دانست که از آن محافظت و نگهداری کرده و ضمن برقراری ارتباط با خریدار و انتقال اطلاعات به او کالا را نمایش داده و سودمندی آن را نشان می‌دهد. این طبیعی است که در کنار عوامل و متغیرهای متعدد، صنعت بازاریابی و برندینگ می‌تواند به تنهایی نقش معجزه‌آسایی در عرضه یک کالا ایفا کند و در فقدان آن هر فرصتی را به تهدید تبدیل نماید. اما پیش از ارائه و تبیین مارکتینگ و بازاریابی، باید چارچوب و نظام اقتصادی کشور را مورد مطالعه قرار داد.

۹-۲- وضعیت ایران در بسته‌بندی محصولات

آنچه که ایران را در کنار ده‌ها عوامل دیگر در فضای اقتصاد جهانی بی‌بهره می‌سازد، یکی آنکه دارای نظام بسته اقتصادی است و تنها می‌تواند از درآمدهای نفت خود را روی پا نگه دارد. این عامل به تنهایی می‌تواند تبعات فاجعه‌باری برای اقتصاد ایران به بار آورد. در بخش روابط تجارت خارجی، آثار آن بیشتر محسوس و ملموس است. بخشی از موانع روابط خارجی در تعاملات اقتصادی ایران با دیگر کشورها ناشی از همین اقتصاد بسته است. در چنین اقتصاد بسته‌ای، ایران به دشواری می‌تواند ادبیات رایج در تعاملات منطقه‌ای و جهانی را فرا بگیرد. به همین جهت فرصت‌های زیادی را از دست می‌دهد.

آمارها نشان می‌دهد در ازای افزایش ۱۰ درصدی هزینه بسته‌بندی معادل حدودی ۹۰ درصد ارزش افزوده ایجاد می‌گردد. به گزارش آژانس خبری چاپ و بسته‌بندی ایران، بسیاری از کالاهای صادراتی ایرانی به دلیل ضعف در بسته‌بندی نتوانسته‌اند به عرصه صادرات پا گذاشته و در بازارهای دور ایجاد اثرگذاری کنند. رویکرد تجاری در ایران دست کم طی چند دهه اخیر، بیشتر بر واردات و معطوف به بازار داخلی بود. این بازار پر از فرصت و مناطق بکر و دست نخورده است که به دلیل فقدان یک مکانیزم و استراتژی کارآمد به صورت سنتی اداره می‌شد. دستیابی به همین بازار آسان و بومی به جهت اشراف به محیط و فقدان رقابت به راحتی در دسترس تجار قرار می‌گرفت اما چنین موقعیتی در خارج از ایران، هرگز در دسترس تجار ایرانی قرار نگرفت. به حدی که اگر تجار ایرانی در بازارهای ایرانی هم با رقابت جدی مواجه می‌شدند ممکن بود به چنین اطلاعاتی دست نمی‌یافتند چون اساساً سازوکاری برای جمع‌آوری و انتشار اطلاعات فراهم نشده است.

شکل (۹-۱): توسعه صادرات

چندان که طی یک دهه گذشته، بازار وسیع آسیای میانه به سهولت از دست رفت و مورد تصاحب دیگر کشورهای منطقه از جمله ترکیه و کشورهای اروپایی قرار گرفت و ایران به راحتی کنار گذاشته شد بخش عمده‌ای از این جاماندگی به علت فقدان مکانیزه کردن صادرات، نبود اطلاعات و تحقیق بازار و بدون استراتژی رفتار کردن تجار ایرانی در کنار فقدان حمایت دولت از بخش خصوصی بود. همین تجربه متأسفانه در عراق هم در حال شکل‌گیری است. عرضه و صادرات بسیاری از کالاهای ایرانی کم و بیش در فضایی صورت می‌گیرد که از حیث کیفیت، یادآور مشخصه‌ها و استانداردهای دوران جنگ است. یکی از مهم‌ترین این نشانه‌ها رویکرد تجار و تولیدکننده ایرانی نسبت به نظام بسته‌بندی کالاها به‌ویژه در صنایع غذایی است. کارشناسان معتقدند که «بسته‌بندی، پل ارتباطی میان خریدار و کالاست. اهمیت اولیه بسته‌بندی در این است که بسیاری از مشتریان کالای مورد تقاضای خود را با چشم خریداری می‌کنند. بنابراین بسته‌بندی جذاب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، هدف اصلی بسته‌بندی علی‌الخصوص مواد غذایی آن است که مدت نگهداری آن را افزایش دهد تا مواد غذایی به طور کامل از خطر فساد درونی و بیرونی حفظ شود. دیگر آنکه حمل و نقل مواد غذایی بهتر و آسان‌تر انجام شود. از طرفی بسته‌بندی، سبب شناسایی کالا به خریدار است و مانند پل ارتباطی نقش خویش را میان خریدار و کالا ایفا می‌کند و به هر کالایی هویت می‌بخشد.

در مورد اهمیت نقش بسته‌بندی در بازارپسندی مواد غذایی می‌توان به بازار کشور ارمنستان اشاره کرد. در این بازار، دست‌فروشان بهترین مواد غذایی و شیرینی‌جات ایرانی را با کیفیت بالا به صورت باز و بدون بسته‌بندی خاصی می‌فروشد. گاه این کالاها به دلیل رقابت ناسالم با قیمت ارزان‌تر از داخل ایران به

فروش می‌رسند، این در حالی است که اجناس نامرغوب کشورهایی چون ترکیه، عربستان، سوئیس و دانمارک با زیباترین و شکیل‌ترین شکل وارد بازار می‌شود و مردم راضی به خرید آنها هستند. خرما از محصولات راهبردی کشاورزی ایران به شمار می‌رود که در سبد صادرات غیرنفتی کشور جایگاه ویژه‌ای دارد، نخلستان‌های وسیع ایران در جنوب غرب و جنوب شرق کشور، در استان‌های خوزستان، کرمان، فارس، هرمزگان، سیستان و بلوچستان و بوشهر پراکنده هستند. ایران از دیر باز یکی از بزرگترین تولیدکنندگان خرما در جهان به شمار می‌رفته است و تا ۲۰ سال پیش بین ایران و عراق برای کسب رتبه اول تولید خرما رقابت سختی وجود داشت، ایران بیش از یک دهه از عراق پیشی گرفت و تا چند سال این مقام برای ایران به ثبت رسید، اما در سال‌های اخیر کشورهایی مثل پاکستان، مصر، تونس، الجزایر و برخی از کشورهای اروپای شرقی رقبای جدید خرمای ایران در سطح بین‌المللی هستند. در موقعیت کنونی، احداث و راه‌اندازی کارخانه‌های بسته‌بندی و فرآوری خرما که استانداردهای بین‌المللی و بازاریابی مطلوب را به همراه داشته باشند، نقش مهمی در اقتصاد کشاورزی و مهم‌تر از همه جلوگیری از صدور فله ای خرما خواهد داشت، همچنین ورود خرما با بسته‌بندی مناسب به بازار جهانی ارزش افزوده فراوانی و اشتغالزایی مناسبی در بر خواهد داشت.

۹-۳- تجربه‌های عینی

در بین بازارهای منطقه، بازار عراق مستثنا از دیگر بازارها نبود. حال آنکه این بازار از اهمیت منطقه‌ای هم برخوردار بود و به جهت فرهنگی قرابت‌های زیادی بین

اهالی جنوب ایران با مناطق شمالی عراق داشت. اما این قرابت و حضور ایران در راستای حل مشکلات اقتصادی و نظامی عراق هم نتوانست بازار پررونق عراق را برای تجار ایرانی نگاه دارد. یکی از دلایل اصلی رویکرد عقب مانده تجار ایرانی نسبت به صنعت صادرات بود. در صنعت بسته‌بندی چون نگاه ما به صادرات کالا نبود و به مصرف‌کننده داخلی توجه داشتیم و در داخل هم رقیب جدی وجود نداشت، بنابراین چندان به بسته‌بندی شکل توجه نداشتیم علاوه بر اینکه، بسیاری از تولیدکننده‌های ما هنوز در سال‌های دوران جنگ سیر می‌کنند که اگر هر کالایی را با هر بسته‌بندی عرضه کنند، عراقی‌ها برای آن صف خواهند کشید. حال آنکه، به تحولات و تغییرات جهانی توجهی نمی‌کنند. از سوی دیگر، بسیاری از کالاهای ما از برند قابل قبولی برخوردار نیستند یا حتی برندی ندارند. اساساً روی برند و برد موثر صادرات برنامه‌ریزی سیستماتیکی نکردیم. این در حالی است که در عرصه رقابت بین‌المللی بدون برند نمی‌توانیم بازار هدف خود را نگه داریم. خیلی از تولیدکننده‌های ما نشان دادند که این عقلانیت را به دلیل توجه به سودهای زودگذر به کار نگرفتند و روند آینده صادرات به عراق را سنجیده و استراتژیک مدیریت نکردند. البته در این عرصه برخی هم ماهرانه رفتار کردند.

محصولاتی همانند لبنیات (کاله)، سیمان (بیجار و سامان)، برق و الکترونیک (ایران ترانسفور و برفاب) بسیار خوب در بازار عراق رفتار کردند. به عنوان مثال مزیت رقابتی ایران ترانسفور شرایط اقلیمی ایران بود که خصوصاً جنوب کشور با اقلیم عراق یکسان بود. این شرکت از آن محل بالا آمد. اگرچه با تحریم ایران ترانسفور بازار ایران در عراق از دست رفت، چراکه یک روزی در بازار عراق، بازار ترانس‌های برق در انحصار ایران ترانسفور بود. قیمت ترانس‌های برق ایرانی بعضی

مواقع تا دوبرابر ژاپنی‌ها به فروش می‌رفت، چون اثربخشی آن را دیده بودند. اما متاسفانه به سبب تحریم‌ها مشکلات مالی که برای ایران ترانسفور به وجود آمد، مانع از گسترش بازار این شرکت در عراق شد. شرکت برفاب از دیگر شرکت‌های صنایع برق و الکترونیک بود که عملکرد موفق‌ی داشت. واقعا یک روز در عراق بازار کولر آبی و یخچال متعلق به ایرانی‌ها بود. به این دلیل که پیلهور ذائقه مردم عراق را می‌دانست. یخچال ۹ و ۱۲ فوت ایرانی در آنجا بسیار خوب فروخته می‌شد. با توجه به اینکه جامعه روستایی برق کافی و مداوم در اختیار نداشت، شاید بای شاید یا یخچال پرمصرف در شرایطی که خانواده عراقی با یک موتور برق زندگی می‌کرد جز نیازهای آن محسوب نمی‌شدند. زمانی در عراق به کولر آبی، «برفاب» می‌گفتند. مثلا در صنعت یخچال، برند یخساران و یخسازان در عراق جالفتاده بود. اما در حال حاضر نشانه‌ای از آنها در عراق نمی‌بینید. چون اکنون ترک‌ها، چینی‌ها، هندی‌ها این بازار را تسخیر کردند. برندهایی مثل یخچال بکو ترک و کالاهای چینی و اروپایی را به خوبی در عراق می‌بینید، ولی در کمتر بازاری دیگر برند برفاب و یخساران را مشاهده می‌کنید.

شکل (۹-۲): توسعه صادرات

۹-۴- بازاریابی

جدا از نحوه غیراستاندارد و بسته‌بندی‌های نامناسب کالاهای ایرانی، نوع مواجهه ایرانی‌ها با بازار عراق هم به همان شکلی بود که در بازار داخلی رفتار می‌کردند. هیچ‌گونه سعی و کوشش حرفه‌ای جهت ماندگاری در بازار عراق صورت نمی‌گرفت و تنها به همان پيله‌ورانی اعتماد می‌کردند که در اطراف مرز به دادوستد تجاری مشغول بودند در نتیجه تجار خارجی با توجه به شناخت بازار هدف و بازاریابی دقیق این بازار را تصاحب کردند و بازار را در دست گرفتند: «نقطه قوت رقبا، شناخت آنها از بافت فرهنگی و اجتماعی مردم عراق بود. به‌طور طبیعی اگر شناخت از روانشناسی اجتماعی جامعه داشته باشید، بسیاری از اشتباهات دیگران را مرتکب نمی‌شوید. تولیدکنندگان ما حضور مستقیم در عراق نداشتند و تصور می‌کردند از طریق پيله‌ورها و مدیریت از راه دور می‌توانند بازار را نگاه دارند اما آشکارا از همین سهل انگاری آسیب دیدند».

از سوی دیگر طی ۱۰ سال گذشته، رقبای ما هر از چندگاهی یک موج خبری راه می‌انداختند که ایران مایحتاج مصرفی تاریخ گذشته را به عراق صادر می‌کند. به عنوان مثال پيله‌ور از تجار ایرانی رب گوجه می‌خرید، تولیدکننده روی قوطی آن تاریخ شمسی ثبت می‌کرد. مثلاً انقضای کالا ۹۵/۱۱/۰۵ ثبت می‌شد و بعد رقبای ایرانی استدلال می‌کردند که این تاریخ، همان سال ۱۹۹۵ میلادی است و نشان می‌دادند تولید این رب ایرانی برای ۱۰ سال پیش است و این‌ها گویای این واقعیت بود که تولیدکننده ایرانی تا چه حد از بازار هدف خود دور و غریبه است.

۹-۵- اقتصاد بومی

یکی از معضلات اقتصاد ایران گرایش آن به اقتصاد بومی و محلی است. همین میل به اقتصاد بومی، تجار و بازرگانان ایرانی را از واقعیت‌های اقتصاد جهانی دور می‌سازد. اقتصادی که یک شبکه واحد و زنجیره‌ای از رفتار تعریف شده‌ای را برقرار سازد و درک درستی از رشد وابستگی متقابل اقتصادی کشورها در سراسر جهان از طریق حجم و تنوع مبادلات کالا، خدمات و جریان سرمایه در ماورای مرزها ندارد. در چنین آوردگاه اقتصادی، اگر ملتی دور از چنین شبکه‌ای به تجارت بین‌المللی روی آورد نتیجه‌ای جز از دست دادن بازارها در انتظار آن نیست. ایران در بازار عراق چنین رفتار کرد. پتانسیل و ظرفیت چنین اقتصادی را کم اهمیت تلقی کرد. نه کوششی برای گسترش این بازار به عمل آورد و نه در ماندگاری این بازار خودجوش درایت و عقلانیتی به کار برد. به نظر من تولیدکننده‌ها و فعالان اقتصادی ایرانی مثل کودکان در دو سال اول عمر هستند. اگر تجربه شخصی پیدا نکنند به حرف دیگران گوش نمی‌دهند. بنابراین بازار پیله‌وری را باید تجربه می‌کردند. نه اینکه تولیدکنندگان بی‌تقصیر بودند اما آنها می‌توانستند برای کاهش حجم تجارت پیله‌وری برنامه‌ریزی کنند، ولی مساله تاریخ مصرف کالاها عمدتاً بر گردن پیله‌ورها بود. آنها بسیاری از کالاهای این چنینی را مستقیم از تولید کننده خریدند، بلکه از عمده فروشی‌ها تهیه می‌کردند. در نتیجه مشکلی که تجار و تولیدکننده ما دارند حل نشدن در نظام یکپارچه اقتصادی در دنیا و درک جهانی شدن این روابط بود. متأسفانه ایرانی‌ها خیلی اصرار دارند همه چیز را بومی کنند و در محیط داخلی خود به دادوستد بپردازند بنابراین، این به صادرات کشور آسیب می‌رساند.

۹-۶- ثبت محصول

یکی از مهم‌ترین غفلت‌های ایرانی‌ها و شگردهای رقبا در چگونگی ثبت محصول بود، وضعیت ثبت تاریخ محصول باید براساس عرف جهانی درج می‌شد، امری که به راحتی می‌شد خریداران معمولی را منحرف کرد. «به عنوان مثال ما در کشور تاریخ شمسی داریم و این تاریخ شمسی را به نوعی به یک ارزش خارق‌العاده در جامعه تبدیل کرده‌ایم. اولین اتفاقی که می‌افتد، در جامعه ما کمتر کسی ماه‌های میلادی را می‌داند. در نتیجه تولید کننده به درج تاریخ شمسی راغب‌تر است. به این صورت است که به یکباره شاهد صادرات کالا با تاریخ شمسی به کشورهایی هستیم که اساسا با این نوع تاریخ بیگانه هستند. در نتیجه سال ۹۵ شمسی را ۱۹۹۵ میلادی فرض می‌کنند».

رقبا هم بیکار نمی‌نشینند و با برنامه‌ریزی موجبات بدنامی تولیدات ایرانی را پدید می‌آورند. مثلا ما اصرار داریم استانداردهای ما ملی باشد. همین حوزه‌ای که خود من کار می‌کنم. شاید باورتان نشود سوءمدیریت در اجرای صحیح قانون موجب شد، بازار شوینده‌ها در عراق را از دست بدهیم. چون عراقی‌ها در زمینه شوینده‌ها یک استاندارد قدیمی متعلق به سال ۱۹۷۵ میلادی داشتند که هیچ پیشرفتی نداشت. به هر حال بعد از پایان جنگ با ایران و حمله‌ای که صدام به کویت کرد، عراق در شرایط تحریمی قرار گرفت. با این تفاوت که ما در شرایط نسبتا مشابه در مدیریت استانداردها بهتر و به روزتر عمل کردیم اما عراقی‌ها با توجه با ساختار کاملا بسته حزبی و دولتی خود نتوانستند. در این میان قسمت عمده‌ای از بار کشور را بخش خصوصی بردوش گرفت. عراقی‌ها از نظر روانشناسی اجتماعی عین ما رفتار

می‌کنند، آن‌ها دوست دارند بهترین استاندارد منطقه را داشته باشند، حاصل این شد که کالای ایرانی با استاندارد غیرایرانی اجازه تولید در داخل نداشت و با همان استاندارد اجازه ورود به عراق را پیدا نکرد. این در حالی بود که سازمان استاندارد و کنترل کیفیت عراق تازه شکل گرفته و در مرز مستقر شده بود. عراقی‌ها دستور داشتند که با استاندارد ملی خود ما اجازه ورود کالا را بدهند. سپس با استفاده از رسانه‌ها مدعی شدند این کالای ایرانی استاندارد نیست، تا رقیب ترک بازار شوینده‌ها را در اختیار بگیرد. این در حالی بود که عراقی‌ها بر کیفیت بهتر محصولات ایران واقف بودند.

۹-۷- ناآگاهی بازار هدف

یکی دیگر از کاستی‌های تجارت با عراق، فقدان پذیرش استانداردهای بازار هدف بود. زمان تولید و تحویل کالا، براساس مقررات کشور عراق با توجه به گرمای بسیاری از مناطق این کشور، با سطح وسیعی از نقاط ایران که آب و هوای معتدل و ملایمی دارد متفاوت است. مهم‌ترین بخش از صادرات، ملاحظه زمان در ارسال مواد غذایی است که موضوع زمان از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است.

برای مثال در مقوله لبنیات، استاندارد نگهداری لبنیات در ایران ۲۱ روزه است، در حالی که استاندارد عراق ۷ روزه است، مساله این است که تاجر ایرانی چگونه می‌تواند خود را با آنها مطابقت دهد. محصولات لبنی ایران طی دو روز به مرز می‌رسد، یک روز هم در آنجا معطل می‌شود تا به بازار عراق برسد. در این حالت عملاً چهار روز از آن هفت روز مهلت استاندارد عراق سپری شده است. طبق قانون

عراق وقتی دو سوم از زمان گذشته باشد اجازه ورود به بازار را ندارد. بنابراین ما متأسفانه نخواستیم برندهای خودمان را در عراق تولید کنیم تا با این مشکلات مواجه نشویم.

۹-۸- راه‌های ورود به بازار عراق

برای ورود در هر بازاری باید چندین متغیر را دقیقاً مورد ارزیابی کارشناسی قرار داد. برای ورود به بازار متغیرهای زیر را ضروری می‌باشد:

۱- شناخت بازار

۲- تعیین استراتژی بازار

۳- معرفی و شناساندن محصول

۴- پایش

۵- حفظ بازار

۶- توسعه بازار

هدف از شناخت بازار این است که تجار و بازرگانان، بازار را همان‌گونه که هست مورد توجه قرار داده و در دیدگاه‌شان افراط و تفریط راه ندهند. به عبارتی، بازار عراق را به عنوان یک نقطه سیاه یا تنها به منزله کسب سود در نظر نگیرند، و خلاصه آنکه، خودشان را در بازار عراق رها نکنند. به عبارت دیگر، زمانی می‌شود بر

بازاری فائق آمد که بتوان شناخت و اطلاعات دقیقی از زوایای مختلف آن داشت. در اغلب چنین عرصه‌هایی موضوع قومیت، ملیت، حجم بازار، تعاملات بازار با دیگر بازارهای منطقه، نیاز بالقوه و بالفعل بازار، روش چگونگی تعیین نرخ، منبع تامین بازار از مسایل عمده عرضه و تقاضاست.

تعیین استراتژی شاید مهم‌تر از شناخت بازار است اما تا زمانی که شناختی صورت نگرفته به هیچ وجه نمی‌توان استراتژی صحیحی ایجاد کرد. در بسیاری از زمینه‌ها وقتی بازاری از دست می‌رود بیشتر به واسطه عقیم بودن شناخت و در ثانی استراتژی نادرست آن است. به همین جهت این دو به نوعی لازم و ملزوم همدیگرند. معرفی و چپستی محصول صادرکننده از جمله نکات مهمی است که صادرکنندگان در درجه اول و تولیدکنندگان به طریق اولی باید به آن اهمیت بخشند. یکی از جنبه‌های مهمی که تجار ایرانی چندان در عرضه کالای خود بدان اهمیت ندادند فقدان یک تبلیغ و معرفی دقیق و بازارپسند است. شاید به همین جهت که حتی وقتی محصول مرغوب هم تولید می‌شود تجار دیگر کشورها با بسته‌بندی جدیدی آن را به نام کشور خود صادر می‌کنند و کمتر مصرف‌کننده‌ای متوجه صادرکننده اولیه آن می‌شود.

شکل (۹-۳): توسعه روابط اقتصادی ایران و عراق

پایش بازار هم یکی از نکات قابل ملاحظه‌ای است که در دادوستد بازرگانی باید بدان توجه کرد مخصوصاً در صدور کالا به کشور عراق فقدان همین عامل باعث فرصت سوزی زیادی شد. چه آنکه بسیاری از تجار ایرانی با رصد و پایش اولیه به ادامه کار خود پرداختند غافل از آنکه دریابند که طی مرور زمان دیگر کشورها به این بازار ورود کرده و به تدریج با تبلیغات و بازاریابی زیاد توانستند این بازار را به طرف خود جذب نمایند یا از سوی دیگر، بازار مصرفی نیاز خود را تغییر داده و صادرکننده متوجه این امر نگشته و با تداوم همان مسیر و محصول خود را با نیازهای جدید بازار وفق نداده و در نتیجه آن بازار را از دست داده است. چه آنکه، ذائقه‌ها و تمایلات انسانی نیز پس از مدتی دچار تغییر شده و دیگر کالای دیروز را نمی‌پذیرند. چندان که در سال‌های نخست پس از سقوط صدام مردم شمال عراق به آب آشامیدنی، یخ و کالاهایی از این دست نیز راضی بوده اما امروزه به شدت دچار تغییر رویه داده و خواهان کالاهای پیشرفته‌تر و باب روز هستند.

توسعه بازار نیز بدون گام نهادن درست در مسیر طی شده بدست نمی‌آید. زمانی توسعه بازار معنی و مفهوم پیدا می‌کنید که تجار دیگر موارد برشمرده شده را به خوبی انجام داده و حالا به توسعه آن می‌اندیشند. دستگاه حاکمه باید به جای حمایت از تولیدکننده محصول به ماندگاری در بازار هدف بیندیشد، چون تنها در این صورت است که می‌توان به تداوم تجارت با یک کشور اندیشید. برای اینکه تریدر و تولید کننده به معنی واقعی در ایران وجود داشته باشد، باید به جای حمایت از تولیدکنندگان آن هم تحت هر شرایطی، از ماندگاری در بازار هدف حمایت شود. این نیازمند یک سازوکار منطقی است. این جاست که هر تولیدکننده‌ای صرف علاقه به صادرات به یک بازاری - مثلاً عراق - تا زمانی که شرایط حضور در آن بازار را کسب نکند حق صادرات نخواهد داشت.

در دهه ۴۰ در ایران کسی جنس ژاپنی خریداری نمی‌کرد. جنس آلمانی و انگلیسی بازار خوبی در ایران داشت. ژاپن تلاش کرد و کیفیت کالاهای تولید خود را افزایش داد و توانست بازار هدف را نگاه دارد، به گونه‌ای که یک مدت همه دنبال جنس ژاپنی بودند. بعد از ژاپن، هنگ کنگ، تایوان، کره جنوبی و حالا چین بر همان روال حرکت می‌کنند. ژاپن تلاش کرد جایگاه خودش را در بازار هدف تثبیت کند، با توجه به بازار هدف ایرادات کالا را برطرف کند و رنگ ملی کشورشان را در بازار هدف بشناساند، خریدار هم، کارشناس همه کالاها نیست و در همه موارد نمی‌تواند کالای مطلوب و مرغوب را از کالای غیر آن تشخیص دهد. در نتیجه ژاپن نام کشور خویش را در بازار هدف به درستی معرفی کرد و شناساند تا خریداران در همه مواقع دنبال جنس ژاپنی باشند.

فصل دهم

تجزیه و تحلیل SWOT

۱۰-۱- مقدمه

یکی از مدل‌های تحلیل اصلی موجود برای ارزیابی و انتخاب راهکار مدل تجزیه و تحلیل SWOT است. این مدل براساس یک الگوی منطقی ابتدا نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه روابط تجاری ایران و عراق شناسایی شده و سپس متناسب با موقعیت کنونی راهکارهایی برای تعامل با وضعیت موجود با هدف رشد مبادلات تجاری، به ویژه صادرات ایران به عراق پیشنهاد شده است.

۱۰-۲- زمینه‌ها و شاخص‌های مورد نظر در انتخاب راهکارها

با توجه به اصول حاکم بر تدوین راهکار، راهکارهای پیشنهادی برای توسعه صادرات محصولات ایران به عراق بر اساس زمینه‌ها و دلایل ذیل انتخاب و معرفی شده‌اند:

- ✓ رسالت یا مأموریت‌های سازمان توسعه تجارت
- ✓ چشم‌انداز توسعه صادرات غیرنفتی کشور
- ✓ اهداف استراتژیک توسعه صادرات ایران به کشورهای منطقه و همسایه از جمله عراق
- ✓ سابقه روابط تجاری و اقتصادی ایران و عراق در سال‌های گذشته
- ✓ نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فراوری توسعه صادرات ایران به عراق

جدول (۱۰-۱)، نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها و راهکارهای پیشنهادی برای توسعه صادرات ایران به عراق را با استفاده از مدل تحلیل SWOT نشان می‌دهد.

جدول (۱۰-۱): مدل تحلیل SWOT

O^۱: وجود مشابهت‌های فرهنگی و دینی بین مردم دو کشور O^۲: استقرار ثبات اقتصادی مناسب در عراق در سال‌های آتی O^۳: افزایش تقاضا برای محصولات صنعتی، مواد غذایی و فراورده‌های کشاورزی O^۴: افزایش تقاضا برای خدمات فنی و مهندسی در کشور عراق O^۵: ارتقاء روابط سیاسی و اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با عراق O^۶: وجود روابط بلندمدت تجاری و اقتصادی بین دو کشور O^۷: بهبود وضعیت معیشتی و افزایش سطح درآمد مردم عراق	فرصت‌ها (O)
T^۱: وجود جو امنیتی و بیثباتی سیاسی در شهرهای عمده عراق T^۲: تحریم بانکی ایران توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد و کشورهای گروه ۱+۵	تهدیدها (T)

T^۳: حضور نیروهای ائتلاف به رهبری آمریکا در کشور عراق و ایجاد زمینه مناسب برای حضور شرکت‌های آمریکایی و اروپایی T^۴: فشارهای سیاسی و اقتصادی (تحریم‌ها) شورای امنیت و برخی از کشورها در جهت محدود کردن مبادلات تجاری با ایران T^۵: افزایش شدت رقابت در بازار صادراتی عراق و حضور رقبای قدرتمند آسیایی، اروپایی و آمریکایی در این بازار	
S^۱: توجه ویژه دولت به توسعه صادرات غیرنفتی در تدوین چشم انداز ۲۰ ساله و برنامه چهارم توسعه کشور S^۲: وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در تولید مواد غذایی و محصولات کشاورزی S^۳: وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در ارائه خدمات فنی و مهندسی مورد نیاز جهت بازسازی کشور عراق S^۴: وجود زیرساخت‌های هوایی، دریایی و زمینی مناسب بین دو کشور به دلیل همسایه بودن S^۵: وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در زمینه تولید مصالح ساختمانی و محصولات سرامیکی در کشور	نقاط قوت (S)

S^۶: وجود ردیف‌های اعتباری و مشوق‌های صادراتی مناسب جهت افزایش سهم صادرات ایران به کشورهای منطقه از جمله عراق S^۷: برگزاری نمایشگاه‌های اختصاصی متعدد کالاهای ایران در شهرهای عمده عراق S^۸: وجود موافقت‌نامه‌های بازرگانی و تجاری متعدد بین دو کشور	
W^۱: کیفیت نامناسب برخی از کالاهای صادرشده به کشور عراق W^۲: عدم وجود بازاریابی و تبلیغات مناسب کالاهای ایرانی در رسانه‌های عراق W^۳: عدم آگاهی و شناخت کامل به کلیه نیازها و سلیقه بازار عراق W^۴: عدم وجود پرواز مستقیم به بصره، نجف، اربیل، سلیمانیه و سایر شهرهای مهم عراق W^۵: عدم وجود روابط بانکی قوی بین بانک‌های دو کشور	نقاط ضعف (W)
❖ بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و توانمندی‌های صادراتی کشور جهت صادرات محصولات مورد نیاز عراق از جمله مواد غذایی، فراورده‌های کشاورزی، اقلام دارویی، محصولات سرمایی و غیره	راهبردهای SO

❖ تلاش در جهت ارائه خدمات فنی و مهندسی با بهره‌گیری از توانمندی داخلی و با عنایت به در حال بازسازی بودن عراق ❖ تلاش در جهت افزایش سهم بازار کالاهای ایرانی با توجه به روابط تجاری دوستانه و ردیف‌های اعتباری موجود بین دو کشور	
❖ تلاش در جهت بهره‌گیری و توسعه موافقتنامه‌های تجاری بین دو کشور به منظور تقویت جایگاه کالاهای ایرانی در اذهان مشتریان عراقی در مقابل محصولات رقبا ❖ افزایش تعداد نمایشگاه‌های تخصصی کالاهای ایرانی در عراق به منظور افزایش نگاه مثبت به محصولات ایرانی ❖ شناسایی کالاهای مزیت دار داخلی مورد نیاز بازار عراق جهت توسعه بازار و تنوع بخشیدن به محصولات صادراتی کشور به عراق	راهنمای ST
❖ تدوین برنامه جامع بازاریابی و تبلیغات در رسانه‌های جمعی عراق به منظور افزایش شناخت کالاهای ایرانی در بین مصرف کنندگان عراقی	راهنمای WO

❖ تلاش در جهت ارائه محصولات باکیفیت به بازار عراق به منظور تقویت جایگاه و سهم بازار ایران با توجه به تقاضای روبه رشد مصرف در کشور عراق	
❖ تلاش در جهت تقویت روابط بانکی و بیمه‌ای موجود بین دو کشور ❖ تقویت خطوط دریایی، زمینی و هوایی بین دو کشور به منظور افزایش مبادلات تجاری دوجانبه	راهبردهای WT
❖ تقویت خطوط دریایی، زمینی و هوایی بین دو کشور ❖ تلاش در جهت تقویت روابط بانکی و بیمه‌ای بین دو کشور ❖ ارائه محصولات باکیفیت به بازار عراق به منظور ایجاد ذهنیت مثبت نسبت به محصولات ایرانی ❖ افزایش تبلیغات کالاهای ایرانی در رسانه‌های جمعی به ویژه تلویزیون و مطبوعات عراق	راهبردهای SWOT

فصل یازدهم

تعرفه‌های صادرات به عراق ۲۰۱۸

۱۱-۱- تعرفه‌های عوارض گمرکی صادرات به عراق

۲۰۱۸

در جدول ذیل تعرفه‌های عوارض گمرکی صادرات به عراق از ابتدای سال ۲۰۱۸ و متوسط تعرفه‌های قبلی و تغییرات آن درج گردیده‌است. متوسط تعرفه‌های قبلی به صورت حسابی بدون در نظر گرفتن وزن ارزشی کالاهای صادراتی تعیین گردیده است

جدول (۱۱-۱): تعرفه‌های عوارض گمرکی صادرات به عراق ۲۰۱۸

تغییرات	متوسط تعرفه قبلی	سهم در صادرات ایران به عراق	درصد تعرفه	شرح فصل	شماره فصل
۰/۰	۱۰	۲/۰	۱۰	حیوانات زنده، محصولات حیوانی	۱
۶/۴-	۶/۱۴	۸/۰	۱۰	گوشت و احشاء خوراکی	۲
۰/۵-	۱۵	۲/۲	۱۰	ماهی‌ها و قشرداران، صدفداران و سایر آبزیان فاقد ستون فقرات	۳
۷/۰-	۷/۱۰	۷/۸	۱۰	شیر و محصولات لبنی، تخم پرندگان، عسل طبیعی، محصولات خوراکی که منشأ حیوانی دارد	۴
۱/۱	۹/۸	۰/۰	۱۰	سایر محصولات حیوانی	۵
۰/۲	۸	۱/۰	۱۰	نباتات زنده و محصولات گلکاری	۶
۹/۱۴-	۹/۲۴	۶/۶	۱۰	سبزیجات، نباتات، ریشه و غده‌های زیرخاکی خوراکی	۷

۸	میوه‌های خوراکی، پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند	۱۰	۶/۵	۸/۲۰	۸/۱۰-
۹	قهوه، چای، ماته و ادویه	۱۰	۰/۰	۲/۷	۸/۲
۱۰	غلات	۱۰	۰/۰	۲/۴	۸/۵
۱۱	محصولات صنعت آردسازی، مالت، نشاسته و فکول، اینولین، گلو تن گندم	۱۰	۱/۰	۱/۷	۹/۲
۱۲	دانه و میوه‌های روغن‌دار، دانه و بذر و میوه‌های گوناگون، نباتات صنعتی یا دارویی، کاه و نواله	۱۰	۱/۰	۸/۴	۲/۵
۱۳	انگم‌ها، صمغ‌ها، رزین‌ها و سایر شیره‌ها و عصاره نباتی	۱۰	۰/۰	۱۲	۰/۲-
۱۴	مواد قابل بافت، سایر محصولات نباتی که در جای دیگر گفته شده و مشمول شماره دیگر تعرفه نباشد	۱۰	۱/۰	۵	۵
۱۵	چربیها و روغن‌های حیوانی یا نباتی، فرآورده‌های حاصل	۱۰	۳/۰	۶/۶	۴/۳

	از تفکیک آنها، چربیهای خوراکی آماده، مومهای حیوانی یا نباتی				
۱۶	فرآورده‌های گوشت، ماهی یا قشرداران، صدف‌داران یا سایر آبزیان	۱۰	۳/۰	۸/۱۸	۸/۸-
۱۷	قند و شکر و شیرینی	۱۰	۴/۱	۲/۱۵	۲/۵-
۱۸	کاکائو و فرآورده‌های آن	۱۰	۸/۰	۵/۱۷	۵/۷-
۱۹	فرآورده‌های غلات، آرد، نشاسته، فکول یا شیر، نان‌های شیرینی	۱۰	۲/۳	۲۵/۱۱	۲۵/۱-
۲۰	فرآورده‌ها از سبزیجات، میوه‌ها یا از سایر اجزاء نباتات	۱۰	۴/۴	۵/۳۶	۵/۲۶-
۲۱	فرآورده‌های خوراکی گوناگون	۱۰	۱/۲	۲/۱۹	۲/۹-
۲۲	نوشابه‌ها، آبگون‌های الکلی و سرکه	۳۰	۳/۰	۶/۵۶	۶/۲۶-
۲۳	آخال و تفاله صنایع خوراک‌سازی، خوراکی‌های آماده برای حیوانات	۱۰	۱/۰	۵/۷	۵/۲

۲۴	توتون و تنباکو و بدل توتون و تنباکوی ساخته شده	۳۰	۰/۰	۵/۲۷	۵/۲
۲۵	نمک، گوگرد، خاک و سنگ، گچ، آهک و سیمان	۱۵	۱/۳	۳/۷	۷/۷
۲۶	سنگ فلز، جوش و خاکستر	۱۵	۲/۰	۰	۱۵
۲۷	سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها، مواد قیری، موم‌های معدنی	۱۵	۸/۱	۱/۷	۹/۷
۲۸	محصولات شیمیایی غیرآلی، ترکیبات آلی یا غیرآلی فلزات گران‌بها، عناصر رادیو اکتیو، فلزات خاکهای کمیاب و ایزوتوپ‌ها	۱۰	۳/۰	۶/۳	۴/۶
۲۹	محصولات شیمیایی آلی	۱۰	۹/۱	۹/۵	۱/۴
۳۰	محصولات دارویی	۱۰	۲/۰	۴/۸	۶/۱
۳۱	کودها	۱۰	۸/۰	۱۰	۰
۳۲	عصاره‌های دباغی و رنگریزی، رنگ‌ها	۱۰	۱/۰	۵/۶	۵/۳

۳۳	روغن‌های اسانسی و شبه رزین‌ها (رزینوئیدها)، محصولات عطرسازی یا پاکیزگی آماده و فرآورده‌های آرایشی	۱۰	۱/۰	۶/۱۸	۶/۸-
۳۴	صابون و فراورده‌های شستشو و موم و خمیرهای دندان‌سازی	۱۰	۰/۲	۶	۴
۳۵	مواد آلبومینوئید، محصولات براساس نشاسته یا فکول تغییر یافته، چسب‌ها، آنزیم‌ها	۱۰	۲/۰	۲/۱۱	۲/۱-
۳۶	باروت و مواد منفجره	۱۰	۰/۰	۱۵	۵-
۳۷	محصولات عکاسی و سینماتوگرافی	۱۰	۰/۰	۳/۱۹	۳/۹-
۳۸	محصولات گوناگون صنایع شیمیایی	۱۰	۶/۵	۱/۴	۹/۵
۳۹	مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد	۱۰	۱/۱۴	۱۰	۰
۴۰	کائوچو و اشیاء ساخته‌شده از کائوچو	۱۰	۱/۰	۳/۹	۷/۰

۴۱	پوست خام (غیر از پوستهای نرم) و چرم	۱۵	۰/۰	۳/۱۳	۷/۱
۴۲	اشیاء ساخته شده از چرم	۱۵	۰/۰	۵/۱۳	۵/۱
۴۳	پوستهای نرم طبیعی	۱۵	۰/۰	۷/۳۰	۷/۱۵-
۴۴	چوب و اشیاء چوبی، زغال چوب	۱۵	۴/۰	۱/۶	۹/۸
۴۵	چوب پنبه	۱۵	۰/۰	۱۵	۰
۴۶	مصنوعات حصیربافی یا سبذبافی	۱۵	۰/۰	۲۴	۹-
۴۷	خمیر چوب یا سایر مواد الیافی سلولزی، کاغذ یا مقوا برای	۱۵	۰/۰	۰	۱۵
۴۸	کاغذ و مقوا، اشیاء ساخته شده از خمیر کاغذ	۱۵	۴/۰	۹/۱۳	۱/۱
۴۹	کتاب، روزنامه، تصویر و سایر محصولات صنعت چاپ،	۱۵	۰/۰	۳/۴	۷/۱۰
۵۰	ابریشم	۱۵	۰/۰	۸/۶	۲/۸
۵۱	پشم، موی نرم (کرک) یا زیر حیوان، نخ و پارچه‌های	۱۵	۰/۰	۱/۱۴	۹/۰

	تار و پودباف از موی یال و دم				
۵۲	پنبه	۱۵	۰/۰	۶/۱۰	۴/۴
۵۳	سایر الیاف نسجی نباتی، نخ کاغذی و پارچه‌های تار و پودباف از نخ کاغذی	۱۵	۰/۰	۵/۵	۵/۹
۵۴	رشته‌های سنتتیک یا مصنوعی (Man-Made)	۱۵	۱/۰	۷/۹	۳/۵
۵۵	الیاف سنتتیک یا مصنوعی غیر یکسره (Man-made staple)	۱۵	۵/۰	۳/۱۰	۷/۴
۵۶	اوات، نمد و پارچه‌های نبافته، نخ‌های ویژه، ریسمان، طناب و کابل و اشیاء ساخته شده از آنها	۱۵	۱/۰	۸/۱۲	۲/۲
۵۷	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی	۱۵	۹/۱	۴۰	۲۵-
۵۸	پارچه‌های تار و پود باف مخصوص	۱۵	۱/۰	۱۵	۰
۵۹	پارچه‌های نسجی آغشته، اندوده، پوشانده یا	۱۵	۰/۰	۳/۱۵	۳/۰-

	مطبق شده، اشیاء نسجی از انواع مناسب برای مصارف صنعتی				
۶۰	پارچه‌های کشاف یا قلاب باف	۱۵	۰/۰	۱۵	۰
۶۱	لباس و متفرعات لباس، کشاف یا قلاب‌باف	۱۵	۲/۰	۸/۱۷	۸/۲-
۶۲	لباس و متفرعات لباس، غیرکشاف یا غیرقلاب‌باف	۱۵	۳/۰	۱۴	۱
۶۳	سایر اشیاء نسجی دوخته و مهیا، مجموعه‌ها، لباس و اشیاء نسجی مستعمل، ضایعات و کهنه پاره‌های نسجی	۱۵	۲/۱	۲۵/۱۷	۲۵/۲-
۶۴	کفش، گتر و اشیاء همانند، اجزاء این اشیاء	۱۵	۹/۰	۶/۱۲	۴/۲
۶۵	کلاه و اجزاء کلاه	۱۵	۰/۰	۷/۱۲	۳/۲
۶۶	چتر بارانی، چتر آفتابی، عصا، عصای صندلی	۱۵	۰/۰	۷/۱۵	۷/۰-
۶۷	پر و پر نرم آماده و اشیاء ساخته شده از پر	۱۵	۰/۰	۷۵/۱۸	۷۵/۳-

۶۸	مصنوعات از سنگ، گچ، سیمان، پنبه نسوز	۱۵	۵/۲	۳/۱۴	۷/۰
۶۹	محصولات سرامیکی	۱۵	۷/۴	۹/۸	۱/۶
۷۰	شیشه و مصنوعات شیشه‌ای	۱۵	۹/۱	۴/۱۲	۶/۲
۷۱	مروارید سنگ‌ها و فلزات گران‌بها	۵/۰	۰/۰	۵/۳	۳-
۷۲	چدن، آهن و فولاد	۱۰	۳/۲	۸/۲	۲/۷
۷۳	مصنوعات از چدن، آهن یا فولاد	۱۰	۴/۳	۱/۸	۹/۱
۷۴	مس و مصنوعات از مس	۱۰	۱/۰	۴/۷	۶/۲
۷۵	نیکل	۱۰	۰/۰	۶	۴
۷۶	آلومینیوم و مصنوعات از آلومینیوم	۱۰	۵/۰	۱۰	۰
۷۸	سرب و مصنوعات از سرب	۱۰	۰/۰	۵	۵
۷۹	روی و مصنوعات از روی	۱۰	۰/۰	۸/۵	۲/۴
۸۰	قلع	۱۰	۰/۰	۵/۷	۵/۲
۸۱	سایر فلزات	۱۰	۰/۰	۵/۵	۵/۴
۸۲	ابزارها، ابزار آلات، مصنوعات چاقوسازی، قاشق و چنگال، از فلزات معمولی، اجزاء و	۱۰	۰/۰	۶/۱۱	۶/۱-

	قطعات این مصنوعات از فلزات معمولی				
۸۳	مصنوعات گوناگون از فلزات معمولی	۱۰	۱/۰	۱۴	۴-
۸۴	ماشین آلات مکانیکی	۱۰	۲/۵	۷۵/۶	۲۵/۳
۸۵	ماشین آلات و دستگاه‌های برقی و اجزاء و قطعات آن‌ها	۳۰	۱/۲	۸/۱۳	۲/۱۶
۸۶	لکوموتیوهای راه آهن یا تراموای، نواقل روی خط راه آهن و اجزاء	۱۵	۰/۰	۰	۱۵
۸۷	وسایل نقلیه زمینی غیر ریلی	۱۵	۵/۱	۷/۱۱	۳/۳
۸۸	وسایل نقلیه هوایی، فضایی و اجزاء و قطعات آن‌ها	۱۵	۰/۰	۲۵/۶	۷۵/۸
۸۹	کشتی‌ها، قایق‌ها و شناورها	۱۵	۰/۰	۵/۱۰	۵/۴
۹۰	آلات و دستگاه‌های اپتیک	۱۵	۸/۰	۲/۱۰	۸/۴
۹۱	اشیاء صنعت ساعت سازی	۱۵	۰/۰	۷/۲۰	۷/۵-
۹۲	آلات موسیقی، اجزاء و ق	۱۵	۰/۰	۳/۱۸	۳/۳-
۹۳	اسلحه و مهمات	۳۰	۰/۰	۵/۳۴	۵/۴-
۹۴	مبل، مبل‌های طبی جراحی، اسباب	۱۵	۴/۰	۶/۱۸	۶/۳-

	تخته‌خواب و همانند چراغ و غیره				
۹۵	بازیچه، اسباب‌بازی و لوازم ورزش، اجزاء و قطعات و متفرعات آنها	۱۵	۰/۰	۶/۱۱	۴/۳
۹۶	مصنوعات گوناگون	۱۵	۱/۰	۶/۲۰	۶/۵-
۹۷	اشیاء هنری، اشیاء کلکسیون یا عتیقه	۳۰	۰	۵۰	۲۰-
جمع	۱۰۰	۱۳	۰		

منابع

۱. سازمان توسعه تجارت ایران، ضیغمی، محمد علی، توفیقی، رضا، شریفی، کیومرث، مسعودی، مصطفی، حقی، احمد رضا، "کتاب راهنمای تجارت با عراق"، تهران شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۷.
۲. روحانی، حامد، آریامنش، معصومه، حسامی، محمد حسام، حسن پور، یوسف، "بازار عراق، رقبا، پتانسیل‌ها و بازار کسب و کار"، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران، ۱۳۸۷.
۳. آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران طی سالهای ۱۳۷۵ - ۸۵.
۴. پاکدامن، رضا، مدیریت قراردادهای بین‌المللی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۴.
۵. سالنامه آمار بازرگانی خارجی گمرک جمهوری اسلامی ایران.
۶. سایت اطلاعات جامع کشورها www.indexmundi.com
۷. سایت اطلاعات جغرافیایی کشورها www.worldatlas.com
۸. سایت اطلاع‌رسانی در خصوص مبادلات جهانی www.trademap.org
۹. سایت اطلاع‌رسانی در خصوص وضعیت اقتصاد کشورهای جهان www.traveldocumentsystems.com
۱۰. سایت اطلاع‌رسانی در زمینه بهره‌برداری از اینترنت در جهان www.internetworldstats.com
۱۱. سایت اطلاع‌رسانی در زمینه شرکتهای خارجی فعال در عراق www.businessmonitor.com

۱۲. سایت اطلاع‌رسانی در زمینه مالیات و تبدیل ارزها
www.internationaltaxreview.com
۱۳. اطلاع‌رسانی سازمان تجارت جهانی
www.wto.org
۱۴. سایت اطلاع‌رسانی نحوه راه اندازی کسب و کار جدید
www.doingbusiness
۱۵. سایت سازمان توسعه تجارت ایران
www.tpo.ir
۱۶. سایت صندوق ضمانت صادرات وزارت بازرگانی
www.egfi.org
۱۷. سایت مؤسسه بررسی‌کننده قوانین مالی بین‌الملل
www.iflr.com
۱۸. قربانی، عادل، صدیق محمدی، میرفرهاد "روابط اقتصادی ایران و عراق، چشم‌اندازها و فرصت‌ها"، موسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، ۱۳۸۷.
۱۹. توکلی یعقوب، قاسمی بهزاد، سیداحمدی سیدمحمد، "روابط ایران و عراق پس از صدام، فرصت‌ها و چالش‌ها"، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، تابستان ۱۳۹۲، دوره ۲، شماره ۵، صفحه ۱۶۳ الی ۱۸۰.
۲۰. برزگر، کیهان، "سیاست خارجی ایران در عراق جدید"، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک، ۱۳۸۶.
۲۱. تیشه یار، ماندانا، ظهیر نژاد، مهناز، "سیاست خارجی عراق (بررسی نقش جغرافیای سیاسی عراق در روابط با همسایگان)"، ناشر مولفین، تهران، ۱۳۸۴.
۲۲. درویشی، فرهاد، "عراق جدید و استراتژی سیاسی-امنیتی ایران"، تهران، دانشگاه امام خمینی، ۱۳۹۰.

۲۳. قاسمی، محمدعلی، "بازیگران موثر بر عراق آینده: منافع و سناریوها"، نشریه مطالعات راهبردی، ش ۴۷، ۱۳۸۹.
۲۴. سیدعارف، موسوی نیا، "بررسی اقتصاد انرژی کشور عراق (فرصت سازی جهت کاهش وابستگی به نفت در اقتصاد ایران)"، کنگره پیشگامان پیشرفت، زمان ها و مراکز دولتی و عمومی، دوره ۳، ۱۳۹۲.
۲۵. "افزایش ذخایر نفت خام عراق و ابهامات مربوط به آن"، نشریه انجمن اقتصاد انرژی، شماره ۱۲۹ و ۱۳۰، مرداد و شهریور ۱۳۸۹.
۲۶. قربانی، عادل، حسن زاده، محمد، "تحلیلی بر قانون جدید نفت عراق و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران"، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، تهران ۱۳۸۸.
۲۷. حسینی، سید صفدر، توسعه اقتصادی و چشم انداز های آن در خاورمیانه و شمال آفریقا (شکوفایی نفتی و مدیریت درآمد)، تألیف بانک جهانی، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۷.
۲۸. آذری، محسن، ابراهیمی، ایلناز، "چشم انداز انرژی در خاورمیانه و امنیت اقتصادی ایران"، مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، تهران ۱۳۸۶.
۲۹. سلطانی نژاد، احمد، حاجی یوسفی، امیر محمد، "چشم اندازهای منطقه ای و بین المللی عراق پس از صدام"، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، تهران ۱۳۸۶.
۳۰. خسروی، غلامرضا، "چشم انداز عراق آینده (بررسی روندهای داخلی و خارجی)"، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران ۱۳۹۰.

۳۱. خواجوی، علی، "دورنمای توسعه میادین نفت و گاز عراق"، نشریه انجمن اقتصاد انرژی، شماره ۱۲۰، ۱۳۸۸.
۳۲. دکتر الوردی، علی، انصاری، هادی (ترجمه)، "تاریخ عراق (جلد اول)"، شرکت چاپ و نشر بین الملل، چاپ اول، ۱۳۸۹.